

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Diplomová práce

Eliška Kořítková

Dominikáni mezi barokem a osvícenstvím: Konventy dnešních severních Čech v době tereziánské a josefinské

Dominicans at the turn of Baroque and Enlightenment:
Convents of today's North Bohemia in the Theresian and Josephinian Age

Praha 2023

Vedoucí práce: PhDr. Jan Zdichynec, Ph.D.

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala především panu doktoru Zdichyncovi za laskavé a obětavé vedení mé práce, za cenné rady, podněty a konzultace. Velký dík za veškerou podporu patří také mojí rodině.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 16. srpna 2023

Eliška Kořítková

Abstrakt

Tato diplomová práce se věnuje třem dominikánským konventům, které působily na území dnešních severních Čech. Jedná se o konventy v Litoměřicích, v Ústí nad Labem a v Jablonném v Podještědí. Časově je práce vymezena obdobím vlády Marie Terezie a jejího syna Josefa II., tedy zhruba lety 1740 až 1790. Důraz je kladen na vztahy řeholních domů s jejich okolím, zejména s městy různého druhu a velikosti, které jsou přiblíženy skrze řadu dílčích témat. Práce se věnuje narativním pramenům řeholní provenience, situaci konventů během válečných konfliktů nebo peregrinaci řeholníků mezi konventy. Dále je zde přiblížen ojedinělý případ čarování na Mariánské skále v Ústí nad Labem, který měl přímou souvislost se zdejším konventem, a opomenuty nejsou ani josefínské snahy o rušení klášterů.

Klíčová slova

dominikáni; Litoměřice; Ústí nad Labem; Jablonné v Podještědí; řeholní historiografie; Rudolphus Kleinnickl; Conradus Damasco; konvent a město; konvent a válka; peregrinace; rušení klášterů

Abstract

The thesis concentrates on three Dominican convents located in the territory of today's northern Bohemia. It includes the convents in Litoměřice, Ústí nad Labem and Jablonné v Podještědí. The timeframe is defined by the reign of Maria Theresia and her son Joseph II., approximately from 1740 to 1790. This thesis focuses on the relationships between the convents and their surroundings (especially towns of various types and sizes), which are described through various specific topics. The thesis concerns with narrative sources of monastic provenance, with the situation of the convents during wars and with the peregrination of the friars between the convents. Furthermore, the study presents a unique case of sorcery at Mariánská skála in Ústí nad Labem, which is related to the local convent. Finally, the efforts of Joseph II. to dissolve the convents are depicted.

Key words

Dominicans; Litoměřice; Ústí nad Labem; Jablonné v Podještědí; monastic historiography; Rudolphus Kleinnickl; Conradus Damasco; convent and town; convent and war; peregrination; dissolution of the monasteries

Obsah

1. Úvod.....	7
1.1 Nástin tématu a cíle práce.....	7
1.2 Metodologie.....	8
1.3 Literatura a prameny	9
1.4 Poznámka k prepisu pramenů a psaní jmen.....	11
2. Obecné představení konventů na území dnešních severních Čech.....	13
2.1 Litoměřice.....	14
2.2 Ústí nad Labem.....	17
2.3 Jablonné v Podještědí	19
3. Řeholní historiografie: řeholníci jako „vypravěči dějin“	23
3.1 Řeholní historiografie obecně.....	23
3.2 Dominikánská řeholní historiografie.....	24
3.3 Narativní prameny z konventů na severu Čech.....	25
3.3.1 Litoměřická diária	25
3.3.2 Kleinnicklova kronika	27
3.3.3 Poznámky administrátora Damasca.....	29
3.4 Řeholníci jako „vypravěči dějin“	30
3.4.1 Rudolphus Kleinnickl – „das getreue Stadt-Kind“.....	31
3.4.2 Conradus Damasco – „der liebe Pfarrer“.....	34
4. Konvent a válka: příspěvek ke každodennosti řeholníků za války	38
4.1 Císařský voják – ochránce?	38
4.2 Prus – nepřítel?	40
4.3 Raněný voják	43
5. Řeholníci na cestách: migrace mezi konventy (peregrinace)	45
5.1 Peregrinace	45
5.2 Sonda do systému peregrinace v letech 1757–1767.....	46
5.2.1 Litoměřice.....	47
5.2.2 Ústí nad Labem	48
5.2.3 Jablonné v Podještědí	48
5.2.4 Mechanismy migrace řeholníků	49
6. Exkurz: Za hranicemi katolické věrouky – případ čarování na Mariánské skále	53
6.1 Ebenher: jeho původ a příchod do Ústí	53
6.2 Mše na Mariánské skále	56
6.2.1 Hlavní aktéři: ústecký radní a bývalí úředníci.....	56
6.2.2 Tři a jedna mše.....	59

6.3 Ebenher: odchod z města a útěk z řádu	61
7. Rušení klášterů	64
7.1 Josefské rušení klášterů v Čechách	64
7.2 Rušení dominikánských konventů	66
7.2.1 Česká dominikánská provincie a redukce řeholního života	66
7.2.2 Litoměřice	68
7.2.3 Ústí nad Labem	69
7.2.4 Jablonné v Podještědí	73
8. Závěr	77
Seznam pramenů a literatury	79
Prameny.....	79
Literatura	81
Seznam grafů.....	87
Seznam tabulek.....	87
Seznam obrazových příloh.....	87
Tabulky	89
Obrazové přílohy	91

1. Úvod

1.1 Nástin tématu a cíle práce

Předkládaná diplomová práce *Dominikáni mezi barokem a osvícenstvím* s podtitulem *Konventy dnešních severních Čech v době tereziánské a josefínské* se věnuje třem dominikánským konventům, které působily v Litoměřicích, v Ústí nad Labem a v Jablonném v Podještědí. Práci lze zhruba vymezit lety 1740 až 1790, tedy obdobím vlády Marie Terezie a jejího syna Josefa II. Jedná se o dobu, na jejímž počátku ještě převládalo duchovní klima, které bývá označováno pojmem „barokní zbožnost“, avšak v průběhu následujících desetiletí se postupně začaly šířit a prosazovat myšlenky takzvaného „osvícenství“. Práce si však neklade primárně za cíl zkoumat dané období skrze tyto zastřešující pojmy a s nimi související způsoby myšlení, ale využívá je spíše k funkčnímu ohraničení určitého časového období.

Práce se snaží přiblížit působení dominikánů ve vybraných městech na severu Čech a postihnout především jejich vztahy s okolím. Jakou roli plnily tyto konventy ve městech, kde působily, respektive jakým způsobem se tato role v průběhu času proměňovala? V jakých situacích mohli dominikáni vstupovat do kontaktu s lidmi žijícími mimo zdi kláštera? A jak velký zásah znamenalo pro příslušníky dominikánského řádu josefínské rušení klášterů v 80. letech 18. století? Pro zodpovězení těchto otázek se práce snaží vyhnout tradičnímu chronologickému výkladu událostí a místo toho si vybírá jednotlivá témata spojená s příslušnými konventy. Dějiny daných řeholních domů tak nemusí být nutně vnímány jen jako série lineárních událostí, ale lze na ně pohlížet i skrze různé tematické aspekty.

Přesto bych ale nerada úplně rezignovala na určité časové ukotvení událostí, a proto je většina vybraných témat vztažena ke konkrétnímu časovému období. Práce začíná obecným představením dominikánských konventů na území dnešních severních Čech. Konventy jsou zde stručně charakterizovány a je kladen důraz především na významné události z doby, která předchází hlavnímu časovému vymezení této práce. Dále představuji nejdůležitější rukopisná díla, díky nimž je možné dějiny konventů blíže zkoumat. Jedná se o nevydané prameny, které nebyly dosud vyžity a jsou psány německy či latinsky. Tyto narativní prameny vznikly v 18. století ve sledovaných konventech a u některých z nich lze určit i jejich autora. Autory pramenů chápu jako jakési řeholní „vypravěče dějin“ a snažím se přiblížit jejich životní osudy a postihnout jejich motivace k psaní. Vzniklé vyprávěcí prameny zasazuji do kontextu raně novověké řeholní historiografie, se zaměřením na historiografii dominikánskou. Tuto kapitolu jsem umístila hned za úvodní a obecné kapitoly, protože ji vnímám do jisté míry jako rozvinutí charakteristiky pramenů, navíc z ní vycházím i pro další témata

Ve čtvrté kapitole se věnuji fenoménu, který je nerozlučně spjatý s tereziánskou dobou, totiž válečným konfliktům. Soustředím se především na sedmiletou válku a na to, jak ovlivnila život vybraných konventů a měst, kde působily. Vzhledem k tomu, že se v práci snažím tázat hlavně po vztazích dominikánů s okolím, zaměřuji se i zde na mezilidské interakce, konkrétně na interakce s vojáky, které dělím do tří různých skupin. Jinak uvažuji o vojácích císařské armády, jinak o nepřátelích (především Prusech) a odlišně i o vojácích raněných či nemocných.

V následující kapitole se z okolního prostředí přesouvám dovnitř řádu a sleduji jeden z jevů, který výrazně ovlivňoval charakter dominikánských konventů, a to peregrinaci (neboli migraci) mezi řeholními domy v rámci provincie. Sice by se na první pohled mohlo zdát, že se jedná o čistě interní řeholní záležitost, ale vztahy řeholníků s okolím byly touto peregrinací do značné míry ovlivněny. Tím, že řeholníci střídali každých několik let své působiště, nemohli si s okolím vytvořit tak pevné vazby, což byl ostatně i jeden z duchovních důvodů této migrace.

Práce obsahuje i jeden exkurz, v rámci něhož přibližuji událost dalece se vymykající běžnému řeholnímu životu. Jedná se o případ čarování na Mariánské skále v Ústí nad Labem z roku 1771, na kterém se podílel i jeden z místních dominikánů. Při sledování toho, jak si počínali jednotliví aktéři, je možné do detailu pozorovat, jak v jednom konkrétním případě fungovaly vztahy mezi řeholníkem a obyvateli města. Práce je zakončena významnou událostí doby josefínské, rušením a omezováním klášterů. Mapuji, jakým způsobem se rušení dotklo tří zkoumaných konventů a v některých případech i sleduji, jak se ke snahám státu o zrušení řeholního domu stavěli obyvatelé dotčených měst.

1.2 Metodologie

V předkládané práci je využito více metodologických přístupů, ale jako hlavní postup lze označit mikrohistorickou, respektive regionálně-historickou analýzu, v rámci níž je zkoumáno dění v jednotlivých konventech. Některé kapitoly jsou nicméně pojaty odlišnými metodami, například je zde využita metoda prosopografická (tedy výzkum dané skupiny osob), která je nejvýrazněji přítomná v kapitole zabývající se peregrinací mezi konventy. V práci jsou přítomné i dějiny každodennosti, především v kapitole o konventech a válečných konfliktech, která se snaží přiblížit jakýsi průřez každodennosti válečné a řeholní. Části práce nesou i znaky biografické, jedná se především o drobné biografické medailony řeholníků, kteří se stali autory důležitých narativních pramenů.

Nakonec je třeba v souvislosti s kapitolou věnující se případu na Mariánské skále v Ústí nad Labem ještě jednou připomenout metodu mikrohistorie. V tomto případě jsem se věnovala konkrétní události, která se vymyká normálu a jejíž aktéři jsou jinak takřka neznámí. K celému

případu jsou výjimečně dobře dochované prameny v podobě vyšetřovacích protokolů. Skrze tyto dokumenty je možné například sledovat, jak v tomto konkrétním případě fungovaly vztahy mezi řeholníkem a obyvateli města, a zaměřit se i na další mechanismy spjaté s fungováním konventu, které by v jiných pramenech zůstaly skryty. Proto by snad tato záležitost mohla mít i širší než jen čistě regionální význam.

1.3 Literatura a prameny

Diplomová práce se může zčásti opřít o již existující sekundární literaturu. Nejprve je třeba zmínit literaturu přímo související s dominikánským řádem. Jedná se v první řadě o práce historika Jakuba Zouhara, především o disertační práci *Česká dominikánská provincie v raném novověku*, ale i několik článků k dílčím tématům. Zouhar se také zabýval řádovou historiografií.¹ Dále se dominikánům v raném novověku věnovali například historici Tomáš Černušák, Karel Černý nebo Daniel Kovář.² Při úvahách o řádové historiografii lze čerpat především z prací historičky Kateřiny Bobkové-Valentové a kolektivu, s nímž se věnovala výzkumu raně novověké řeholní historiografie.³

Pro dějiny jednotlivých konventů jsou nepostradatelné regionálně historické práce zabývající se dějinami daných měst na severu Čech. Připomeňme na tomto místě alespoň moderní *Dějiny města Ústí nad Labem* od Kristiny Kaiserové a Vladimíra Kaisera nebo *Dějiny města Litoměřic* od Miroslavy Benešové a kolektivu.⁴ Pro Jablonné v Podještědí žádná takováto moderní souhrnná práce neexistuje, a tak stále neztrácí na důležitosti pečlivě zpracované dílo *Geschichte der Stadt Gabel* od zdejšího farního kooperátora z konce 19. století Viktora Pinkavy.⁵ Jediný ze zkoumaných konventů, kterému se dosud dostalo samostatné publikace, je ten ústecký, jemuž se v první polovině 20. století věnoval spisovatel a učitel Hans Kreibich

¹ ZOUHAR, Jakub, *Česká dominikánská provincie v raném novověku (1435–1790)*, Praha 2010; ZOUHAR, Jakub, Přehled dějepisectví dominikánského řádu v Čechách a na Moravě v 16.–18. století, in: ČORNEJOVÁ, Ivana (ed.), Úloha církevních řádů při pobělohorské rekatolizaci: Sborník příspěvků z pracovního semináře konaného ve Vranově u Brna ve dnech 4.–5. 6. 2003, Praha 2003, s. 267–291.

² ČERNUŠÁK, Tomáš – PROKOP, Augustin – NĚMEC, Damián, *Historie dominikánů v českých zemích*, Praha 2001; ČERNUŠÁK, Tomáš, *Dominikánské řádové školství na Moravě v 17. a 18. století ve světle pramenů z Moravského zemského archivu v Brně*, in: *Vlastivědný věstník moravský* 58, 2006, s. 42–48; ČERNÝ, Karel, *Disciplína a další aspekty řádové organizace v české dominikánské provincii (podle zápisů provinciálů z let 1653–1721)*, in: *Folia Historica Bohemica* 25, 2010, s. 67–112; KOVÁŘ, Daniel, *Zrušení kláštera dominikánů v Českých Budějovicích za Josefa II.*, in: *Jihočeský sborník historický* 87, 2018, s. 199–226.

³ BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, Kateřina – KUCHAROVÁ, Hedvika – OPPELTOVÁ, Jana, *Historiografické a biografické prameny v prostředí českých, moravských a slezských řeholních domů raného novověku. K formám zpřístupňování rukopisů a metodám jejich formálního a obsahového popisu*, in: *FHB* 30/1, 2015, s. 197–219.

⁴ KAISEROVÁ, Kristina – KAISER, Vladimír, *Dějiny města Ústí nad Labem*, Ústí nad Labem 1995; BENEŠOVÁ, Miroslava – SMETANA, Jan – TOMAS, Jindřich – KOTYZA, Oldřich (ed.), *Dějiny města Litoměřic*, Litoměřice 1997.

⁵ PINKAVA, Viktor, *Geschichte der Stadt Gabel und des Schlosses Lämberg in Böhmen*, Deutsch Gabel 1897.

narozený v severočeských Valkeřicích. Výsledkem jeho práce byla publikace *Die Dominikaner in Aussig*, kterou vydal roku 1935 při příležitosti jejich definitivního odchodu z města. V samostatných článcích se věnoval také zdejšího významnému převorovi Rudolphu Kleinnicklovi a jeho kronice.⁶

Práce se dále opírá o existující literaturu věnující se josefinismu a s ním spojenému rušení klášterů. Tomuto tématu se v poslední době věnovali především Věra a Karel Beránkovi nebo Ondřej Bastl.⁷ Stranou by neměla zůstat ani starší a projosefínsky orientovaná práce od Eduarda Wintera *Josefinismus a jeho dějiny*.⁸ Pro pochopení kontextu zkoumané doby jsou podstatné například práce historika Jiřího Mikulece, který se věnuje baroku a s ním spojené specifické „barokní zbožnosti“.⁹ Nakonec připomeňme ještě práce historičky Daniely Tinkové, která se zaměřuje na osvěcenci, a uveďme alespoň její nejnovější monografii *Osvícenci v českých zemích*.¹⁰ Další relevantní literatura pak bude připomenuta přímo v konkrétních kapitolách.

Tato práce vychází do velké míry především z nevydaných archivních pramenů. Využita byla celá řada materiálů z různých českých archivů. Jedná se v první řadě o Národní archiv v Praze, kde je uložený fond *Řádový archiv dominikánů* (jinak nazývaný *Provincialát a konvent*). Zde se nachází hlavně písemnosti týkající se pražského řádového ústředí, které si vedlo evidenci o dění v celé české provincii, jejímž výsledkem jsou například dvě dochované evidenční knihy *Gesta in provincia Bohemiae 1757–1778* a *Liber notabilium pro provincia Bohemiae, erectus anno 1767*.¹¹ V těchto knihách najdeme zaznamenány všechny přesuny řeholníků mezi konventy, ke kterým v dané době došlo, dále jsou zde evidováni všichni studenti a vyučující řádových škol, a také příslušníci všech konventů v provincii, případně i žadatelé o

⁶ KREIBICH, Hans, *Die Dominikaner in Aussig: ein geschichtlicher Rückblick anlässlich ihres Abschiedes*, Aussig 1935; KREIBICH, Hans, *Der Aussiger Dominikanerprior P. Rudolph Kleinnickl*, in: Beiträge zur Heimatkunde des Aussig-Karbitzer Bezirkes 16/4, 1936, s. 130–136; KREIBICH, Hans, *Die Kleinnickls-Chronik*, in: Beiträge zur Heimatkunde des Aussig-Karbitzer Bezirkes 16/2, 1936, s. 48–56.

⁷ BERÁNEK, Karel – BERÁNKOVÁ, Věra, *Rušení klášterů v Čechách za Josefa II.*, in: HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – POLC, Jaroslav (ed.), *Pražské arcibiskupství 1344–1994: sborník statí o jeho působení a významu v české zemi*, Praha 1994, s. 209–224; BASTL, Ondřej, *Rušení klášterů v Čechách a na Moravě za Josefa II.*, in: *Historická geografie* 28, 1995, s. 155–182.

⁸ WINTER, Eduard, *Josefinismus a jeho dějiny: příspěvky k duchovním dějinám Čech a Moravy 1740–1848*, Praha 1945.

⁹ MIKULEC, Jiří, *Náboženský život a barokní zbožnost v českých zemích*, Praha 2013; MIKULEC, Jiří, *Poznámky ke vnímání řeholního života mezi barokem a osvícenstvím*, in: *Theatrum Historiae* 3, 2008, s. 284–287.

¹⁰ TINKOVÁ, Daniela, *Osvícenci v českých zemích: Formování moderního státu (1740–1792)*, Praha 2022. Nebo k osvícenství také: BELŠÍKOVÁ, Šárka – GAŽI, Martin – HANSOVÁ, Jarmila, *Opat Bylanský a obrazy zlatokorunské školy: osvícenci zdola v okrsku světa*, České Budějovice 2013.

¹¹ Národní archiv, Řádový archiv dominikánů., inv. č. 14, *Gesta in provincia Bohemiae 1757–1778*; NA, ŘD, inv. č. 15, *Liber notabilium pro provincia Bohemiae, erectus anno 1767*.

vstup do řádů. Ve fondu se nachází i registratura několika mimopražských konventů, ze zkoumaných konventů jde především o Jablonné v Podještědí.¹²

Pro záležitosti spjaté s rušením klášterů jsou důležité fondy Českého gubernia uložené v témže archivu. Jedná se o fondy *České gubernium – Duchovní komise* a *České gubernium – Publicum*, přičemž ten druhý z nich je na materiály ze zkoumaných klášterů nesrovnatelně bohatší. Nalezneme zde rozsáhlou dokumentaci z konventů v Jablonném a v Ústí, z doby, kdy probíhalo jejich rušení, nebo se o tomto zrušení alespoň uvažovalo.¹³ Dále jsem využívala prameny z řady menších archivů. Šlo především o Státní oblastní archiv v Litoměřicích, kde se nachází fondy Dominikáni Litoměřice a Dominikáni Ústí nad Labem.¹⁴ Další prameny k ústeckému konventu jsou pak uloženy v Archivu města Ústí nad Labem ve stejnojmenném fondu a velmi jeden cenný pramen je uložen i v knihovně Muzea v Ústí nad Labem, totiž dvoudílná kronika převora Kleinnickla.¹⁵ Některé drobnosti ke konventu v Jablonném v Podještědí se pak nachází ve Státním okresním archivu v České Lípě ve fondu Archiv města Jablonné v Podještědí a Děkanský úřad Jablonné v Podještědí.¹⁶

Všechny tyto fondy obsahují rozličné typy pramenů. Zvláštní důraz jsem kladla na narativní prameny, které jsou podrobně rozebrány ve zvláštní kapitole. Kromě vyprávěcích pramenů jsem využila řadu dokumentů úřední provenience, ať už se jedná o úřední zprávy, dopisy či inventáře z doby rušení klášterů nebo úřední vyšetřovací protokoly včetně soudních výsledků vzniklé v souvislosti s případem čarování na Mariánské skále. Nakonec jsem využila i evidenční prameny řeholní provenience, o nichž už byla zmínka výše. Z jazykového hlediska se jednalo ve valné většině o rukopisy německé. Některé řeholní narativní prameny pak byly psány latinsky.

1.4 Poznámka k přepisu pramenů a psaní jmen

Při přepisu a citaci pramenů se držím systému, který jsem používala už ve své bakalářské práci, používám výhradně transliteraci a rozepisuji zkratky použité v originálním textu. Řeholní jména dominikánů pak píší v latinské podobě, což odpovídá způsobu, který je použit v *Bio-bibliografické databázi řeholníků v českých zemích v raném novověku* vedené

¹² NA, ŘD, inv. č. 224, č. kartonu 138, Klášter Jablonné.

¹³ NA, České gubernium – Publicum, inv. č. 2259, č. kart 2671, klášter Ústí nad Labem; NA, ČG – PUBL, inv. č. 2259, č. kartonu 2690, 2691, 4655, klášter Jablonné v Podještědí.

¹⁴ Státní oblastní archiv Litoměřice, Dominikáni Litoměřice; SOA Litoměřice, Dominikáni Ústí nad Labem.

¹⁵ Archiv města Ústí nad Labem, AM Ústí; Knihovna muzea v Ústí nad Labem, Wahrhafte Verzeichnus deren in unserer stats treien Stadt Aussig ob der Elbe firgegangenenen Vorfällen, Erstes Bandt (Kronika převora Kleinnickla).

¹⁶ Státní okresní archiv Česká Lípa, Archiv města Jablonné v Podještědí; SOkA Česká Lípa, Děkanský úřad Jablonné v Podještědí.

Historických ústavem Akademie věd České republiky.¹⁷ Pro lepší plynulost textu pracuji s jejich jmény bez zkratky OP (*Ordo Praedicatorum*), která se v řádovém prostředí běžně uvádí za jménem řeholníka. Stejně tak neužívám zkratku P (*Pater*) pro kněze, jak někdy bývá obvyklé. Křestní jména šlechticů nebo jiných v českém prostředí obecně známých osob překládám do češtiny, zatímco křestní jména osob z jiného kontextu téměř neznámých (například měšťanů) ponechávám v originále, povětšinou tedy v němčině.¹⁸

¹⁷ Bio-bibliografická databáze řeholníků v českých zemích v raném novověku, dostupné z: [Historický ústav akademie věd České republiky \(cas.cz\)](http://historicky.ustav.akademieved.cz).

¹⁸ KOŘÍTKOVÁ, Eliška, *Dominikánský konvent a farnost v Jablonném v Podještědí v 17. a 18. století*, Praha 2021, vedoucí práce: Jan Zdichynec, s. 8.

2. Obecné představení konventů na území dnešních severních Čech

Dnešní severní Čechy bývají někdy z hlediska raně novověké monastické sítě považovány za relativně chudé. Příčinou je snad jejich periferní poloha daná vzdáleností od zemského centra a umocněná pohraničními horami, které vždy představovaly určitou komunikační a dopravní obtíž. Důležitou roli hrála také blízkost luteránského Saska a k němu náležící Horní Lužice. Raně novověké severní Čechy však nelze z náboženského hlediska vnímat jako monolit; zatímco například hejničtí františkáni působili v oblasti, která byla na kláštery poměrně chudá, tak dominikáni v královských Litoměřicích se ve městě mohli setkat s příslušníky dalších tří různých řádů. Pojem „severní Čechy“ tak v sobě primárně nenese žádný jednoznačný význam, ale jedná se o označení čistě geografické a pro období 18. století, kterému se věnuje tato práce, navíc umělé. Budu pod tímto pojmem chápat rozmanité území, odpovídající přibližně dnešnímu Ústeckému a Libereckému kraji, které bylo v 18. století rozděleno mezi kraj Boleslavský, Litoměřický a Žatecký. Z pohledu církevní správy sem spadala skoro celá litoměřická diecéze a severní oblasti diecéze pražské.¹⁹

Mezi nejvýznamnější kláštery této oblasti, které svým založením sahají až do středověku a zároveň byly v průběhu 18. století stále činné, patří například ženská premonstrátská kanonie v Doksanech, cisterciácké opatství v Oseku, kanonie augustiniánů kanovníků v Roudnici nad Labem nebo konvent obutých augustiniánů v Bělé pod Bezdězem. V raném novověku, a především po porážce stavovského povstání k nim přibývají jezuitské rezidence (Bohosudov, Litoměřice a Chomutov) či kapucínské konventy (Rumburk, Zákupy, Most, Litoměřice a další lokality).²⁰ Tento namátkový přehled má ukázat, že dominikáni nebyli zdaleka jediným řádem, který v severních oblastech Čech působil.

V 18. století už byla česká dominikánská provincie oproti století předchozímu poměrně zkonsolidovaná. Dominikáni (a spolu s nimi i další církevní řády) si prošli nejprve úpadkem zájmu o řeholní instituce v 16. století, posléze válečnými událostmi třicetileté války a teprve po polovině 17. století mohlo dojít k obnovení prestiže klášterů a posílení řeholní disciplíny. Tento vzestup je spjatý se jménem českého provinciála původem z Antverp Godefrida Marcquise (ve

¹⁹ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan, *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*, Praha 2007, s. 500–505; o vymezení tohoto regionu se snaží například HLAVÁČEK, Petr, *Prope Sudetos Montes: hraniční oblasti Čech, Saska, Horní Lužice a Dolního Slezska jako jeden kulturní region (1520–1620)*, in: Korunní země v dějinách českého státu II., Společné a rozdílné – Česká koruna v životě a vědomí jejích obyvatel ve 14.–16. století, Praha 2005, s. 423–434.

²⁰ VLČEK, Pavel – FOLTÝN, Dušan – SOMMER, Petr, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997.

funkci 1653–1661), který se snažil prosadit přísnější observanci.²¹ Jeho zásluhou vznikl litoměřický noviciát, kde byli vychováváni řeholníci pro celou provincii. Na významu nabývalo také generální řádové studium v Praze u sv. Jiljí.²²

Česká provincie výrazně posílila roku 1707, kdy k ní bylo připojeno celkem jedenáct slezských konventů, odtržených od provincie polské. V důsledku slezských válek byly ale tyto konventy opět ztraceny.²³ Pokud se omezíme jen na území Čech, fungovalo zde ještě před josefinskými zásahy do řeholního života celkem 12 mužských konventů.²⁴ Tři z nich ležely na území dnešních severních Čech, jednalo se o konventy v Litoměřicích, Ústí nad Labem a Jablonném v Podještědí. Stranou nechávám řeholní dům v Chomutově, který existoval jen v letech 1779–1786. Dominikáni zde spravovali bývalé jezuitské gymnázium, kterému by jinak po zrušení jezuitského řádu hrozil zánik.²⁵

2.1 Litoměřice

Královské město Litoměřice bylo až do průmyslové revoluce největším a nejvýznamnějším městem ze tří sledovaných. Důležitou roli hrála řeka Labe jakožto obchodní tepna a dopravní spojnice se sousedním Saskem. Litoměřice byly oproti ostatním dvěma městům bohatší i na církevní instituce. Už od 11. století zde při kostele sv. Štěpána sídlila kolegiátní kapitula, v jejímž čele stál probošt.²⁶ Od roku 1655 se Litoměřice staly centrem biskupství, kterému bylo při založení bývalé probošství inkorporováno.²⁷ Jako farní kostel sloužil Litoměřickým děkanský kostel Všech svatých. Kromě dominikánů působili ve městě ještě minorité, jezuité a kapucíni.

Litoměřický konvent byl podle tradice založený už roku 1236, a to pražským biskupem Bernardem Kaplířem ze Sulevic. Novější bádání se ale kloní spíše k založení okolo poloviny téhož století.²⁸ Z doby do husitských válek poskytují představu o situaci konventu hlavně různá

²¹ ZOUHAR, Jakub, *Česká dominikánská provincie*; ČERNUŠÁK, T. – PROKOP, A. – NĚMEC, D., *Historie*, s. 103–113; ČERNÝ, K., *Disciplína*, s. 67–112.

²² ZOUHAR, J., *Česká dominikánská provincie*, s. 112–115.

²³ S výjimkou konventu opavského a těšínského: ČERNUŠÁK, T. – PROKOP, A. – NĚMEC, D., *Historie*, s. 112; ČERNÝ, K., *Disciplína*, s. 80; ZOUHAR, J., *Česká dominikánská provincie*, s. 52–55.

²⁴ Podle údajů z prací ZOUHAR, J., *Česká dominikánská provincie*, s. 51 a ČERNUŠÁK, T. – PROKOP, A. – NĚMEC, D., *Historie*, s. 112. se jednalo o konventy v těchto městech: Praha (konvent u sv. Jiljí a u sv. Máří Magdaleny), Nymburk, Nové Dvory, Plzeň, Cheb, Písek, Klatovy, České Budějovice, Litoměřice, Ústí nad Labem a Jablonné v Podještědí. Řeholní domy na území Moravy nechávám nyní stranou.

²⁵ ZOUHAR, J., *Česká dominikánská provincie*, s. 138. Na druhou stranu nepůsobil v dané době na území dnešních severních Čech žádný konvent dominikánek. Na území Čech působil dominikánky pouze v Plzni a v Praze.

²⁶ MACEK, Jaroslav, *950 let litoměřické kapituly*, Kostelní Vydří 2007.

²⁷ MACEK, Jaroslav, *Biskupství litoměřické*, Kostelní Vydří 2005, s. 11.

²⁸ SCHLÖSSINGER, Wilhelm, *Geschichte der böhmischen Dominikanerordensprovinz*, Prag 1916, s. 59; ZOUHAR, Jakub, *Dominikanerkonvent in Leitmeritz und seine Beziehung zum städtischen adligen Milieu*, in:

darování ze strany šlechticů.²⁹ Přestože byly Litoměřice od roku 1421 husitské, nebyl konvent husity poničen, chránilo ho totiž zdejší probošství, a tak mohli řeholníci dům v klidu opustit a později se opět vrátit.³⁰ Stejně jako všechny ostatní řádové domy v provincii se musel konvent v 16. století potýkat s nekatolickým okolím a s ním spojeným úpadkem řeholního života. Roku 1519 navíc budova vyhořela a často sem pak byli kvůli personálnímu nedostatku povoláváni duchovní ze zahraničí. Počátkem 70. let 16. století tak například funkci převora vykonával řeholník italského původu, který nebyl schopen kázat ani německy ani česky, a tak se pražský arcibiskup rozhodl jej sesadit.³¹

K obratu došlo po třicetileté válce. Konvent získal majetek zkonfiskovaný měšťanu Vítu Rubinovi, který odešel do emigrace, a také velkostatek Velký Újezd, ležící několik kilometrů východně od města směrem na Úštěk. Výnosy měly financovat plánovaný litoměřický noviciát.³² Tento byl založen roku 1654 a spolu s ním zde byla zavedena přísnější observance. Tímto způsobem se měla nová observance rozšířit i do dalších konventů. Velký důraz se kladl hlavně na to, aby se matutina držela o půlnoci a nikoli brzy ráno, jak to bývalo jinde v provincii běžné.³³

Ne všichni řeholníci se s přísnou disciplínou řeholního života dokázali ztotožnit, jednalo se ale spíše o výjimky v řádu jednotlivých osob. Příkladem může být pozdější exulant a konvertita Jiří Holík, který v Litoměřicích několikrát střídavě působil v 50. a 60. letech 17. století. Zastával zde několik různých funkcí, nejprve byl magistrem noviců, později kantorem a ranním kazatelem.³⁴ Roku 1665 se neúspěšně pokusil o útěk z konventu. Při večerní procházce klášterní zahradou měl narazit na díru v hradbách. Než ale stihl uprchnout, všimli si ho další dva řeholníci a byl přísně potrestán.³⁵ Uprchnout do Žitavy se mu podařilo až o rok později z konventu v Jihlavě.³⁶

HAVLÍK, Jiří M. – KAŠPÁRKOVÁ, Jarmila – KOLLERMANN, Karl (ed.), *Orden und Stadt, Orden und ihre Wohltäter*, Praha 2019, s. 246–270, zde s. 246.

²⁹ SCHLÖSSINGER, W., *Geschichte*, s. 59; SOA Litoměřice, *Dominikáni Litoměřice*, inventář, vypracoval Ladislav Dušek, Litoměřice 2003, s. 2.

³⁰ ZOUHAR, J., *Dominikanerkonvent*, s. 247.

³¹ Tamtéž, s. 251.

³² SOA Litoměřice, *ŘD Litoměřice*, inventář, s. 2.

³³ ČERNÝ, K., *Disciplína*, s. 100.

³⁴ RYANTOVÁ, Marie, *Konvertita a exulant Jiří Holík: příspěvek k dějinám exilu a problematice konverze v období raného novověku*, Pelhřimov 2016, s. 37–39.

³⁵ Tamtéž, s. 44; Marie Ryantová se k Holíkovu líčení útěku staví kriticky, v případě hradební zdi upozorňuje, že to bývalo časté topos, ale LIPPERT, Julius, *Geschichte der Stadt Leitmeritz*, Prag 1871, s. 602 píše, že našel v městském archivu písemnost, která dokazuje, že díra v hradbách skutečně byla. Písemnost je ale o 10 let starší než Holíkův pokus o útěk.

³⁶ RYANTOVÁ, M., *Konvertita*, s. 46.

Vztahy konventu a města byly ve 2. polovině 17. století mimo jiné poznamenány vleklým sporem o krčmu na břehu Labe. Spor byl uzavřen až roku 1712, kdy byla krčma definitivně předána městu.³⁷ Konvent ale ani po této ztrátě nebyl zdaleka nemajetný. Kromě Velkého Újezdu, který finančně zajišťoval noviciát, patřily dominikánům také drobné vsi Homole (dnes Homole u Panny), Doubravice, Hlupice a Haslice. Svým majetkem se rozhodně nemohli rovnat litoměřickým jezuitům, kteří drželi značnou část panství Úštěk, ale ze zdejších žebravých řádů na tom byli ohledně majetku nejlépe. Minorité drželi jen jeden malý statek a kapucíni žádný pozemkový majetek neměli, což odpovídá obecnému trendu, že kapucíni byli jedním z nejchudších církevních řádů vůbec.³⁸

Dalším zdrojem příjmů byly i dary od šlechtických příznivců. Hlavním podporovatelem konventu byl již od středověku rod Kaplířů ze Sulevic, jehož příslušníci měli v konventním kostele sv. Michala vlastní rodinnou hrobku.³⁹ Díky tomuto rodu si mohli dominikáni roku 1672 dovolit zahájit přestavbu konventního kostela. Návrh byl svěřen architektu Giovannimu Domenicovi Orsimu, po jeho smrti stavbu převzal Antonio Porta. Práce byly dokončeny roku 1685 litoměřickým Italem Pietrem Bianchim. V pozdější stavební fázi ve 30. letech 18. století, kdy už se pracovalo spíše na dekoracích, se na stavbě podílel i patrně nejznámější litoměřický architekt italského původu Octavio Broggio.⁴⁰

Dominikáni opláceli šlechticům jejich podporu řadou protislužeb, například jim pomáhali spravovat fary na jejich panstvích (Milešov a Medvědice). Zdeňku Kašparu Kaplířovi pak dokonce jednou poskytli útočiště, poté co zabil v souboji svého protivníka a čekal, než se záležitost soudně vyřeší. Po vymření Kaplířů ze Sulevic v 80. letech 17. století se stali nejdůležitějšími mecenáši Hrzánové z Harasova, kteří zároveň převzali bývalá kaplířovská panství a podporovali od té doby i konvent v Ústí.⁴¹

V 70. letech 18. století se počet litoměřických řeholníků příliš nelišil od průměru v provincii, osazenstvo konventu tehdy čítalo 20 kleriků a 8 laiků.⁴² To se mělo změnit josefínskými reformami, kdy byl počet dominikánů snížen přibližně na polovinu.⁴³ Ke zrušení konventu ale nedošlo. Dominikáni přislíbili, že budou vypomáhat ve farní správě, a tak mohli

³⁷ SOA Litoměřice, ŘD Litoměřice, inventář, s. 2.; ve fondu SOA Litoměřice, ŘD Litoměřice, Spor kláštera s městem kvůli klášterní krčmě, č. kartonu 22, inv. č. 95 je tento spor velice podrobně zdokumentován.

³⁸ BENEŠOVÁ, M. – SMETANA, J. – TOMAS, J. – KOTYZA, O. (ed.), *Dějiny*, s. 207–208; ke kapucínům BRČÁK, Marek, *Kapucínský řád a jeho působení v Čechách a na Moravě (1673-1783)*, disertační práce, Praha 2019, vedoucí disertační práce Jiří Mikulec, s. 118.

³⁹ K podporovatelům podrobně ZOUHAR, J., *Dominikanerkonvent*, s. 259.

⁴⁰ VLČEK, P. – FOLTÝN, D. – SOMMER, P., *Encyklopedie*, s. 341.

⁴¹ ZOUHAR, J., *Dominikanerkonvent*, s. 261–262.

⁴² ZOUHAR, J., *Česká dominikánská provincie*, s. 51.

⁴³ Zdroje se rozcházejí ohledně přesného čísla; BENEŠOVÁ, M. – SMETANA, J. – TOMAS, J. – KOTYZA, O. (ed.), *Dějiny*, s. 208; LIPPERT, J., *Geschichte*, s. 602. Bude blíže rozvedeno v kapitole *Rušení klášterů*.

v omezeném počtu fungovat dále. Roku 1789 museli opustit svou konventní budovu a byli přesunuti do prostor zrušeného minoritského konventu u sv. Jakuba. V bývalém dominikánském klášteře sídlil nejprve kněžský seminář a od roku 1810 krajský úřad, který byl postupně rozšiřován, a tak byl později (1839) zbourán bývalý řádový kostel sv. Michala.⁴⁴ Noviciát se v Litoměřicích u sv. Jakuba udržel do roku 1878, kdy byl přesunut do Olomouce. Samotný konvent zde existoval až do roku 1950. Komunistickému rušení řeholních institucí se již vyhnout nedokázal.⁴⁵

2.2 Ústí nad Labem

Ústecký konvent patřil v rámci české dominikánské provincie vždy k těm menším a méně bohatým. Narodil od konventů v Litoměřicích a v Jablonném v Podještědí není středověkého založení, ale vznikl těsně před třicetiletou válkou. Ve starší literatuře se sice objevovaly domněnky o tom, že byl založen ještě před husitskými válkami, ale ty byly později vyvráceny s tím, že se jednalo o záměnu s konventem v Sezimově Ústí.⁴⁶

Počátky ústeckých dominikánů jsou spojeny se snahami o rekatolizaci města. O založení zdejšího řeholního domu se zasloužil katolický primátor Ernst Schösser z Emblebenu, který zde kolem sebe ve druhém desetiletí 17. století shromáždil literárně činnou humanistickou společnost. Z jeho popudu došlo i k architektonické proměně města v renesančním stylu. Nakonec si ale velkou část měšťanů zneprátelil, a to nejenom svým tvrdošíjným katolictvím, ale také přehnanými výdaji na vlastní reprezentaci, které poškozovaly městské hospodaření. V listopadu roku 1617 byl několika spiklenci zavražděn, nejprve byl obklíčen ve svém domě a nakonec shozen ze střechy dominikánského konventu, kde se snažil ukrýt.⁴⁷

Dominikáni přišli do města, kde dosud nepůsobil žádný další církevní řád.⁴⁸ Byli sem slavnostně uvedeni v květnu 1617, tedy ještě před purkmistrovou smrtí. Ústecký městský písař Johannes Adalbert Ursus z Bärenfelsu, který byl zároveň básníkem a patřil do humanistické společnosti okolo purkmistra Schössera, složil u příležitosti jejich příchodu oslavnou latinskou báseň.⁴⁹ Na přání Schössera a městské rady rozhodl císař Matyáš, že bude řeholníkům

⁴⁴ VLČEK, P. – FOLTÝN, D. – SOMMER, P., *Encyklopedie*, s. 341; SOA Litoměřice, ŘD Litoměřice, inventář, s. 2; ZOUHAR, J., *Dominikanerkonvent*, s. 256.

⁴⁵ ZOUHAR, J., *Dominikanerkonvent*, s. 256.

⁴⁶ SOA Litoměřice, Dominikáni Ústí nad Labem, inventář, vypracoval Ladislav Dušek, Litoměřice 2003, s. 1; KREIBICH, H., *Die Dominikaner*, s. 6 se k předhusitskému založení staví nerozhodně.

⁴⁷ Schösserovi se podrobně věnuje Lenka Bobková v publikacích: KAISEROVÁ, K. – KAISER, V., *Dějiny*, s. 43–48; BOBKOVÁ, Lenka, Renesanční mecenáš, škůdce města nebo oběť víry?, in: Husitství – reformace – renesance: sborník k 60. narozeninám Františka Šmahela, Praha 1994, s. 885–898.

⁴⁸ To se nezměnilo po celou dobu jejich působení.

⁴⁹ KREIBICH, H., *Die Dominikaner*, s. 11; KAISEROVÁ, K. – KAISER, V., *Dějiny*, s. 44.

přenechán (původně farní) kostel sv. Vojtěcha. Brzy se ale začaly vést spory o prostor okolo kostela, na němž stálo patnáct domů, jejichž zbouráním mělo vzniknout místo pro budovy konventu.⁵⁰

Po Schösserově smrti se konvent ocitl v potížích. Purkmistrovou smrtí přišel o důležitého donátora a stavba konventních budov se tak kvůli nedostatku financí zpomalila. Další komplikace pak pochopitelně přinesla třicetiletá válka.⁵¹ Situace konventu nebyla ustálená ještě ani roku 1647, kdy provinciál Thomas Sarria prováděl vizitaci celé české provincie. Konvent v Ústí nemohl být kvůli blízkosti saské hranice a s ní spojenému nebezpečí vůbec vizitován. Provinciálovi bylo ale známo, že zde žije pouze převor a jeden konvrš.⁵² Stavba konventu byla dokončena až roku 1650.⁵³

Neopominutelný význam měli pro konvent jeho šlechtičtí podporovatelé, jednalo se hlavně o rod Lobkoviců (Vilém mladší Popel z Lobkovic je zmiňován již v básni Ursa z Bärenfelsu z roku 1617), Kolovratů a později také Hrzánů z Harasova.⁵⁴ Díky této podpoře si okolo roku 1700 mohli dominikáni dovolit přestavbu konventního kostela. Práce byly ze strany města povoleny roku 1704 za převora Hyacinta Missenia a nový kostel měl napodobovat pražský novoměstský kostel voršilek navržený Marcantoniem Canevallem. Na výsledné podobě stavby se podepsal i významný severočeský architekt s italskými předky Octavio Broggio. Stavba byla patrně dokončena roku 1722.⁵⁵

Od počátku vlády Marie Terezie se město několikrát stalo dějištěm různých válečných konfliktů. V průběhu války o rakouské dědictví bylo několikrát zasaženo vpády Prusů, a o málo let později za války sedmileté bylo střídavě buď obsazeno nepřátelskými Prusy, nebo muselo živit rakouskou armádu. Hned počátkem války, po bitvě u Lovosic roku 1756 byli do města převáženi ranění rakouští vojáci a sto padesát osob bylo dokonce ošetřováno přímo v klášteře.⁵⁶ V této nelehké době byl převorem Rudolph Kleinnickl (1756–1761), který později sepsal významnou kroniku o dějinách města dovedenou až do počátku 90. let 18. století. Roku 1759 požadovala nepřátelská armáda výpalné tak vysoké, že je město nebylo schopné uhradit. V důsledku toho mělo být odvedeno několik zajatců a jedním z nich byl i převor Klennickl, ten

⁵⁰ KAISEROVÁ, K. – KAISER, V., *Dějiny*, s. 47; KREIBICH, H., *Die Dominikaner*, s. 10.

⁵¹ KREIBICH, H., *Die Dominikaner*, s. 13.

⁵² ZOUHAR, J., *Česká dominikánská provincie*, s. 45.

⁵³ KREIBICH, H., *Die Dominikaner*, s. 13.

⁵⁴ ZOUHAR, J., *Česká dominikánská provincie*, s. 88 a 90; VLČEK, P. – FOLTÝN, D. – SOMMER, P., *Encyklopedie*, s. 680.

⁵⁵ VLČEK, P. – FOLTÝN, D. – SOMMER, P., *Encyklopedie*, s. 680–681.

⁵⁶ KREIBICH, H., *Die Dominikaner*, s. 15.

však dokázal velice dobře vyjednávat a podařilo se mu požadovanou sumu snížit tak, aby ji město a klášter dokázaly uhradit.⁵⁷

Kvůli škodám způsobeným válkou muselo být dokonce šest řeholníků posláno do jiných konventů, protože je ten zdejší nedokázal uživit.⁵⁸ Počty řeholníků ze 70. let 18. století však nejsou oproti jiným konventům v provincii nijak výrazně nižší. Průměrně zde v tomto desetiletí žilo 19 kleriků a 5 laických bratří (konvršů). K roku 1782 potom dohromady jen 13 řeholníků.⁵⁹

S konventem je spjatý i proces se „zaklínači d'ábla“, ke kterému došlo v letech 1771 a 1772. V říjnu roku 1771 se mělo nedaleko kaple Navštívení Panny Marie na Mariánské skále nad Ústím sejít několik lidí, kteří pod vedením zdejšího dominikána Liebhardta Ebenhera pořádali rituál, který jim měl zajistit velké množství peněz. Texty určené k rituálu, jež se dochovaly na drobných pergamenech, ukazují, že patrně docházelo i k vyzývání d'ábla. Setkání bylo však brzy prozrazeno a účastníci potrestáni. Dominikán, který byl převezen do pražského konventu u sv. Jiljí, se od organizování celé akce distancoval.⁶⁰

Roku 1785 měl být konvent v důsledku josefinských reforem zrušen. Magistrát se tomu snažil zabránit a žádal zemské gubernium, aby přihlédlo hlavně k tomu, jak konvent pomohl městu v době uplynulých válek. Konvent očividně rozpuštěn nebyl, protože roku 1811 se objevuje další příkaz ke zrušení, který je o několik let později opět na žádost magistrátu stažen.⁶¹ Řeholní společenství tak fungovalo až do roku 1935, kdy byl dům již součástí československé provincie dominikánů. Některé menší konventy byly v této době rušeny a tento osud potkal i ústecké dominikány, což vzbudilo v okolí značnou nevoli. Protestní akce ale zůstaly bez úspěchu a v letech 1935–1945 zde místo dominikánů působili obláti. Po válce se dominikáni do Ústí nakrátko vrátili, ale roku 1950 padl konvent za oběť komunistickému rušení klášterů, označovanému jako „akce K“.⁶²

2.3 Jablonné v Podještědí

Konvent v Jablonném v Podještědí byl podobně veliký jako konvent ústecký. Oproti ostatním řeholním domům byl ale vždy trochu specifický. Už od dob svého vzniku byl totiž

⁵⁷ Tamtéž, s. 16.

⁵⁸ Tamtéž, s. 16.

⁵⁹ ZOUHAR, J., *Česká dominikánská provincie*, s. 51 a 63; SOA Litoměřice, ŘD Ústí n. L., inventář, s. 1 uvádí k roku 1773 počty 10 kněží a 5 laiků.

⁶⁰ Případem se zabývá Kristina Kaiserová v publikaci KAISEROVÁ, K. – KAISER, V., *Dějiny*, s. 53–54. Téma bude blíže rozvedeno v kapitole *Za hranicemi katolické věrouky*.

⁶¹ KREIBICH, H., *Die Dominikaner*, s. 16.

⁶² Tamtéž, s. 18; SOA Litoměřice, ŘD Ústí n. L., inventář, s. 1–2; MACEK, J., *950 let*, s. 199; VODÁKOVÁ, Martina, *Dominikáni v Ústí nad Labem – 400 let historie*, in: *Príspevky k ústecké vlastivědě* 15, 2017, s. 52–55, zde s. 54.

spjatý se Zdislavou z Lemberka, později blahoslavenou a svatořečenou. Zdislava má dnes v řádové úctě nezastupitelné místo, je patronkou české dominikánské provincie a zároveň i ochránkyní litoměřické diecéze. Jablonné se stalo centrem jejího kultu a významným poutním místem, kde jsou uloženy její ostatky. Město Jablonné bylo rozhodně ze všech tří zkoumaných lokalit nejmenší, neslo vždy status poddanského města, zatímco Ústí i Litoměřice byla města královská. Na významu mu ale přidávala obchodní stezka, vedoucí tudy z Prahy do Horní Lužice.⁶³

Jablonský konvent je přibližně stejně starý jako ten litoměřický, možná dokonce o trochu starší. Jeho založení se klade do konce 40. let 13. století a je spojeno s Havlem z rodu Markvarticů, sídlícím na nedalekém hradě Lemberku, a jeho ženou Zdislavou. Tito manželé společně založili také dominikánský konvent v Turnově (nepřežil husitské války) a johanitskou komendu v Českém Dubu. Zdislava proslula v Jablonném a okolí svou obětavou péčí o chudé a nemocné a po své smrti roku 1252 byla pohřbena v klášterní kryptě. Její kult se ale ve větší míře začal rozvíjet až od počátku 17. století a postupně nabýval na síle, až byla konečně roku 1995 svatořečena.⁶⁴

Po většinu své existence neměli dominikáni ve městě žádného konkurenta z řad jiných klášterních společenství. Výjimku tvoří období od 80. let 13. století do husitských válek, kdy se ve městě zdržovali cisterciáci. Nejednalo se o samostatný klášter, ale o proboštsví podřízené mateřskému klášteru v Hradišti nad Jizerou. Cisterciáci dostali od Zdislavina syna Zdislava patronátní právo k městskému farnímu kostelu.⁶⁵ Během husitských válek byl dominikánský konvent několikrát vypleněn, nezanikl ale úplně a otcové se do něj ještě během válečných let vrátili. Od poloviny 16. století přešla většina města k luteránskému vyznání, ve farním kostele, který byl na dohled od dominikánského konventu, působil luteránský farář a dominikáni se tak ocitli ve veskrze nepřátelském prostředí.⁶⁶ Velmi napjaté byly hlavně vztahy s vrchností, tedy s nekatolickou větví Berků z Dubé. Roku 1575 chtěl Jindřich Berka klášter dokonce násilně zabrat a zrušit. K roku 1598 je doloženo vyrabování konventu na rozkaz vrchnosti.⁶⁷

⁶³ V této podkapitole čerpám především ze své bakalářské práce, kde jsem se jablonskému konventu a farnosti věnovala: KOŘÍTKOVÁ, E., *Dominikánský konvent*.

⁶⁴ Ke Zdislavě: KALISTA, Zdeněk, *Blahoslavená Zdislava z Lemberka: Listy z dějin české gotiky*, Řím 1969 nebo *Sborník ke svatořečení paní Zdislavy z Lemberka vydáný při příležitosti symposia a výstavy ke svatořečení paní Zdislavy v roce 1995*, Praha 1995.

⁶⁵ VLČEK, P. – FOLTÝN, D. – SOMMER, P., *Encyklopedie*, s. 262.

⁶⁶ Situace samozřejmě nebyla černobílá a je doložen i případ, kdy luteránský farář udržoval s dominikány velmi dobré vztahy. KOŘÍTKOVÁ, E., *Dominikánský konvent*, s. 25.

⁶⁷ PINKAVA, V., *Geschichte*, s. 43–44; ČERNÁ, Renata, *Kult svaté Zdislavy z Lemberka*, diplomová práce, Praha 2010, vedoucí diplomové práce Petr Kubín, s. 38.

V Jablonném, podobně jako i v dalších konventech v české provincii, můžeme v době nedostatku domácích zájemců o řeholní život doložit trend působení duchovních ze zahraničí. Jedno z nejnáročnějších období v historii města zde prožil řeholník původem z území dnešní Belgie Dominicus Alanus. V roce 1618 se stal převorem a musel se nejprve potýkat s nevraživostí zdejších nekatolíků, později měl spory i s pánem města (byť katolíkem) a nakonec musel čelit plenění a násilnostem švédské armády. Přítomnost švédských vojsk byla také jedním z důvodů, proč bylo možné město úspěšně rekatolizovat až po skončení války.⁶⁸

Velikou událostí širšího než regionálního významu se stala barokní přestavba řádového kostela sv. Vavřince započatá roku 1699. Nákladný projekt navržený Johannem Lucasem von Hildebrandtem financoval hlavně František Antonín Berka z Dubé, pán města, který za svou dávnou příbuznou považoval Zdislavu z Lemberka a chtěl nad jejím hrobem vytvořit věhlasné poutní místo, jež by zároveň připomínalo slávu jeho vlastního rodu. Během přestavby byly z kostelní krypty vyzvednuty Zdislaviny ostatky a u této příležitosti se zde konala náboženská slavnost a procesí, kterému byl přítomen i řádový provinciál Willinger. Stavební práce zkomplikovala roku 1706 Berkova smrt, hrabě byl pohřben v kostelní kryptě a trvalo ještě více než dvě desetiletí, než byl kostel dokončen a vysvěcen (1729).⁶⁹

Ve městě sice v této době nepůsobil žádný další řád, který by dominikánům konkuroval, ale místo toho působily mnohdy těžkosti vztahy dominikánů s farnostmi. Dominikáni spravovali zdejší faru od třicetileté války až do zrušení konventu Josefem II., nebyli ovšem plnohodnotnými faráři, ale pouze administrátory. Jablonský konvent vždy patřil v rámci provincie spíše mezi ty chudší⁷⁰, a tak pro něj bylo výhodné, že mohl využívat farní beneficium. Z právního hlediska se ale nejednalo o řádu inkorporovanou farnost a tento stav někdy působil komplikace.⁷¹

Další starosti a neštěstí pak po polovině 18. století přinesla sedmiletá válka, kdy se Jablonné dokonce roku 1757 stalo bojištěm a konvent byl obsazen pruskými vojáky.⁷² Městu se ve druhé polovině 70. let nevyhnula ani válka o bavorské dědictví.⁷³ Největší zásah do života zdejší komunity nastal roku 1786, kdy vyšel dvorský dekret, jenž nařizoval její zrušení. Toto

⁶⁸ HAMBURGER, Wolfgang, *Medicinische Topographie und Geschichte der Excell. gräfl. Clam-Gallas'schen Herrschaft Lämberg und der benachbarten Stadt Gabel*, Prag 1837, s. 152–153.

⁶⁹ K přestavbě VLČEK, Pavel, *Kostel sv. Vavřince v Jablonném v Podještědí*, Praha 2014. K architektovi JAHN, Peter Heinrich, *Johann Lucas von Hildebrandt (1668–1745): Sakralarchitektur für Kaiserhaus und Adel*, Petersberg 2011.

⁷⁰ ZOUHAR, J., *Česká dominikánská provincie*, s. 157.

⁷¹ Na tento problém naráží v zápisech provinciálů i ČERNÝ, K., *Disciplína*, s. 94; téma jsem rozebírala v bakalářské práci KOŘÍTKOVÁ, E., *Dominikánský konvent*, s. 36–50.

⁷² Blíže v kapitole *Konvent a válka*.

⁷³ PINKAVA, V., *Geschichte*, s. 57–62.

rozhodnutí se podobně jako v Ústí snažili zvrátit členové magistrátu, kteří prosili městskou vrchnost, hraběte Pachtu, aby se u zemského gubernia přimluvil za zachování konventu. Na rozdíl od Ústečanů však nebyli úspěšní.⁷⁴ Ještě předtím, než došlo k reálnému zrušení, postihl roku 1788 velkou část města včetně konventu ničivý požár. Po této katastrofě už se zániku kláštera nedalo zabránit. Bývalý konventní kostel sv. Vavřince se stal od této chvíle novým kostelem farním, protože kostel Narození Panny Marie, u kterého farnost sídlila doposud, byl kvůli požáru nepoužitelný. Řeholní život v Jablonném byl krátce obnoven mezi lety 1945 a 1950 a znovu pak po pádu komunismu v roce 1989.⁷⁵

⁷⁴ KOŘÍTKOVÁ, E., *Dominikánský konvent*, s. 57.

⁷⁵ ČERNÁ, R., *Kult*, s. 44; PINKAVA, V., *Geschichte*, s. 63.

3. Řeholní historiografie: řeholníci jako „vypravěči dějin“

3.1 Řeholní historiografie obecně

Tato práce se bude do velké míry opírat o narativní prameny řádové provenience. Jedná se o prameny informačně velmi bohaté, na druhou stranu je však potřeba brát v úvahu jejich specifika. Především je třeba pochopit účel, za kterým vznikaly a roli autora, který je vytvářel. Za tímto účelem vytvořily historičky Kateřina Bobková-Valentová, Hedvika Kuchařová a Jana Opeltová v rámci projektu *Zdroje, formy a funkce monastické historiografie*, který si kladl za cíl zpřístupnit a zpracovat raně novověké řádové vyprávěcí prameny, podrobnou žánrovou klasifikaci těchto rukopisů.⁷⁶

Takto vzniklá klasifikace vychází z několika hlavních kritérií. Prvním z nich je časový odstup autora od popisovaných událostí. V případě, že pisatel popisuje svoji současnost, pojmenovávají badatelky takto vzniklé prameny jako diaria (deníky), anály (letopisy), literae annuae (výroční zprávy) či knihy poznámek. Na pomezí současnosti a minulosti pak podle nich stojí pamětní knihy a memoáry (paměti). Díla, která pojednávají o minulosti, pak nazývají jako gesta, kroniky, historie nebo kalendária. Dále autorky rozdělují jednotlivé prameny podle toho, jak jsou vnitřně členěné. Záleží tedy na tom, jestli jsou dané zápisy uspořádány podle dní (diária) či let (anály a výroční zprávy). Kromě toho hraje v jejich členění roli také to, do jaké „šíře“ jsou události zaznamenány, tedy zda se jedná například o osobní deník řeholníka, deník představeného nebo deník celého řeholního domu.⁷⁷

V některých případech se reálně dílo ale jmenuje jinak, než by odpovídalo této klasifikaci nebo se jeho charakter v průběhu psaní změní. Typicky například kronika či historie daného konventu může v pasážích pojednávajících o době blížící se autorově přítomnosti přejít postupně spíše v diarium.⁷⁸ Tato žánrová pestrost pak souvisí s tím, za jakým účelem díla vznikala. Někdy bývá složité určit, jestli si řeholník zapisoval události z vlastního zájmu, nebo jestli mu to bylo od nadřízených uloženo jako povinnost.⁷⁹ Například v jezuitském řádu, který měl velmi pevně stanovenou organizační strukturu, existovala pro každý řeholní dům povinnost

⁷⁶ BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, K. – KUCHAROVÁ, H. – OPPELTOVÁ, J., *Historiografické a biografické prameny*, s. 199; GA ČR, 14-05167S, nositel: Historický ústav AV ČR, spolunositel Univerzita Palackého Olomouc, řešitel: Kateřina Valentová, spoluřešitel: Jana Opeltová, délka trvání 2014–2016.

⁷⁷ Tamtéž, s. 205–209.

⁷⁸ K podobné změně došlo i v jednom z nedochovaných rukopisů, věnujících se dějinám konventu v Jablonném v Podještědí, které se ale dochovaly jen v opisech z poloviny 19. století: NA, ŘD, Klášter Jablonné, Dějiny kláštera, č. kartonu 138, inv. č. 224, sešity s výpisky z dějin kláštera.

⁷⁹ VALENTOVÁ, Kateřina – KAŠPÁRKOVÁ, Jarmila (ed.), *Historiam scribere: řádová historiografie raného novověku, II., Biografický slovník*, Praha 2018, s. 13–21.

vést si deníky a pravidelně vykazovat výroční zprávy.⁸⁰ Obecně se uvádí, že většina vyprávěcích pramenů ze všech řádových prostředí vznikla na popud vedení řádů a jen menšina těchto textů pak z vlastní iniciativy pisatele.⁸¹ Zaměříme se nyní přímo na situaci v dominikánském řádu.

3.2 Dominikánská řeholní historiografie

Dominikáni, kteří kladli velký důraz na vzdělání svých členů, měli o uchování vlastní historie značný zájem. Už v řádových konstitucích z roku 1228, tedy krátce po založení řádu, se píše, že každá provincie má mít svého kronikáře (*chronista*) a archiváře (*archivista*).⁸² V raném novověku se pak tento zájem ještě zintenzivnil. Roku 1600 rozhodla generální kapitula v Neapoli o tom, že každá provincie má sepsat své dějiny. Všichni představení byli také pověřeni, aby do řádového ústředí v Římě poslali kopie svých významných archivních dokumentů, které měly být uloženy v tamním generálním archivu. Velký zájem o dějiny pak v polovině 18. století inicioval tehdejší generální magistr Antonius Bremond, který se dokonce sám na dějepisném bádání podílel.⁸³

V 18. století vznikla celá řada dějepisných děl i v české provincii. Ta nejvýznamnější a nejrozsáhlejší byla vytvářena přímo na popud vedení provincie. Hned na samém počátku tohoto století to bylo například dílo Ambrosia Peretia, který dostal okolo roku 1700 na starost provinční archiv, na jehož základě sepsal pojednání o dějinách provincie. Dalším významným historiografem, který se zabýval dějinami z perspektivy celé české provincie, byl Hyacinthus Stixa, jenž byl činný hlavně v 50. a 60. letech. Završením jeho díla byl ještě v 60. letech pověřen řeholník původem z Litoměřic a pozdější provinciál Ignatius Swieteczky, kterému ale dějepisectví příliš blízké nebylo, a tak nakonec Stixovo dílo nedokončil.⁸⁴ Pro úplnost zmiňme ještě Alexia Vincencia Pařízka, který je – patrně jako jediný z dominikánů – známý jako historik i mimo řádové prostředí, a to především díky svému dílu *Versuch einer Geschichte Böhmens für den Bürger*, ve kterém se na rozdíl od ostatních řádových autorů nevěnuje dějinám provincie, ale obecným dějinám Čech.⁸⁵

⁸⁰ Tamtéž, s. 62–63.

⁸¹ Tamtéž, s. 13.

⁸² ZOUHAR, J., *Česká dominikánská provincie*, s. 139; SMETANA, Jan, *Vyprávěcí prameny vzniklé v Litoměřickém kraji do roku 1835*, in: SAP 23/1, 1973, s. 215–285, zde s. 262.

⁸³ Zouhar, Jakub, *Dominikáni – OP*, in: VALENTOVÁ, K. – KAŠPÁRKOVÁ, J. (ed.), *Historiam scribere*, s. 40–41; ZOUHAR, Jakub – POLEHLA, Petr, *Ignatius Swieteczky: the Itinerarium Romanum of Ignatius Swieteczky OP: a critical edition and translation of a travel diary of 1777*, Roma 2021.

⁸⁴ Tamtéž, s. 41.

⁸⁵ KUTNAR, František – MAREK, Jaroslav, *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví: od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století*, Praha 2009, s. 167.

Jakkoli dominikáni v 18. století jevíli zájem o své vlastní dějiny, tak na základě existující literatury není úplně zřejmé, jak přesně se stavěli k zapisování událostí ze své bezprostřední současnosti. Existovala také u nich – podobně jako například u jezuitů – povinnost vést pro každý řeholní dům pravidelné deníky? Objevuje se názor, že tyto deníky mohli dominikáni předkládat při vizitacích konventu spolu s dalšími dokumenty týkajícími se konventního archivu.⁸⁶ K zodpovězení otázky, jestli se ale opravdu jednalo o jasně definovanou povinnost, by však bylo potřeba rozsáhlejšího bádání, které by se patrně soustředilo hlavně na akta provinciálních kapitul, ale svou šíří by již překračovalo rozsah této práce. V každém případě dosud žádný takový výzkum neproběhl.⁸⁷ Lze však bezpečně konstatovat, že valná většina konventů si v 18. století nějaký druh pravidelných záznamů vedla. Když vezmeme v úvahu výše uvedený předpoklad, že většina písemností tohoto charakteru vznikala na popud vedení řádu, nikoli z vlastní iniciativy pisatele, můžeme vyslovit domněnku, že i u dominikánů takováto povinnost nejspíš existovala. Nelze ji ovšem zatím doložit normativním pramenem.⁸⁸

3.3 Narativní prameny z konventů na severu Čech

3.3.1 Litoměřická diária

Pro zkoumání dějin litoměřického konventu lze pro sledované období využít především dvě dochovaná diária. První diárium zachycuje roky 1758 až 1759 a druhé je celé věnované roku 1760.⁸⁹ V konventu vzniklo v době vlády Marie Terezie podobných pramenů více, ty se však do dnešních dob nedochovaly. Jedná se jednak o ztracené diárium pro roky 1751 až 1757 a především pak o pramen nazvaný *Historia conventus Litomericensis* zachycující roky 1774 až 1778. První ze ztracených rukopisů je evidovaný jako deperditum již k roku 1973 a pravděpodobně byl ztracený ještě dříve.⁹⁰ Druhý z těchto pramenů byl však nejspíš ztracen

⁸⁶ Vyplývá to z výzkumů týkajících se opavského konventu, kde autoři v tomto případě vychází z analogií s řádem servitů, kterými se zabývala historička Veronika Čapská: KOUŘILOVÁ, Markéta – KOZÁK, Petr (ed.), *Memorabilia opavských dominikánů: edice pamětních spisů z 1. poloviny 18. století*, Opava 2013, s. 13; ČAPSKÁ, Veronika, *Představy společenství a strategie sebe prezentace: Řád servitů v habsburské monarchii (1613–1780)*, Praha 2011, s. 114–117.

⁸⁷ Akta některých provinciálních kapitul z tohoto období lze najít například v NA, ŘD, inv. č. 14, *Gesta in provincia Bohemiae 1757–1778*. Zatím jsem s nimi však systematicky nepracovala.

⁸⁸ Každý se ze zkoumaných konventů měl v 18. století už své diárium, letopisy nebo obdobné záznamy. Litoměřická diária a poznámky z Jablonného budou rozebrány níže, pro úplnost ještě doplníme příklad z Ústí. Jedná se o tzv. *Memorabilienbuch*, který se dodneška nejspíš nedochoval, ale zmiňuje ho KREIBICH, H., *Der Aussiger Dominikanerprior*, s. 130.

⁸⁹ SOA Litoměřice, Dominikáni Litoměřice, inv. č. 58, č. kartonu 18, Deník kláštera sv. Michala 1758–1759; SOA Litoměřice, Dominikáni Litoměřice, inv. č. 59, č. kartonu 18, Deník kláštera sv. Michala 1760.

⁹⁰ DUŠEK, Ladislav, *Inventář k fondu Dominikáni Litoměřice (1330–1950)*, Litoměřice 2003; SMETANA, J., *Vyprávěcí prameny*, s. 252.

poměrně nedávno. Ještě roku 2003 se o něm Jakub Zouhar zmiňuje ve svém článku a z textu nijak nevyplývá, že by se mělo jednat o rukopis ztracený.⁹¹ Od roku 2012 je však ve Státním oblastním archivu v Litoměřicích veden jako nedohledaný. Za autora tohoto deníku je považován Rudolphus Kleinnickl, který jej vedl v době, kdy byl v Litoměřicích převorem.⁹²

Autor dvou dochovaných diáří není známý. Zřejmé je pouze to, že oba deníky jsou psány stejnou písařskou rukou. V částech rukopisů, které jsem analyzovala, se nenachází ani žádné zmínky o funkci pisatele v rámci konventu, na jejichž základě by bylo možné konkrétního řeholníka určit. Nejspíš se ale bude jednat o někoho z významnějších a zkušenějších členů řádu, protože pisatel zná řadu podrobností ohledně organizačního fungování konventu i jeho vztahů s okolím. Na druhou stranu ale pisatelem nejspíš nebude přímo převor (v této době jím byl Dominicus Stoltz), protože ten bývá v textu zmiňován ve třetí osobě.⁹³

Přestože jsou tyto prameny pojmenovány jako deníky neboli diária, tak kdybychom se chtěli striktně držet výše zmíněné žánrové klasifikace pramenů, měli bychom je možná spíše označovat jako anály neboli letopisy. Rukopisy jsou sice členěny striktně chronologicky (nikoli věcně), ale záznamy nejsou nijak fixovány ke konkrétním dnům či datům, ale jedná se zkrátka o soupis událostí v daném roce, kdy většina událostí je časově specifikována pouze na základě toho, v jakém ročním období se odehrály, a konkrétní data jsou spíše výjimkou. Avšak vzhledem k tomu, kolik prostoru je v těchto pramenech věnováno každému ze zaznamenaných roků (diárium z let 1758 až 1759 má dohromady 65 stran a diárium pro rok 1760 obsahuje 34 stran), zdá se mi účelné přidržet se originálního pojmenování, a budu je tak i nadále označovat jako diária.⁹⁴

Co se týče obsahu, soustředí se deníky především na právě probíhající sedmiletou válku. Autor líčí nejen to, jakým způsobem se válka dotkla Litoměřic, ale zaznamenává i přesuny vojsk a důležité bitvy v rámci celých českých zemí a sousedního Saska. Popisy válečných tažení jsou v textu proloženy zmínkami o slavení různých církevních svátků a pisatel zdůrazňuje především svátky spjaté s dominikánským řádem, jako například svátek sv. Dominika, sv. Tomáše Akvinského, sv. Vincence Ferrerského, sv. Pia V., sv. Michala, který byl patronem zdejšího konventního kostela, nebo slavnosti spjaté s růžencovým bratrstvem, jež při konventu

⁹¹ ZOUHAR, J., *Přehled*, s. 283.

⁹² SMETANA, J., *Vyprávěcí prameny*, s. 253. V letech 1777–1778 nevedl deník Kleinnickl, protože již v této době litoměřickým převorem nebyl. Jeho pokračovatele považuje Smetana za neznámého.

⁹³ Například v pasážích: SOA Litoměřice, Dominikáni Litoměřice, Deník 1760, s. 3–4. Nadá se ale zcela vyloučit ani možnost, že převor mohl deník psát ve třetí osobě.

⁹⁴ SOA Litoměřice, Dominikáni Litoměřice, Deník 1760; SOA Litoměřice, Dominikáni Litoměřice, Deník 1758–1759.

působilo.⁹⁵ Místy zde také nacházíme zmínky o počasí a jeho případné nepřízni, která spolu s probíhající válkou způsobila ve městě bídu. Čtenář v denících narazí i na takové zdánlivé maličkosti, jako je třeba nedostatek ryb v Labi na začátku jara 1757.⁹⁶ Kromě toho se diária na některých místech zmiňují i o personálních obměnách v konventu.⁹⁷ V této práci budou deníky využity především jako zdroje informací o situaci konventu v Litoměřicích za sedmileté války.

3.3.2 Kleinnicklova kronika

Dalším významným narativním pramenem, jehož vznik je spjatý s některým z dominikánských konventů na severu Čech, je dílo pojmenované *Wahrhafte Verzeichnus deren in unserer stäts treien Stadt Aussig ob der Elbe firgegangenen Vorfällen*, ale častěji označované zkráceně jako Kleinnicklova kronika.⁹⁸ Dílo se skládá ze dvou svazků, z nichž první má 291 a druhý 136 stran popsaných velmi drobným písmem. Jazykem obou svazků je němčina. Kronika neobsahuje kapitoly ani není jinak podrobněji členěna, což značně komplikuje orientaci v textu. V rukopisu lze zjistit dvě písařské ruce, první patří Rudolphu Kleinnicklovi, který sepsal celý první díl a zhruba třicet stran dílu druhého. Jeho pokračovatelem byl Rudolphus Förster, dominikán původem z Bohosudova, který do řádu vstoupil právě v Ústí a později byl převorem v Litoměřicích. Kronika byla původně uložena v knihovně ústeckého konventu, ale když roku 1935 dominikáni z města definitivně odešli, projevil o ni zájem zdejší magistrát, kterému se nakonec podařilo ji od řádu získat. Dnes jsou oba díly kroniky uloženy ve sbírce starých tisků a rukopisů, kterou spravuje knihovna Muzea města Ústí nad Labem.⁹⁹

Z hlediska zmiňované žánrové klasifikace pramenů se skutečně jedná o kroniku. Dílo zachycuje z valné většiny minulost, nikoli pisatelovu současnost a je psáno i zpětně na základě historických pramenů. Tyto prameny měl Kleinnickl k dispozici, protože v roce 1789 uspořádali dva zdejší dominikáni Joachimus Riedl a tehdejší převor Vincentius Renling městský archiv. Přesně rok poté zahájil Kleinnickl své dějepisné dílo, daný rok je zároveň ukryt jako chronogram přímo v názvu kroniky (1790). Více než 300 stran popsaných velmi hustým písmem sepsal během přibližně dvou let. Roku 1792 zemřel, přičemž úctyhodné dílo se mu podařilo dovést až do své současnosti.¹⁰⁰

⁹⁵ Například SOA Litoměřice, Dominikáni Litoměřice, Deník 1758–1759, s. 2–6.

⁹⁶ Diarium z let 1758–1759 se místy vrací k již uplynulému roku 1757, např.: SOA Litoměřice, Dominikáni Litoměřice, Deník 1758–1759, s. 37.

⁹⁷ SOA Litoměřice, Dominikáni Litoměřice, Diarium 1760, s. 2.

⁹⁸ KM v Ústí, *Wahrhafte Verzeichnus*. Název kroniky je zároveň chronogramem (rok 1790), proto jsou některá slova mírně pozměněna (například místo *treuen* je použito *treien*).

⁹⁹ K uložení kroniky v minulosti i dnes: VODÁKOVÁ, Martina, „*Kleinnicklova kronika*“ – staronový přírůstek ve fondu knihovny, in: Příspěvky k ústecké vlastivědě 15, 2017, s. 30–33.

¹⁰⁰ KREIBICH, H., *Die Kleinnickls-Chronik*, s. 50.

Kleinnickl své vyprávění začíná již roku 826 údajným založením města, větší pozornost pak ale věnuje událostem okolo roku 1617, kdy líčí především život a smrt významného primátora a zakladatele dominikánského konventu Ernsta Schössera z Emblebenu a vychází přitom především z díla Bohuslava Balbína.¹⁰¹ Na druhou stranu doba třicetileté války zde není popsána téměř vůbec a ani poválečné období do roku 1680 není příliš rozvedeno. Podrobnější jsou zápisy až od počátku 18. století.¹⁰² Zde je třeba zdůraznit, že přestože je kronika psána řeholníkem, jedná se spíše o kroniku městskou. Autor se příliš nevěnuje dění v dominikánském konventu, zato se blíže soustředí na město jako takové, například na městskou radu, její příslušníky a personální změny. Dále se často zmiňuje o počasí a o tom, jaká byla toho roku sklizeň, přičemž velký důraz klade na tehdy proslulé podskalské víno, které se až do poloviny 19. století v Ústí pěstovalo.¹⁰³ Velmi podrobně jsou pak rozvedeny válečné konflikty 18. století, především válka sedmiletá. Toto vyprávění se místy prolíná s informacemi o obecném politickém dění v českých zemích, především s ohledem na vládnoucí habsburský rod a významné životní události jeho příslušníků.¹⁰⁴

Převor Kleinnickl patřil k těm řeholníkům, kteří psali ze svého vlastního zájmu, nikoli z povinnosti. Otcí Rudolphovi byla popudem k psaní láska k jeho rodnému městu. Rád pro označení města používá přívlastek „*allzeit getreue Stadt*“, který mu udělil již roku 1547 císař Ferdinand I., kdy mu město při stavovskému odboji zůstalo věrné (spolu s řadou dalších měst, například Plzní nebo Českými Budějovicemi).¹⁰⁵ Autorův vřelý vztah k městu je znát také z řady básní, kterými je kronika prokládána. Jeho pokračovatel, dominikán Rudolphus Förster však nadšení pro poezii nesdílel, a místy dokonce Kleinnicklovy verše hodnotí velmi příkře.¹⁰⁶ Celkově lze říci, že pro Förstera, který zachytil události z let 1792 až 1800, nebylo již psaní kroniky takovou zálibou, ale spíše povinností, která mu byla od jeho předchůdce svěřena. Förster byl zhruba o generaci mladší než Kleinnickl, jenž měl k pokračovateli své kroniky prý jakýsi otcovský vztah. Nový pisatel se věnoval spíše událostem spjatým s revolucí ve Francii a obecně se zaměřoval více na širší politické dějiny než na dějiny regionu. Roku 1798 byl pak zvolen převorem v Litoměřicích, a tak ztratil s Ústím bezprostřední kontakt.¹⁰⁷ Kleinnicklova

¹⁰¹ K Schösserovi z Emblebenu: BOBKOVÁ, Lenka, *Pozdněhumanistická společnost v Ústí nad Labem na počátku 17. století*, in: Česká města v 16.-18. století: sborník příspěvků z konference v Pardubicích 14. a 15. listopadu 1990, PÁNEK, Jaroslav (ed.), Praha 1991, s. 253–262.

¹⁰² Tamtéž, s. 49.

¹⁰³ KAISEROVÁ, K. – KAISER, V., *Dějiny*, s. 64.

¹⁰⁴ Zmínky o členech rodu Habsburků např.: KM v Ústí, *Wahrhafte Verzeichnus*, s. 74, 82 nebo 89.

¹⁰⁵ K Ústí nad Labem za prvního stavovského odboje: KAISEROVÁ, K. – KAISER, V., *Dějiny*, s. 36–39.

¹⁰⁶ KREIBICH, R. H., *Die Kleinnickls-Chronik*, s. 54.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 54–55; Rudolphus Förster, in: Bio-bibliografická databáze řeholníků v českých zemích v raném novověku, dostupné z: [Autority - Katalogizační lístek - Historický ústav AV ČR projekt Řeholníci - katalog Clavius \(cas.cz\)](http://Autority - Katalogizační lístek - Historický ústav AV ČR projekt Řeholníci - katalog Clavius (cas.cz).).

kronika je v této práci využita nejen pro své podrobné líčení sedmileté války, ale poskytuje také cenné informace z doby josefinského rušení klášterů.

3.3.3 Poznámky administrátora Damasca

Narativní prameny vznikaly v 18. století také v konventu v Jablonném v Podještědí. Starší sekundární literatura zná především dva prameny, takzvaný *Liber consiliorum* a *Protokolbuch Conventus Jablonensis*. Oba rukopisy jsou dnes již ztracené a naposledy s nimi pracovali historici, kteří svá díla publikovali ještě před druhou světovou válkou.¹⁰⁸ Do dnešní doby se však dochovaly výpisky z těchto pramenů (především z *Liber consiliorum*) vzniklé okolo poloviny 19. století. Nejedná se o ucelený svazek výpisků, ale o několik drobnějších sešitů a jednotlivých listů, které zahrnují roky 1728 až 1800.¹⁰⁹ Výpisky jsou poměrně neucelené a je zjevné, že nejde o opis originálu in extenso, protože místy jsou věty ukončeny v polovině a výjimkou nejsou ani gramatické chyby v latině, které vznikly nejspíš až při tomto pozdějším přepisu.

Původní *Liber consiliorum* byl dílem více řeholníků, kteří se jeho psaní věnovali postupně od 20. let 18. století až do samého konce tohoto století. Od roku 1762 lze zápisy bezpečně přisoudit administrátorovi Conradu Damascovi. Určení autora je vcelku snadné jednak proto, že dobu jeho působení ve městě je možné ověřit i z jiných zdrojů, ale hlavně proto, že Damasco často v zápisech uvádí své jméno, které spojuje se svými úspěchy, zásluhami a také pochvalami, kterých se mu dostalo.¹¹⁰ Pokud bychom tento pramen chtěli žánrově zařadit, tak ještě v době Damascových předchůdců by se jednalo o letopisy konventu. Zápisy jsou zde členěny po jednotlivých letech a jsou psány průběžně, autoři tedy zachycují svou současnost. V době, kdy se psaní ujímá Damasco, se pramen mění spíše v jeho osobní knihu poznámek, protože více než jeho předchůdci klade důraz na události spojené se svou administrátorskou funkcí.¹¹¹

Z poznámek otce Conrada se kromě událostí spjatých s jeho funkcí dozvídáme i o různých událostech ve farnosti. Méně pak píše o záležitostech spjatých přímo s konventem, a

¹⁰⁸ Z dnes nezvěstných pramenů čerpali ještě na konci 40. let 20. století BLAŽÍČEK, Oldřich – PREISS, Pavel, *Dominikánský kostel sv. Vavřince*, Olomouc 1948; blíže o tom v mé bakalářské práci: KOŘÍTKOVÁ, E., *Dominikánský konvent*, s. 55.

¹⁰⁹ Že se z větší části jedná o výpisky z tzv. *Liber consiliorum*, je zjevné z toho, že na okrajích psací plochy jsou místy odkazy na konkrétní strany této ztracené knihy, např.: NA, ŘD, Klášter Jablonné, Dějiny kláštera, inv. č. 224, č. kartonu 138, list s poznámkami k roku 1783 [nečíslováno].

¹¹⁰ např. NA, ŘD, Klášter Jablonné, Dějiny kláštera, inv. č. 224, č. kartonu 138, listy s poznámkami k roku 1762 [nečíslováno].

¹¹¹ Klasifikace pramene dle: BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, K. – KUCHAROVÁ, H. – OPPELTOVÁ, J., *Historiografické a biografické prameny*, s. 208–209.

tak je znát, že se jakožto farní administrátor soustředí spíše na svou farnost než na konvent, ke kterému ale de facto také přináležel. Damasco se rozepisuje například o různých diecézních vizitacích jablonské farnosti, o stavebních úpravách farního kostela Narození Panny Marie a celkově o dění ve městě a okolí. Zaznamenává si také smrt významných dobrodinců farního kostela nebo drobné kriminální případy či kauzy přičítící se katolické víře, ke kterým ve farnosti došlo, a které patrně jakožto administrátor musel řešit. Rozhodně ale dění v konventu neignoruje úplně a připomíná například personální změny, ke kterým v něm docházelo.¹¹²

V pozdější době, tedy v 80. letech, se pak Damasco rozepisuje o triviální škole, která ve farnosti měla vzniknout. Události spjaté s rušením klášterů reflektuje jen okrajově, přestože to pro něj i pro ostatní dominikány musela být v 80. letech záležitost velmi aktuální.¹¹³ Buď je možné, že pasáže, které reflektovaly rušení klášterů, nepřepsal autor opisu z poloviny 19. století v plném rozsahu, ale ještě spíše se možná jednalo o Damascův záměr. Příchod pověřeného komisaře, který měl za úkol sdělit řeholníkům budoucí osud jejich komunity a sepsat podrobně jejich majetek, nebyla pravděpodobně událost, kterou by si administrátor přál uchovávat pro budoucí generace, ale spíše se ji snažil v tichosti obejít.¹¹⁴

3.4 Řeholníci jako „vypravěči dějin“

Autory dvou ze tří výše představených narativních pramenů je možné s jistotou určit. Jedná se o Rudolpha Kleinnickla a Conrada Damasca, kteří budou na následujících stránkách blíže představeni. Oba dva působili v lokalitách, o nichž píšou, delší dobu a vytvořili si k nim určité vazby. Je proto možné vnímat je nejen jako jakési vypravěče dějin řádu, ke kterému příslušeli, ale i jako zprostředkovatele dějin daného města a jeho bezprostředního okolí. Přitom je stále nutné vnímat rozdíl mezi jejich díly. Zatímco Kleinnickl se snažil sepsat historické dílo a využíval k tomu i různé písemné prameny, tak Damasco si „pouze“ sepisoval poznámky o událostech, ke kterým došlo v době jeho administrování farnosti a které s jeho funkcí více či méně souvisely. Připomeňme také, že v případě Rudolpha Kleinnickla se do velké míry jedná kroniku zaměřenou na město, a nikoli jen na konvent.

¹¹² NA, ŘD, Klášter Jablonné, Dějiny kláštera, inv. č. 224, č. kartonu 138, listy s poznámkami z roků 1763–1775 [nečíslováno].

¹¹³ NA, ŘD, Klášter Jablonné, Dějiny kláštera, inv. č. 224, č. kartonu 138, listy s poznámkami z roků 1781–1785 [nečíslováno].

¹¹⁴ Konkrétní postup při rušení konventů bude přiblížen v kapitole Rušení klášterů, blíže: SANDER, Rudolf, *České zemské gubernium a církevní záležitosti v době josefínské*, in: Sborník archivních prací 45/1, 1995, s. 73–130, zde s. 103–104.

3.4.1 Rudolphus Kleinnickl – „das getreue Stadt-Kind“

Rudolphus Kleinnickl byl o osm let starší než Damasco, narodil se v září roku 1719 v Ústí nad Labem a při křtu dostal jména Johann Wenzel Franz. Jeho otcem byl Johann Wenzel Kleinnickl, původně poddaný z Krupky, která spadala pod panství Bohosudov, a jejíž vrchností byli tamní jezuité. Do Ústí se dostal roku 1707 prostřednictvím sňatku s jistou Ludmilou, vdovou po bývalém radním jménem Ulbrecht. Díky tomuto sňatku zde získal dva domy a o rok později také měšťanské právo. Později zastával významné funkce ve správě města, nejprve byl obecním starším, následně členem městské rady, a nakonec i primátorem. V době jeho úřadování byl vybudován nový kamenný most přes Labe (tzv. *Bielabrücke*) a také sladovna (*Malzhaus*). Mnozí Ústečané ho však ani přes tyto zásluhy neměli příliš v lásce a vnímali ho jako „přivandrovalce“, a ještě k tomu bývalého poddaného, který se do města přišel. ¹¹⁵

Oba Kleinnicklovi rodiče byli velmi zbožní. Jeho otec finančně podporoval dominikánský konvent a matka ve městě nechala na vlastní náklady vztyčit sochu Jana Nepomuckého a Panny Marie Růžencové. Druhou z těchto soch nechala vytvořit roku 1735 jako dík za to, že byl její syn, který později získal řeholní jméno Rudolphus, přijat do dominikánského řádu. ¹¹⁶ Jeden ze zážitků z doby svého dětství líčí později Kleinnickl i ve své kronice. Když mu bylo deset let, došlo uprostřed noci k velikému požáru jejich domu. Přestože plameny byly tak veliké, že dokonce šlehaly z oken, nikomu se nic nestalo a naprosto bez úhony vyvázl i voskový agnusek a několik obrazů. ¹¹⁷ Je pravděpodobné, že se Kleinnickl později během svého života setkával s hlasy, které se snažily tyto události vysvětlit racionálním způsobem. Proti nim se ale pozdější převor důrazně ohrazuje a připisuje relativně dobrý konec tohoto neštěstí jednoznačně Božímu slitování: „*ať už si o tom mudrlanti našeho rádobý osvíceného světa myslí, co chtějí (...)*“ ¹¹⁸

Do řádu vstoupil v srpnu roku 1734 v poměrně mladém věku necelých patnácti let, tedy dříve, než jinak bývalo u dominikánů zvykem. ¹¹⁹ Nejprve však nevstoupil přímo do noviciátu, ale nejspíš první rok absolvoval jakýsi postulát, tedy přípravu k samotnému vstupu do

¹¹⁵ KREIBICH, R. H., *Der Aussiger Dominikanerprior*, s. 130.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 131.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 133; Agnusek neboli Agnus Dei je drobný přívěšek s reliéfem beránka vyráběný z vosku posvěceného papežem, který se dovážel z Říma. Často se věřilo v zázračnou moc tohoto přívěšku a někdy mu byla připisována přímo schopnost hašení požárů. Blíže MIKULEC, Jiří, *Náboženský život a barokní zbožnost v českých zemích*, Praha 2013, s. 214.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 133; *Denken hierüber die Witzlinge unserer dermahlen aufgeklärt sein sollenden Welt, was sie wollen, wir schreiben es dankbarlich der Erbarminis des Herrn zu, welcher den Wässern und die Flammen zu gebieten und derselben Wut einzuzäumen die Macht hat.*

¹¹⁹ Z databáze řeholníků (Bio-bibliografická databáze řeholníků v českých zemích v raném novověku) vyplývá, že nejčastěji skládali dominikáni řeholní sliby ve věku okolo dvaceti let.

noviciátu. Noviciát byl oficiálně zahájen slavnostní obláčkou (*feierliche Ankleidung*) a přijetím řeholního jména, což Kleinnickl podstoupil přesně o rok později, tedy v srpnu 1735. Noviciát trval jeden rok a po jeho ukončení složil mladý dominikán v srpnu 1736 řeholní sliby. Kleinnickl vstoupil do řádu v Ústí nad Labem a tamtéž také skládal řeholní sliby, je proto vždy uváděn mezi řeholníky takzvaně afiliovanými ústeckému konventu.¹²⁰ Samotnou řeholní formaci v podobě noviciátu ale v Ústí absolvovat nemohl. Jediný noviciát na území Čech byl totiž v nedalekých Litoměřicích, a přestože to není nikde explicitně zmiňováno, je zřejmé, že Kleinnickl strávil období noviciátu právě tam.

Následně jej jako každého budoucího řádového duchovního čekalo dvouleté studium filosofie a navazující čtyřleté studium teologie na řádových školách.¹²¹ Dozvídáme se, že v době první slezské války bydlel Kleinnickl v konventu u sv. Máří Magdaleny na Malé Straně, kde patrně navštěvoval zdejší *studium formale*. Jako mladý klerik zažil obléhání Prahy a na bídu, která město sužovala, vzpomínal i o desítky let později.¹²² Kvůli válečným událostem nemohl být v Praze vysvěcen na kněze, a tak se roku 1742 přesunul na Moravu, kde byl konečně po předchozích odkladech vysvěcen a v konventu v Uherském Brodě sloužil svou primici. Uherskobrodským převorem byl toho času zrovna Felix Placidus, se kterým se Kleinnickl znal již z dřívějších dob, protože Placidus zastával v době Kleinnicklova dětství funkci ústeckého převora.¹²³

Během své řeholní kariéry vystřídal otec Rudolphus velké množství působišť v rámci celé české dominikánské provincie. Pokud je nám známo, nikdy ji však neopustil a neodcestoval ze studijních ani jiných důvodů do zahraničí, jak tomu občas bývalo u nejvýznačnějších členů řádu zvykem.¹²⁴ K roku 1752 je doloženo Kleinnicklovo působení v olomouckém konventu ve funkci německého kazatele (*concionator ordinis Germanicus*) a mistra konvršů (*magister conversorum*).¹²⁵ Následně se vrátil do místa svého studia, do malostranského konventu u sv. Máří Magdaleny, kde několik let působil jako učitel. Odtud byl roku 1756 povolán zpět do Ústí, kde se měl stát poprvé převorem. Zrovna v této době bylo

¹²⁰ NA, ŘD, inv. č. 15, Liber notabilium pro provincia Bohemiae, erectus anno 1767, s. 71; ZOUHAR, J., *Česká dominikánská provincie*, s. 69 se pro raný novověk zmiňuje o půlročním noviciátu, v tomto případě se ale zjevně jednalo o noviciát roční.

¹²¹ Délka studia vyplývá z NA, ŘD, inv. č. 14, Gesta in provincia Bohemiae 1757–1778 a shoduje se s tím, co píše ZOUHAR, J., *Česká dominikánská provincie*, s. 97.

¹²² KM v Ústí, Wahrhafte Verzeichnus, s. 74.

¹²³ KREIBICH, R. H., *Der Aussiger Dominikanerprior*, s. 134.

¹²⁴ ZOUHAR, Jakub, *The Foreign Studies (especially in Italy) of the Dominicans of the Bohemian Province in the 17th and 18th Centuries*, in: Roma – Praga, Praha – Řím : omaggio a Zdeňka Hledíková, Praha 2009, s. 441–453.

¹²⁵ Rudolphus Kleinnickl, in: Bio-bibliografická databáze řeholníků v českých zemích v raném novověku, dostupné z: [Autority - Katalogizační lístek - Historický ústav AV ČR projekt Řeholníci - katalog Clavius \(cas.cz\)](http://Autority - Katalogizační lístek - Historický ústav AV ČR projekt Řeholníci - katalog Clavius (cas.cz)).

město zasaženo sedmiletou válkou. Tuto funkci pak (prý pro svou obzvláštní píli) vykonával po dvě funkční období, tedy do roku 1761, kdy byl zvolen převorem v Jihlavě.¹²⁶

Z pozice jihlavského převora si páter Rudolphus dopisoval s významným řádovým vzdělavcem Emerichem Langenwalterem, který v letech 1732 až 1763 zastával dokonce funkci asistenta magistra řádu pro oblast Germánie a z toho důvodu pobýval dlouhodobě v Římě. Langenwalter byl jihlavský rodák, do řádu vstoupil právě v tomto městě, a i během svého pobytu v zahraničí udržoval písemné styky se všemi tehdejšími jihlavskými převory včetně Kleinnickla.¹²⁷ Otec Rudolphus byl jihlavským převorem dlouhých deset let v kuse, zpět do Ústí se vrátil až roku 1771, a to opět jako převor.¹²⁸ Zažil v Ústí pohnuté události počátku sedmdesátých let, tedy především neúrodu, hladomor a proces s několika zdejšími obyvateli, kteří chtěli tyto problémy vyřešit způsobem, jenž se vymykal zásadám katolické víry.¹²⁹

Roku 1774 přijal priorát v litoměřickém konventu, kde se začal soustavněji věnovat literární činnosti. Sepisoval pravidelné záznamy o dění v konventu, které vedl po celou dobu, kdy zde působil, tedy až do roku 1777.¹³⁰ Jeho dalším doloženým působištěm byl Chomutov. V tomto městě na severu Čech fungovalo významné jezuitské gymnázium, jemuž po zrušení řádu roku 1773 hrozil zánik. Dominikánům se ale podařilo získat je do své správy a definitivně jim bylo předáno roku 1780. Prvním dominikánským regentem gymnázia se stal právě Kleinnickl, který zde působil do roku 1785. Hned následujícího roku byla zdejší řádová rezidence, která při gymnáziu vznikla, zrušena a dominikáni se pak už do Chomutova nikdy nevrátili.¹³¹

Po zrušení gymnázia se otec Rudolphus nejspíš (i vzhledem ke svému vysokému věku) přesunul zpět do Ústí. Naposledy zde byl zvolen převorem roku 1791, ve svých bezmála dvaasedmdesáti letech.¹³² Právě v této době se věnoval psaní své rozsáhlé kroniky. Cítil se být hrdým synem svého města (*das getreue Stadt-Kind*) a jako svou motivaci ke psaní uvádí vděčnost za výchovu, které se mu ve městě dostalo, a touhu zanechat budoucím Ústečanům

¹²⁶ KREIBICH, R. H., *Der Aussiger Dominikanerprior*, s. 135.

¹²⁷ ČERNUŠÁK, Tomáš, *Emerich Langenwalter – příběh jihlavského dominikána z 18. století*, in: ČERNUŠÁK, Tomáš – SEDLÁK Tomáš (eds.), *Dominikáni v Jihlavě v proměnách staletí*, Jihlava 2012, s. 23–29, zde s. 28. Černušák upozorňuje na to, že Langenwalterova osobní korespondence ve fondu jihlavských dominikánů v Moravském zemském archivu v Brně je výjimečně dobře dochovaná a obsahuje vzájemný písemný kontakt s Kleinnicklem od roku 1761 až do Langenwalterovy smrti roku 1763. Studium těchto dopisů by mohlo pomoci představit Kleinnicklovu osobnost v jiném světle.

¹²⁸ Rudolphus Kleinnickl, in: Bio-bibliografická databáze řeholníků v českých zemích v raném novověku, dostupné z: [Autority - Katalogizační lístek - Historický ústav AV ČR projekt Řeholníci - katalog Clavius \(cas.cz\)](#).

¹²⁹ Blíže v kapitole Za hranicemi katolické věrouky.

¹³⁰ SMETANA, J., *Vyprávěcí prameny*, s. 253.

¹³¹ Ke gymnáziu ZOUHAR, J., *Česká dominikánská provincie*, s. 138.

¹³² KREIBICH, R. H., *Der Aussiger Dominikanerprior*, s. 135.

památku na významné události, které se ve městě odehrály.¹³³ Městskou kroniku se mu podařilo dovést až do své současnosti, jeho poslední zápisy jsou z února roku 1792, tedy zhruba měsíc před smrtí, k níž došlo v březnu. Převor a hrdý ústecký patriot Kleinnickl byl pochován na hřbitově u kostela sv. Materny, který stával mimo městské hradby a při němž dlouhodobě působil i špitál.¹³⁴ Hřbitov a špitál přestaly nicméně fungovat v 80. letech 19. století a roku 1895 byl pak stržen i bývalý kostel. Na jeho místě vznikl koncem 19. století nový reprezentativní park a ostatky významného převora se tak dnes nejspíš nachází někde pod úrovní dnešního Lidického náměstí.¹³⁵

3.4.2 Conradus Damasco – „der liebe Pfarrer“

Málokterý řeholník působil v Jablonném v Podještědí tak dlouhou dobu jako Conradus Damasco. V dominikánském řádu platilo pravidlo peregrinace a bývalo zvykem, že řeholníci měnili každých několik let místo svého působiště. I když nebylo žádným nařízením pevně stanoveno, po jak dlouhé době je potřeba tuto změnu provést, rozhodně nebylo běžné, že by některý z otců působil v téže lokalitě desítky let. Dominikán Damasco strávil v Jablonném více než polovinu svého života, a přesto bychom o něm dnes sotva dokázali zjistit něco víc než základní životní data a názvy funkcí, které mu byly v řádu svěřeny, kdyby se nezachovaly jeho pravidelné záznamy o dění v konventu. Především na základě těchto poznámek se nyní pokusíme přiblížit jeho životní dráhu.

Conradus Damasco se narodil roku 1727 v Litoměřicích a při křtu dostal jméno Franz.¹³⁶ Zde také vstoupil do noviciátu v konventu při kostele sv. Michala a roku 1746 složil řeholní sliby.¹³⁷ Zanedlouho odešel do konventu v Olomouci, kde studoval teologii na zdejší řádové škole, která se v této době označovala jako *studium morale*. Jednalo se o nejnižší stupeň školy v rámci řádové vzdělávací soustavy, ale vzhledem k tomu, že relativně brzy (1764) bylo olomoucké učení povýšeno na takzvané *studium formale*, převyšovala nejspíš jeho úroveň ostatní *studia moralia* v provincii.¹³⁸ Nevíme bohužel, kdy přesně studia ukončil, ale za předpokladu, že by jeho studium trvalo šest let tak, jak to bylo tehdy v řádu běžné, ukončil by

¹³³ KM v Ústí, Wahrhafte Verzeichnis, s. 1–2.

¹³⁴ KREIBICH, H., *Der Aussiger Dominikanerprior*, s. 136; JAHNEL, Karl – MARIAN, Alexander – UMLAUFT, Franz Josef, *Das Spital und die Kirche St. Materni außerhalb der Mauern in Aussig*, Aussig 1924.

¹³⁵ ZEMAN, Jaroslav, *Between tradition and modernity: City in the industrial age, North Bohemian architecture in the first half of the 20th century*, Praha 2017, s. 57 a 60.

¹³⁶ SOA Litoměřice, Litoměřice – děkanství, inv. č. 4649, Matrika narozených, oddaných a zemřelých 1720–1754, s. 123.

¹³⁷ Conradus Damasco, in: Bio-bibliografická databáze řeholníků v českých zemích v raném novověku, dostupné z: <http://reholnici.hiu.cas.cz/katalog/l.dfl?hal~1000141891>.

¹³⁸ Na *studium formale* byla olomoucká škola povýšena až 1764, ZOUHAR, J., *Česká dominikánská provincie*, s. 121.

je nejspíš roku 1754.¹³⁹ Damasco byl vysvěcen na kněze a následně působil jako kazatel (*concionator*) v Unhošti ve vikariátu Nové Strašecí.¹⁴⁰ Byl tak rovnou zapojen přímo do farní správy, aniž by byl asignován do některého z konventů.¹⁴¹

Osudy otce Damasca můžeme podrobněji sledovat od počátku roku 1762, kdy si jej patron farního kostela v Jablonném, hrabě František Josef Pachta, mimo jiné královský místodržící, vybral do této farnosti jako nového administrátora. Bezmála pětaticetiletý Damasco měl oproti ostatním kandidátům tu výhodu, že uměl výborně německy, což bylo pro úspěšné působení v Jablonném bezpodmínečně nutné.¹⁴² Poté, co byl s touto nabídkou osloven, přijel z Unhoště do Prahy, aby tam u arcibiskupské konzistoře složil patřičnou zkoušku (*examen consuetum*). Následně byl na dobu tří let jmenován administrátorem a mohl disponovat všemi farními právy. Zajímavé je, že Damasco píše o svém novém poslání jako o „dosti náročném úkolu“. Těžko usuzovat, jestli mohla být jablonská farnost vnímána jako v jistém smyslu problematická, nebo jestli se jednalo spíše o subjektivní hodnocení.¹⁴³

Nový administrátor začal svou funkci vykonávat koncem ledna roku 1762 a brzy se dostal do rozepře s převorem konventu ohledně toho, komu náleží farní práva a povinnosti a kdo má mít na starosti katechezi. Zřejmě si chtěl převor některé z těchto práv nárokovat pro sebe, ale Damasco si je dokázal uhájit s poukazem na to, že byl pověřen přímo arcibiskupskou konzistoří a převorovi tedy není ničím povinován. Podle jeho vlastních slov byl spor nakonec vyřešen pokojně. Popisovaná neshoda je přinejmenším pozoruhodná, vezmeme-li v úvahu, že oba muži byli členové téhož řádu, a navíc i konventu, a přesto se možná jeden z nich cítil být zavázán spíše konzistoři než vlastnímu řádu.¹⁴⁴

O několik měsíců později přijel do farnosti na vizitaci Jan Ondřej Kayser z Kaysernu, tehdy světící biskup pražské arcidiecéze a pozdější biskup královéhradecký, jehož návštěva se stala pro nového správce farnosti příležitostí ukázat, jak dobře plní svěřené povinnosti.

¹³⁹ Tamtéž, s. 97; Conradus Damasco, in: Bio-bibliografická databáze.

¹⁴⁰ SOKA Česká Lípa, AM Jablonné, Projednání obsazení místa farního administrátora, inv. č. 48, karton č. 4; NA, ŘD, Klášter Jablonné, Dějiny kláštera, inv. č. 224, č. kartonu 138, listy s poznámkami z roku 1762 [nečíslováno].

¹⁴¹ Rozdíl mezi pojmy afiliace a asignace vysvětluje ZOUHAR, Jakub, *Dominikánský konvent v Jihlavě ve světle raně novověkých pramenů*, in: ČERNUŠÁK, Tomáš – SEDLÁK Tomáš (eds.), *Dominikáni v Jihlavě v proměnách staletí*, Jihlava 2012, s. 30–41, zde s. 38, takto: „Asignace je určení, ve kterém konkrétním konventu bude bratr žít. Není-li asignace dána, má bratr žít v konventu, do kterého byl afiliován, tj. kterým byl do řádu přijat.“

¹⁴² SOKA Česká Lípa, AM Jablonné, Projednání obsazení místa farního administrátora, inv. č. 48; karton č. 4.

¹⁴³ NA, ŘD, Klášter Jablonné, Dějiny kláštera, inv. č. 224, č. kartonu 138, listy s poznámkami z roku 1762 [nečíslováno]; *Anno 1762 die 2 Januarii in meam indignissimam Personam quae fuit P(ater) Conradus Damasco O(rdo) P(raedicatorum) Boh(emus) Litomericensis Ill(ustrissimus) ac Excell(entissimi)mus d(ominus) d(ominus) S(acri) R(omani) I(mperii) Comes a Pachtia Patronus Munificentissimus gratiosissimus iniecit oculum, quoque me R(everend)is(i)mo Archi-Ep(iscopali) officio Pragensi, pro hoc officio sat onerose praesentavit.*

¹⁴⁴ Tamtéž; *Eodem anno controversias habui cum P(at)re Priore Ad(modum) R(everend)is do ast omnia pacifice sunt composita, maxime circa Catecheses aliasque munia Parochialia, quae propriae autoritate exercenda(!) sunt.*

Výsledky vizitace si Damasco (s jistým zadostiučiněním) zapsal do svých poznámek, kde několikrát opakuje, jak biskup vyjádřil spokojenost s novým administrátorem nejen před převorem, ale i před členy městské rady. Dokonce o něm prý biskup hovořil jako o „mém milém faráři“ (*meinen lieben Pfarrer*) a nakonec si i posteskl, proč nejsou všechny farnosti organizovány tak jako v Jablonném.¹⁴⁵ Jistě by bylo možné přemýšlet nad tím, jestli nejsou tato slova trochu nadnesená, je však zřejmé, že si otec Conradus brzy obhájil svou funkci a s ní spojená práva.

Damasco byl zřejmě velmi schopný, a nakonec i oblíbený. Po šesti letech působení ve farnosti byl totiž zvolen i převorem konventu (1768), takže po určitou dobu vykonával obě funkce zároveň. Tato praxe byla v 18. století v Jablonném spíše výjimečná, kromě Damasca je dvojí funkce doložena pouze u dvou jeho předchůdců.¹⁴⁶ Dalším významným úspěchem v jeho duchovní dráze bylo roku 1775 jmenování generálním kazatelem (*praedicator generalis*). Původně tento titul opravňoval svého držitele ke kázání i mimo danou oblast, která byla řádu v určitém místě pro kázání vymezena. V raném novověku byl ale často udělován pouze jako titul čestný, a nemusela se k němu tedy vázat žádná konkrétní povinnost. Pro nový titul si Damasco dojel poštovním dostavíkem do Prahy, kde byl slavnostně jmenován za přítomnosti regenta dominikánského generálního studia u sv. Jiljí. Titul generálního kazatele byl úzce spjatý s řádovým školským prostředím. Všichni takzvaní magistři teologie (*magistri theologiae*), tedy řeholníci, kteří dosáhli nejvyššího řádového akademického titulu, získávali v raném novověku automaticky i titul generálního kazatele. Obráceně to však zřejmě neplatilo, a Damasco tedy mohl být jmenován generálním kazatelem, aniž by byl zároveň i magistrem teologie.¹⁴⁷

Otec Conradus k jablonské farnosti patrně velmi přilnul. V téže době, kdy získal zmiňovaný titul, tedy na podzim 1775, byl totiž zvolen i převorem konventu v Šumperku. Nakonec tuto funkci ale nepřijal, protože hrabě Pachta i farníci si přáli, aby zůstal raději v Jablonném. Řeholníci v Šumperku proto uvedli oficiální důvody, kvůli kterým nemohou otce Conrada přijmout, za což jim byl – jak sám uvádí – velmi vděčný.¹⁴⁸ Damasco tak zůstal až do konce svého dlouhého života v Jablonném a jeho postavení mezi zdejšími dominikány bylo

¹⁴⁵ Tamtéž.

¹⁴⁶ NA, ŘD, Klášter Jablonné, Dějiny kláštera, inv. č. 224, č. kartonu 138, listy s poznámkami z roku 1768 [nečíslováno]; tabulka zdejších převorů a administrátorů k dispozici v: KORÍTKOVÁ, E., *Dominikánský konvent*, s. 37–38.

¹⁴⁷ NA, ŘD, Klášter Jablonné, Dějiny kláštera, inv. č. 224, č. kartonu 138, listy s poznámkami z roku 1775 [nečíslováno]; 21. *Octobris discessi Jabl(ona) occasione postali*, 22. *pervenit Pragam*. Et 25. *fui promotus cum omni solemnitate in Praedicatorum Generalem. Promotor meus fuit Ad(modu)m R(everen)dus ac Ex(imius) S(acro)S(anctae) Th(eo)l(og)iae Praes(entis) et actualis Studii generalis Regens primus ejusdem Moderator*. O titulu generálního kazatele ZOUHAR, J., *Česká dominikánská provincie*, s. 73, 95 a 96.

¹⁴⁸ NA, ŘD, Klášter Jablonné, Dějiny kláštera, inv. č. 224, č. kartonu 138, listy s poznámkami z roku 1776 [nečíslováno].

více než výlučné, a to i v době, kdy už nebyl převorem, ale opět „pouze“ administrátorem.¹⁴⁹ Když město roku 1779 navštívil císař Josef II., přál si mluvit právě s dlouholetým administrátorem. Ten ale zrovna nebyl přítomen, protože spolu s převorem Vincentiem Gürthem odcestoval do rodných Litoměřic navštívit svou matku.¹⁵⁰

Damascovo působení ve městě nebylo zasaženo ani zrušením konventu v 80. letech. Když bylo roku 1789 přeneseno sídlo farnosti z kostela Narození Panny Marie do bývalého dominikánského klášterního kostela sv. Vavřince, byl to právě Damasco, komu byla jakožto faráři nová farnost slavnostně předána. Zůstal farářem až do své smrti v roce 1807.¹⁵¹ Dovolme si ještě vyslovit domněnku, že otec Damasco nebyl nakonec jen oblíbencem hraběte Pachty, který si jej před mnoha lety do farnosti vybral, nebo světícího biskupa Kaysera, který byl se začínajícím administrátorem tolik spokojený při první vizitaci, ale snad by se o něm podobnými slovy jako biskup vyjádřili i zdejší obyvatelé, které otec Conradus, „*der liebe Pfarrer*“, vedl na cestě ke spáse bezmála šestačtyřicet let.¹⁵²

¹⁴⁹ Prokazatelně již nebyl převorem od roku 1775, kdy je ve funkci doložen Adalbertus Förster, ale je možné, že k této výměně došlo ještě o pár let dříve. Podle: KORÍTKOVÁ, E., *Dominikánský konvent*, s. 59.

¹⁵⁰ PINKAVA, V., *Geschichte*, s. 62; podle ZOUHAR, J., *Česká dominikánská provincie*, s. 71 mohli řeholníci většinou navštěvovat své příbuzné jen v případech, kdy byli rodinní příslušníci nemocní a mělo se za to, že se jejich život chýlí ke konci.

¹⁵¹ PINKAVA, V., *Geschichte*, s. 64.

¹⁵² Podle Viktora Pinkavy (tamtéž) byl Damasco pohřben na zdejším hřbitově a jeho zásluhy připomínal nápis na náhrobku, který vyzýval k zastavení a vzpomínkám: *Wanderer! Stehe still! Sieh! Hier ruht sanft der hochwürdige Herr Pfarrer Conrad Damasco, Priester des hl. Predigerordens. Durch 42(!) Jahre weidete derselbe sowohl rastlos als liebevoll seine ihm in Gabel anvertrauten Seelenschafe (...) sage endlich Wanderer mit gefühlvoller Stimme zu Gott: Segne seine ehrwürdige Asche in Ewigkeit. Amen.*

4. Konvent a válka: příspěvek ke každodennosti řeholníků za války

Mezi významné události, které v průběhu 18. století zasáhly do života konventů, patřily válečné konflikty. Nejprve se ve 40. letech jednalo o sérii slezských válek, a na přelomu 50. a 60. let pak o válku sedmiletou, která zasáhla oblasti na severu Čech obzvláště silně a zůstala tak hluboce zakořeněna v paměti zdejších konventů. Řeholníci, kteří se věnovali psaní řádových diáří či pamětních knih, se o ní rozepisují velmi podrobně. Na základě těchto pramenů lze přiblížit, jak fungovaly vztahy mezi vojáky a civilními obyvateli, respektive řeholníky.¹⁵³ Tyto vztahy byly ve většině případů negativní nebo alespoň komplikované, existují však i některé výjimky. V průběhu sedmileté války se řeholníci, aniž by museli opustit své působiště, mohli setkat jak s vojáky rakouské císařské armády, tak i s příslušníky armády nepřátelské, tvořené především Prusy. Jako specifickou skupinu pak chápou vojáky raněné, kteří bývali ubytováni v konventech často bez ohledu na to, ke které válčící straně patřili.

4.1 Císařský voják – ochránce?

Snad by se na první pohled mohlo zdát, že císařští vojáci budou řeholníky vnímáni jako ochránci města, respektive celé země. Při bližším pohledu do narativních pramenů řeholní proveniencí však žádné zmínky, které by to dokládaly, nenacházíme. S habsburskou armádou sice nebývají spojována žádná větší plnění nebo násilnosti, na druhou stranu ale pravidelně přicházela nařízení, že je nutné tuto armádu vyživovat. To bylo postupem času, spolu s tím, jak se zásoby potravin ztenčovaly, vnímáno stále problematičtěji. Podrobné záznamy o tomto problému se dochovaly především z Litoměřic, kde situace začínala být neúnosná už v roce 1758, tedy dva roky po začátku války.¹⁵⁴

Když se na podzim 1758 rakouská armáda pod vedením maršála Dauna dočasně utábořila v sousedním Sasku u města Stolpen, dorazil k Litoměřickým rozkaz, že mají

¹⁵³ K metodám, kterými lze nahlížet na dějiny válek: STORCHOVÁ, Lucie, *Válka*, in: STORCHOVÁ, Lucie, *Koncepty a dějiny: proměny pojmů v současné historické vědě*, Praha 2014, s. 308–337. V této kapitole vycházím především z následujících narativních pramenů: KM v Ústí, *Wahrhafte Verzeichnus*; SOA Litoměřice, Dominikáni Litoměřice, inv. č. 58, č. kartonu 18, *Deník kláštera sv. Michala 1758–1759*; SOA Litoměřice, Dominikáni Litoměřice, inv. č. 59, č. kartonu 18, *Deník kláštera sv. Michala 1760*.

K interakci měst a vojáků za třicetileté války: ZDICHYNEC, Jan – HRACHOVHEC, Petr, *Der Dreißigjährige Krieg im Spiegel der zeitgenössischen Zittauer und Laubaner Chroniken bis zum Übergang der Oberlausitz von Böhmen an Kursachsen (1618–1635/37)*, in: DANNENBERG, Lars-Arne – MÜLLER, Mario (Hrsg.), *Studien zur Stadtchronistik (1400–1850)*, Bremen und Hamburg, Oberlausitz und Niederlausitz, Brandenburg und Böhmen, Sachsen und Schlesien, Hildesheim – Zürich – New York 2018, s. 151–272; ELBEL, Martin, *Město a klášter: františkánský konvent v raně novověké Olomouci*, Praha 2017. Obecně pro raný novověk například: *Historie – Otázky – Problémy 3: Turek, Švéd a Prajz: Vojenský živel versus město a venkov českého raného novověku*, Praha 2011.

¹⁵⁴ SOA Litoměřice, Dominikáni Litoměřice, *Deník 1758–1759*, s. 22–23.

poskytnout zásoby obilí a sena.¹⁵⁵ Město samo však mělo značný nedostatek. Jednak kvůli špatné úrodě a nadměrnému suchu a také proto, že se nejednalo zdaleka o první rozkaz k poskytnutí zásob, takže velkou část přebytků poskytli vojskům už dříve.¹⁵⁶ Neznámý řeholník, který je autorem zápisků, vzpomíná, že často si úředníci nebo vojáci snažili zásoby vymoci i výhrůžkami nebo násilím. Podle všeho to ale nebylo příliš účinné, což nás přivádí k myšlence, že situace většiny zdejších obyvatel byla asi opravdu kritická.¹⁵⁷ Když se pak na zimu stáhla armáda ze Saska zpět do Čech, náklady na vyživování tím pro civilní obyvatele zdaleka nekončily. Podle všeho byli již Litoměřičtí smířeni s tím, že vojákům přes zimu poskytnou ubytování ve svých domovech, uživit je však dokázali jen těžko. Nakonec si řeholník zoufá, jak krutě byl zdejší kraj válečnými kontribucemi postižen, ať už se jednalo o dávky naturální či finanční. Nečiní přitom žádný rozdíl mezi armádou císařskou a pruskou a staví je v tomto ohledu naroveň.¹⁵⁸

Habsburská armáda nebyla pro obyvatele měst nebezpečná jen tím, že jim odčerpávala potraviny, píci a finanční zdroje. V některých případech mohla město a konvent ohrozit i přímo svou vojenskou silou. Jeden takový případ se velmi zásadně dotkl konventu v Jablonném v Podještědí. V červenci 1757 bylo Jablonné obsazeno částí pruské armády v čele s generálem Puttkammerem, která zrovna táhla z pro ně neúspěšné bitvy u Kolína. Vzápětí však dorazila k Jablonnému i armáda císařská pod vedením generála Poniatowského a rozhodla se město dobýt zpět. Jablonné bylo obleženo a z okolních vrchů ostřelováno císařskými děly. Posledním útočištěm Prusů se stal právě dominikánský konvent, z jehož oken nakonec vyvěsili bílé prapory, a město tak připadlo zpět císařským.¹⁵⁹ Dělostřelecké obléhání se ale neobešlo beze škod. Nenávratně zničena byla celá jižní hradební věž, na níž se nacházelo vyobrazení Snímání Krista z kříže, který byl údajně zasažen osmatřiceti kulkami. Škody na jednotlivých měšťanských domech nejsou nijak blíže specifikovány, pouze bývá zmiňováno, že byly „značné“. Poničena byla i kupole konventního kostela.¹⁶⁰ I v tomto případě se jeví představa císařského vojáka jakožto ochránce jako velmi vzdálená realitě. Vojákům ve službách

¹⁵⁵ Podrobný popis průběhu sedmileté války: SULICKI, Karl von, *Der Siebenjährige Krieg in Pommern und in den benachbarten Marken: Studie des Detaschements- und des Kleinen Krieges*, Berlin 1867, s. 152; obecně k sedmileté válce STELLNER, František, *Sedmiletá válka v Evropě*, Praha 2000.

¹⁵⁶ SOA Litoměřice, Dominikáni Litoměřice, Deník 1758–1759, s. 32.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 22–23

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 32; (...) *hujus praesertim districtus Litomericensis ac capit tristitia, non quod multitudinem hominum recipere cogentur, ad istud si quidem sicut obligatissimi ita et paratissimi erant, sed quod recipiendo non haberent unde sustentarent, cum iam a prioribus temporibus annis et mensibus exhausti essent.*

¹⁵⁹ Toto popisují své bakalářské práci: KOŘÍTKOVÁ, E., *Dominikánský*, s. 56, kde čerpám z: PINKAVA, V., *Geschichte*, s. 58–59; MOIDL, Wilhelm, *Aus dem Siebenjährigen Kriege*, in: GIERACH, Erich – RUNGE, Franz, *Deutsch-Gabel in tausendjähriger Vergangenheit*, s. 58–61.

¹⁶⁰ MOIDL, W., *Aus dem Siebenjährigen Kriege*, s. 59.

podunajské monarchie se sice podařilo získat město od Prusů zpět, ovšem za cenu značných materiálních (a nejspíš i lidských) ztrát. Jak se tedy ve výsledku lišilo vnímání nepřátelské armády od té vlastní, respektive lišilo se nakonec vůbec nějak?¹⁶¹

4.2 Prus – nepřítel?

Pruská armáda, stejně jako ta císařská, odčerpávala obyvatelstvu zdroje obživy. Opět můžeme zmínit příklad z Litoměřic, kam Prusové vtrhli například na jaře 1758 a snažili se vynutit si kontribuce tím, že vyhrožovali vypleněním a vypálením města. Město začalo okamžitě shánět potřebné prostředky a určitým dílem musely přispět i všechny zdejší kláštery kromě téměř nemajetných kapucínů – tedy jezuité, minorité a dominikáni. Poničení města se nakonec podařilo zabránit. Dominikáni si ale později stěžovali, že částka, kterou byli nuceni poskytnout, byla nespravedlivě vysoká a požadovali pak po městu její navrácení. Dokonce kvůli tomu řeholníci prosili o pomoc i zdejšího biskupa, který se však ve věci příliš angažovat nechtěl.¹⁶²

Protože se v dohledné době nepodařilo vyrovnat tento finanční nárok, musel se konvent uchýlit k jinému řešení. Řeholníci požádali provinciála, aby mohli přijmout více noviců, než bývalo běžné, a zároveň se rozhodli, že budou od těchto noviců vybírat finanční příspěvky. Tím se mělo jednak předejít tomu, aby konvent neupadl do neumořitelných dluhů, ale zároveň se do budoucna plánovalo, že tito novicové pomohou nahradit řeholníky, kteří zemřeli při ošetřování nemocných vojáků, od nichž se nakazili infekčními nemocemi. Roku 1758 tak bylo přijato celkem 14 noviců.¹⁶³

Podobně jako Litoměřicím se výběr výpaleného nevyhnul ani Ústí, které leželo na ještě exponovanějším místě u saské hranice a u řeky Labe, která tvořila důležitou obchodní spojnici. Na samém počátku války, tedy ještě na konci léta 1756 bylo město krátce obsazeno císařskou armádou, která se tak Prusům snažila zablokovat přístup do Čech po Labi. Hned v polovině září však do města vtrhli Prusové.¹⁶⁴ Převorem dominikánského konventu byl v této době

¹⁶¹ Tuto otázku si pro období třicetileté války klade i KILIÁN, Jan, *Město ve válce, válka ve městě: Mělník 1618–1648*, České Budějovice 2008 nebo MIŠAGA, Vít, *Přichází přítel, nebo nepřítel? Venkovské obyvatelstvo za dánského vpádu v letech 1626 až 1627*, in: *Historie – Otázky – Problémy 3: Turek, Švéd a Prajz: Vojenský živel versus město a venkov českého raného novověku*, Praha 2011, s. 47–56.

¹⁶² SOA Litoměřice, Dominikáni Litoměřice, *Deník 1758–1759*, s. 5; *Dum videlicet titulo abripienda annona militaris Litomericium insperate ingressus fuisset. Cui commissioni omnes regulares demistis solis capucinis, interesse requirebantur, cum et praeter civitatem quodlibet etiam monasterium et collegium ad summam illam peccuniarum, ab inimico exactam, et de praesenti cito et quovis modo congregandam, concurrisset qua praesertim urbis et monasteriorum expilatio et cominatum incendium praecaveretur, pro ut veraciter etiam praecanterii est.*

¹⁶³ Tamtéž, s. 17.

¹⁶⁴ O některých událostech sedmileté války ve městě: KAISEROVÁ, K. – KAISER, V., *Dějiny*, s. 52–53.

Rudolphus Kleinnickl, který válečné události líčí velmi podrobně ve své kronice. Z jeho vyprávění zjišťujeme, že přestože pruská armáda jako celek byla vnímána velmi problematicky, existovaly i výjimky, kdy mezi sebou někteří jednotlivci mohli navázat i přátelství. Nejvýraznějším příkladem takového vztahu je přátelství převora Kleinnickla s pruským majorem jménem Heming.¹⁶⁵

Tento major byl původem z Lucemburska. O tom, jak se dostal do služeb pruské armády, se z kroniky nic bližšího nedozvídáme. Kleinnickl se zmiňuje o tom, že ačkoli to byl evangelík, nikdy prý nepohrdal katolíky.¹⁶⁶ Snad právě proto se s převorem dokázal spřátelit. Heming a spolu s ním nejspíš i někteří další prustí vojáci byli patrně ubytováni přímo v konventu. Od přísného dodržování klauzury se během válečných let upustilo, a tak se v Kleinnicklově kronice poprvé setkáváme s majorem v okamžiku, kdy na počátku října 1756 vtrhne uprostřed noci do převorovy cely a sděluje mu novinky o právě svedené bitvě u Lovosic. Tato první větší bitva sedmileté války bývá považována za pruské vítězství. Podobně ji chápe i Heming, uvědomuje si ale, že šlo o vítězství velmi drahé a zmiňuje, že více takových vítězství by za chvíli celou pruskou armádu zruinovalo.¹⁶⁷

Převor vyzdvihuje ušlechtilé chování tohoto velitele, který ačkoliv byl v podstatě nepřítel, nikdy prý město neponičil, ba dokonce býval označován za jeho ochránce.¹⁶⁸ Lidé ve městě ho proto měli rádi. Kleinnickl v této souvislosti vyzdvihuje, že to byl především Hemingův otec, kdo na něho měl tak dobrý vliv. S tímto otcem, jakýmsi lucemburským armádním velitelem, byl převor dokonce v písemném kontaktu. Když major Heming odcházel koncem roku 1756 se svým vojskem zpět do Saska, aby tam přečkal zimu, obdržel Kleinnickl od jeho otce dopis, kde se otec vyptával na chování svého syna.¹⁶⁹

Zdaleka ne se všemi cizími veliteli byly vztahy takto idylické. S ohledem na to, jak převor svůj vztah s Hemingem zdůrazňuje, lze předpokládat, že se skutečně jednalo spíše o zaznamenaníhodnou výjimku. Mnohem komplikovanější vztah měl převor s jiným pruským velitelem jménem Ackermann. Tento muž původem z Pomořan byl podle všeho velmi surový člověk.¹⁷⁰ Jeden z konfliktů, který mezi nimi roku 1757 proběhl, převor velmi podrobně

¹⁶⁵ Křestní jméno není v kronice uvedeno. Objevuje se také varianta jména *Eminga* např. KM v Ústí, Wahrhafte Verzeichnus, s. 93; paralely lze najít u švédských vojáků a olomouckých františkánů: ELBEL, M., *Město*.

¹⁶⁶ KM v Ústí, Wahrhafte Verzeichnus, s. 86.

¹⁶⁷ Tamtéž; *Liebster Pater Prior, wir haben geschlagen bey Lobositz, wir haben Feld behaubtet, aber behütte uns Gott von mehreren solchen Siegen. Den dieser hat uns vieles gekostet. Sollten wir mehrmahlen so siegen, so giengen wir mit unserer gantzen Armée bald zu grund. Wir meinten wir wurden mit denen ersteren zaphaften Örsterreichern streitten, allein wir stritten mit so vielen Löwen, alß wir kriegs Männer sahen. Auch Gott bewahr uns ins fernern von solchen theueren Siegen.*

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 88; *Schützer hiesiger Stadt.*

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 87.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 93; *Er ist ein geborenen Pommerer mithin ein Sack grober Mann (...).*

zaznamenává, nesmíme ale zapomínat, že se jedná pouze o jeden úhel pohledu, a to ještě k tomu zaznamenaný se značným časovým odstupem. Jednalo se o roztržku podnícenou náboženskými důvody. Velitel, vyznáním evangelík, se při svém prvním setkání s převorem nejprve ujistil, jestli skutečně hovoří právě s představeným a vzápětí se na něj utrl.¹⁷¹ Obviňoval katolické kněží, že právě oni jsou strůjci veškerého válečného běsnění a že se v čele s papežem snaží vyhladit ty, kteří se kloní k evangelickému vyznání, a přispívají na to i finančně.¹⁷² Na konci delší výměny názorů se převor ohrazuje, že katoličtí kněží nejsou ve skutečnosti takoví, jak je evangeličtí duchovní možná líčí.¹⁷³ Snaží se tak velitele přivést na myšlenku, že se v mnoha ohledech jedná spíš o vzájemné nedorozumění a vyvrací předsudky, které o katolících v evangelickém prostředí očividně panovaly.¹⁷⁴

Ackermann se pak o fungování kláštera zajímá dále a vyptává se, kolik žije v konventu v současné době řeholníků. Když se od převora dozvídá, že momentálně zde působí pouze šest dominikánů, zatímco během mírových dob až dvanáct, pojímá podezření, jestli se z těchto mnichů nemohli stát váleční špehové. Vyhrožuje Kleinnicklovi, že něco takového by si Prusové nemohli nechat líbit a že jejich král Fridrich by je mohl nechat dokonce i oběsit. Převor se nicméně hájí tím, že musel řeholníky propustit proto, že je ústecký konvent během války zkrátka nedokáže uživit. Vystavil jim proto listy, ve kterých potvrzuje, že to jsou praví příslušníci Kazatelského řádu a vyslal je pryč.¹⁷⁵ Dále už se o sebe očividně tyto řeholníci museli postarat sami a pravděpodobně záhy našli zaopatření v jiných konventech provincie.¹⁷⁶ Převor se později snažil vztahy s velitelem Ackermannem urovnat, ale tyto snahy nakonec vyzněly naprázdno.¹⁷⁷

Město a konvent se pochopitelně setkaly i s mnohem ničivějšími dopady války než jen se slovními výpady jednoho z pruských velitelů. Už od počátku války docházelo k záměrnému vykrádání a ničení sýpek, které ještě umocnilo zdejší bídu a hlad.¹⁷⁸ Velmi děsivá scéna se pak odehrála v dubnu 1759, kdy do města dorazil jeden z oddílů pruské armády, který měl za úkol

¹⁷¹ Tamtéž; *Seyd ihr der Obere von denen weißen Pfafen?*

¹⁷² Tamtéž; *Ihr Pfafen, sprache er, seyde Ursache an den gegenwärtigen gräuslichen Bluth-lande, hat nicht der Pabst so viele Millionen zur Kriege fürgeschlossen? Ihr wollet uns endliche ewangelische Leuthe vertilgen (...).*

¹⁷³ Tamtéž; (...) *wir katholische Priester sind nicht so schwarz, als uns die H(erren) Pasthores schildern, denn auch unter weißen und schwarzen ordens Habiten stecken Cavaliers.*

¹⁷⁴ Tamtéž.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 94.

¹⁷⁶ Není jisté, jestli se jednalo o klasický přesun mezi konventy řízený z centra provincie (peregrinaci), protože v příslušné evidenční knize *Gesta in provincia Bohemiae*, není odchod tolika řeholníků z Ústí k roku 1757 zmíněn. Je však možné, že byli řeholníci odesláni pryč ještě na podzim či v zimě 1756, což je období, které není v použité evidenční knize zahrnuto. Tím pádem by mohlo jít o přesun schválený vedením řádu, pouze není možné jej v dostupných pramenech dohledat.

¹⁷⁷ KM v Ústí, *Wahrhafte Verzeichnus*, s. 94.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 89.

odvézt odsud všechny potraviny. To, co nepobere, mělo být bez milosti zničeno. Pruští vojáci tak podle všeho rozsypávali mouku v ulicích a pytle s moukou, které se jim nepodařilo naložit, naházeli do Labe.¹⁷⁹ Kromě toho zanesli vojáci do měst, ve kterých byli nakvartýrovaní, různé nakažlivé nemoci, které se vedle hladu staly další častou příčinou úmrtí civilního obyvatelstva.

4.3 Raněný voják

Nemocem, které s sebou armády přinesly, se za sedmileté války nevyhnuly Litoměřice, Ústí nad Labem ani Jablonné v Podještědí. Ranění a nemocní vojáci bývali ubytováni v jednotlivých domácnostech anebo i přímo v prostorách dominikánských konventů. Poprvé byla města zaplněna větším množstvím raněných po bitvě u Lovosic, ke které došlo 1. října 1756. Nejbližše bojišti ležel konvent v Litoměřicích, zdejší město však nedokázalo pojmout zdaleka všechny raněné, a tak byli další vojáci převezeni mimo jiné i do Ústí.¹⁸⁰ O Jablonném v této souvislosti zmínky nenacházíme, pravděpodobně už leželo příliš daleko.

Bližší informace o ubytování vojáků máme z ústeckého konventu, kde bylo po bitvě přijato na sto padesát vojáků, pravděpodobně z obou válčících stran, přičemž padesát z nich bylo uloženo v refektáři, který podle všeho nebyl nijak zvlášť prostorný. Lékař a chirurg dorazili na místo až třetího dne a kritizovali, že je v konventu tolik vojáků stěsnáno na tak malém prostoru, a tak byli někteří z nich přemístěni do domů k vybraným měšťanům. Vojáci, kteří v nejbližších dnech nezemřeli, byli záhy přepraveni do Saska.¹⁸¹ Později pak klášter poskytl ubytování raněným Prusům po bitvě u Štěrbohol v květnu 1757.¹⁸²

Z roku 1757 pochází i zmínky o pobytu nemocných vojáků v konventu litoměřickém. Prameny se zmiňují o šesti až osmi stech ubytovaných vojácích, ale je otázka, jestli v konventu skutečně pobývalo takové množství vojáků současně, nebo spíš v průběhu delšího časového horizontu. Nemocní byli uloženi ve všech myslitelných částech konventu od podlahy konventního kostela, až po prostory, které měly jindy sloužit jako klauzura. Kromě toho, že jim klášter poskytl své nádobí a vybavení, byl nucen odvádět i jídlo, přičemž jsou výslovně zmiňovány pivo, víno, maso, máslo, sůl a mouka.¹⁸³

¹⁷⁹ Toto dění je vyličen v KAISEROVÁ, K. – KAISER, V., *Dějiny*, s. 53.

¹⁸⁰ KM v Ústí, *Wahrhafte Verzeichnus*, s. 88.

¹⁸¹ Tamtéž, s. 88: *Demnach aber am dritten Tage nach der Patallie die H(erren) Medici und Chyrurgi ankamen, waren sie sehr unwillig über die zusam(m)en so haufig geschopte Blesirte (...).*

¹⁸² Tamtéž, s. 95.

¹⁸³ Zachyceno zpětně v diáriu z let 1758–1759: SOA Litoměřice, Dominikáni Litoměřice, *Deník 1758–1759*, s. 35; *Item dum Boorussorum infirmorum uno eodem tempore 600, imo et 800 ad omnia claustra per totum conventum, imo et ad ecclesiam collecti fuissent, qua utensilia in scamnis, imaginibus sacris, seu tellis orbibus, amphoris aliisque vasto, in lignis etc. etc.*

Okolí Jablonného v Podještědí zažilo největší nápor příchozích po bitvě u hornolužického Hochkirchu v říjnu 1758. Horečnatému onemocnění, které s sebou vojáci tehdy přivlekli, podlehl i jablonský farní administrátor Cyrillus Fritsch.¹⁸⁴ V Jablonném posloužil jako největší provizorní špitál nikoli konvent, ale vedle městských domácností to byl především nedaleký zámek Lemberk.¹⁸⁵ Není náhodou, že to byl právě farní administrátor, kdo se nakazil, právě on měl totiž poskytovat nemocným duchovní péči a zaopatřovat je svátostmi. Nicméně v případě, kdy nebyl diecézních kněží dostatek, měli se tohoto úkolu ujmout řeholníci, což je doloženo například z Litoměřic k roku 1760. Při ošetřování nemocných v provizorních špitálech zemřel jeden ze zdejších dominikánů Josephus Petsch. Přesto si později na dominikány kdosi stěžoval u litoměřického biskupa Valdštejna, že jsou v plnění těchto povinností velmi liknaví a podobně je tomu prý i u zdejších jezuitů. Řádu se toto nařčení velice dotklo. Neznámý autor konventního diária zdůrazňuje, že dominikáni vždy brali královský příkaz, který řeholníkům tuto povinnost ukládal, velmi vážně a budou to tak činit i nadále, aby kvůli tomu nemohl nikdo rád kritizovat a pohrdat jím. Dominikánský převor se před biskupem obhajoval tak obratně, že vina nakonec spočinula pouze na jezuitech, o jejichž konkrétním počinání v době epidemií se z dominikánských diárií nic bližšího nedozvídáme.¹⁸⁶

Během sedmileté války tak konventům nehrozilo jen bezprostřední válečné nebezpečí, jako například vyplenění či vypálení města, kde působily. S válkou a procházejícími vojsky se pojily i sekundární problémy, které bývaly v důsledku nebezpečnější. Jak jsme viděli, šlo především o nedostatek potravin, které musely být odváděny pro potřeby vojska a také o nakažlivé nemoci, které s sebou pochopitelně přinášela jak pruská vojska, tak i ta císařská. Přestože přítomnost nepřátelských i vlastních vojáků byla vnímána podobně tíživě (především co se týče odvodů potravin), je zřejmé, že Prusové se přeci jen na rozdíl od císařských dopouštěli i záměrných násilných excesů, jako bylo například zmiňované ničení potravin v Ústí roku 1759. Na příkladu majora Heminga bylo ale možné pozorovat, že ne vždy se příslušník cizí armády musel chovat násilně či nepřátelsky.

¹⁸⁴ KOŘÍTKOVÁ, E., *Dominikánský konvent*, s. 42.

¹⁸⁵ MOIDL, W., *Aus dem Siebenjährigen Kriege*, s. 60.

¹⁸⁶ SOA Litoměřice, Dominikáni Litoměřice, Deník 1760, s. 3–4; *Delata quidem fuit successu temporis quo ad hoc ipsum munus obendum, quaerela contra nos et P(atres) P(atres) Soc(ietatis Iesu) ad ipsum neo-nominatum et iam inthronizatum D(ominum) D(ominum) Episcopum comitem de Waldstein, quod nos et dicti P(atres) P(atres) Soc(ietatis Iesu) in eo negligentes inventi fuerimus.*

5. Řeholníci na cestách: migrace mezi konventy (peregrinace)

Prosopografii dominikánských řeholníků můžeme zkoumat díky několika evidenčním knihám dochovaným ve fondu Řádový archiv dominikánů v Národním archivu v Praze. Pro následující kapitolu byly využity především knihy *Gesta in provincia Bohemiae* zachycující roky 1757 až 1778 a *Liber notabilium* z let 1767 až 1782.¹⁸⁷ První ze zmiňovaných knih podchycuje v první řadě přesuny řeholníků mezi konventy v provincii. Kromě toho obsahuje také záznamy o volbě převorů, povolení řeholníkům vycestovat pryč z konventu (nejčastěji do rodného města nebo do lázní), zmínky, kdy byl který konvent vizitován, nebo soupisy vyučujících a studujících na všech řádových školách (*studia formalia* a pražské *studium generale*). Najdeme zde také usnesení jednotlivých provinciálních kapitul.

5.1 Peregrinace

Život členů dominikánského řádu byl ovlivněn povinnou peregrinací, tedy pravidelným putováním řeholníků mezi konventy, která byla typická i pro další mendikantské řády a tvořila do značné míry konstitutivní rys žebravého řeholního života ve srovnání s kontemplativními řády.¹⁸⁸ Doba, po kterou má daný člověk působit v jednom konventu, nebyla patrně pevně stanovena a v praxi se nejčastěji pohybovala v rozmezí dvou až čtyř let.¹⁸⁹ Často docházelo k recipročním výměnám mezi dvěma konventy, konkrétně se jednalo o výměnu dvou lidí zastávajících stejné funkce. I proto nemohla být doba pobytu daných osobností v jednotlivých destinacích vždy stejná a bylo nutné ji přizpůsobit tak, aby byly jednotlivé konventy po odchodech nebo úmrtích řeholníků zastávajících důležité funkce stále životaschopné.¹⁹⁰

Peregrinace musela být řízena z centra provincie a byla jistě pečlivě promyšlená. Tomu nasvědčuje i fakt, že výjimkou nebyly ani veliké přesuny řeholníků, které zahrnovaly někdy až deset osob z různých lokalit, jež byly „řetězově“ nahrazeny jedna druhou. Příkladem takového přesunu je například akce z února 1758, která se dotkla celkem sedmi otců, kteří se navzájem

¹⁸⁷ Národní archiv, Řádový archiv dominikánů., inv. č. 14, *Gesta in provincia Bohemiae* 1757–1778; NA, ŘD, inv. č. 15, *Liber notabilium* pro provincia Bohemiae, erectus anno 1767.

¹⁸⁸ Pojem peregrinace, který pro pravidelnou migraci mezi konventy používám, bývá často užíván též ve spojení s peregrinací akademickou: PÍŠ, Ondřej, *Fenomén akademické peregrinace jako téma moderní středoevropské historiografie*, in: *Acta Universitatis Carolinae* 62/1, 2022, s. 11–38.

¹⁸⁹ Doba, po kterou má řeholník pobývat v jednom konventu, není nikde v literatuře uvedena. Ke zmiňovaným číslům jsem došla na základě studia výše představených evidenčních knih.

¹⁹⁰ NA, ŘD, inv. č. 14, *Gesta*. Z ostatních řádů často migrovali mezi řeholními domy například jezuité: BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, Kateřina, *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia*, Praha 2006; HOLUBOVÁ, Markéta, *Kariérní dráhy členů jezuitského řádu působících v letech 1647–1773 v rezidenci na Svaté hoře u Příbrami*, in: *Historická demografie* 37, 2013, s. 101–120; k peregrinaci u kapucínů: BRČÁK, Marek, *Kapucínský řád a jeho působení v Čechách a na Moravě (1673-1783)*, disertační práce, Praha 2019, vedoucí disertační práce Jiří Mikulec, s. 122.

vystřídali v řeholních domech v Brně, Ústí, Znojmě, Litoměřicích, Písku, Českých Budějovicích, Jablonném a Jihlavě.¹⁹¹ K tomuto přesunu, stejně jako ke všem ostatním, byly potřeba patřičné patenty (*patentes*). Zmiňovaný přesun zahrnoval pouze řeholníky kněze, z nichž mnozí pak v konventech zastávali speciální funkce, především kazatelské: růžencový kazatel, ranní kazatel, odpolední kazatel, sváteční kazatel. Stejným způsobem pak byli přesouváni i bratři laici (také zvaní konvrši, *converses*). Vzhledem k tomu, že jich v řádu působilo méně než kněží, tak jejich přesuny nezahrnovaly řetězec takového množství lidí, ale jednalo se spíše o dva bratry, kteří si vzájemně vyměnili svá působiště.¹⁹²

Jak již bylo výše zmíněno, řeholníkům mohla být v novém konventu přidělena určitá funkce, většinou se jednalo právě o funkci kazatelskou. Stávalo se také, že kněží i bratři laici byli do nového konventu posláni, aniž by jim byla určena specifická funkce, v takovém případě se v prameni setkáváme se stereotypní formulací *simpliciter assignatus est*.¹⁹³ Někdy se také stávalo, že příslušné patenty, na jejichž základě měl být řeholník přesunut do nového působiště, byly vzápětí zrušeny a daný člověk byl následně asignován do jiného konventu. O důvodech, proč k těmto změnám došlo, se však v tomto prameni nic bližšího nedozvídáme.¹⁹⁴

Nebývalo příliš časté, že by byli přesunuti dva lidé společně, snad proto, aby si mezi sebou nevytvářeli přílišné vazby. Výjimku tvořili studenti řádových škol, tedy nižší dvouleté filosofie a vyšší čtyřleté teologie, kteří většinou neabsolvovali celé studium na jednom řádovém učilišti, ale byli průběžně přesouváni, a to často právě po dvojicích. Občas ale společně změnili své působiště i starší řeholníci. Příkladem takového přesunu může být ústecký rodák Rudolphus Kleinnickl, důležitá osobnost této práce, který byl roku 1761 povolán z ústeckého konventu do Jihlavy, aby se tam stal převorem. Spolu s ním do Jihlavy putoval i konvrš Lucas Eichler, rovněž rodák z Ústí a nadaný malíř.¹⁹⁵

5.2 Sonda do systému peregrinace v letech 1757–1767

Systém peregrinace můžeme do detailů sledovat, pokud se zaměříme na určitý časový úsek. Pro tyto účely jsem vybrala období ohraničené lety 1757 a 1767.¹⁹⁶ Zaměřila jsem se na tři konventy na severu Čech a zmapovala jsem všechny prokázané příchody do těchto konventů a odchody do jiných lokalit. Můžeme tedy v první řadě sledovat, kolik osob danými řádovými

¹⁹¹ Konkrétně 24.2.1758; tamtéž, s. 40.

¹⁹² NA, ŘD, inv. č. 14, Gesta, s. 30–35.

¹⁹³ Tamtéž, s. 37.

¹⁹⁴ Například: tamtéž, s. 53.

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 98; o Rudolphu Kleinnicklovi blíže KREIBICH, H., *Der Aussiger Dominikanerprior*, s. 130–136. Kleinnicklovi se věnuji v kapitole *Řeholníci jako „vypravěči dějin“*.

¹⁹⁶ K sestavení následujícího přehledu jsem využívala NA, ŘD, inv. č. 14, Gesta, s. 1–199.

domy prošlo a jak často k takovým personálním obměnám docházelo. Lze také určit, odkud noví řeholníci přicházeli a naopak, kam ze zkoumaných konventů odcházeli. V některých případech se dozvídáme i funkci, kterou v konventu zastávali.

Vypovídací hodnota těchto údajů má však své meze. Především je problematické tato data používat pro stanovení celkového počtu řeholníků ve vybraném konventu. Je totiž velmi pravděpodobné, že zde žili i otcové a bratři, kteří nejsou ve využitém prameni podchyceni, a to například proto, že do konventu přišli ještě dříve než roku 1757, a tudíž nejsou v této sondě zaznamenáni. Rovněž tato statistika nezohledňuje řeholníky, kteří v určitém konventu zemřeli, a logicky tak nemůže být zaznamenán jejich odchod do jiné lokality. Nabízí se také otázka, jestli do využití knihy *Gesta in provincia Bohemiae* byly zapisovány skutečně všechny personální změny v provincii. Pokud bychom chtěli tuto záležitost ověřit, vyžadovalo by to detailní bádání v celé řadě pramenů vztahujících se k jednotlivým konventům, na což v této práci není prostor. Vzhledem k pravidelnosti a rozsahu záznamů v knize *Gesta* však lze předpokládat, že valná většina přesunů zde podchycena byla.

Část zkoumaného období byla ovlivněna válečnými událostmi v rámci sedmileté války (1756–1763), které musí být brány při interpretaci získaných údajů v potaz. Konventy trpěly spolu s městy a byly zasaženy hmotnou nouzí, takže mívaly problém své řeholníky uživit.¹⁹⁷

5.2.1 Litoměřice

Nejvíce osob se ve sledovaném období vystřídalo v konventu litoměřickém. To je vcelku logické, protože tento řeholní dům byl ze zkoumaných tří největší, a navíc při něm fungoval i noviciát.¹⁹⁸ Využívaný pramen však novice patrně vůbec neeviduje. Vzhledem k tomu, že se jednalo o jeden z pouhých dvou noviciátů pro celou provincii, musela jím projít zhruba polovina všech tehdejších dominikánů, a tomu uvedená čísla rozhodně neodpovídají.

Odliv řeholníků z Litoměřic je po většinu sledovaného období vcelku pravidelný a pohybuje se od dvou do čtyř až pěti osob ročně. Při pohledu na přiložený graf je však patrný velký odliv řeholníků roku 1758, kdy z konventu odešlo celkem osm osob, ale přišly jen tři. Tento propad má jednoznačnou souvislost s válečnými útrapami, neboť právě v tomto roce byly Litoměřice zatíženy výběrem výpalného pro pruské vojsko, na které se spolu s městem musely složit i všechny zdejší kláštery, kromě téměř nemajetných kapucínů.¹⁹⁹ Prusové se také vrhli na

¹⁹⁷ Blíže v kapitole *Konvent a válka*.

¹⁹⁸ Noviciát byl založen roku 1654 spolu s noviciátem brněnským a oba tehdy měly sloužit jako centra, odkud se do provincie bude šířit přísnější observance; ZOUHAR, J., *Česká dominikánská provincie*, s. 112–115.

¹⁹⁹ Státní oblastní archiv Litoměřice, Dominikáni Litoměřice, inv. č. 58, karton č. 18, Deník kláštera sv. Michala 1758–1759, s. 5.

zdejší – byť ne zcela zralá – pole a uzurpovali si úrodu. V této době vzaly za své i pozemky u Velkého Újezdu, které patřily dominikánskému konventu a jejichž výtěžek byl určen především pro financování noviciátu, proto řeholníci přistoupili k tomu, že od noviců vybírali určitý poplatek.²⁰⁰ Co se týče počtu příchozích, tak nejčastěji se jednalo o čtyři až pět lidí ročně s výjimkou let 1762 a 1766, kdy do Litoměřic přibylo osm, respektive sedm řeholníků.

5.2.2 Ústí nad Labem

V Ústí nad Labem působilo po celou sledovanou dobu nejméně řeholníků. Ještě před dobou, která je zahrnuta v příložených tabulkách a grafech, konkrétně roku 1756, muselo konvent opustit celkem šest řeholníků z původních dvanácti. Důvod je stejný jako v případě Litoměřic, konvent nebyl schopný je po vypuknutí války uživit.²⁰¹ Řeholní dům v Ústí byl, co se týče personálního obsazení, ze zkoumaných tří jednoznačně nejmenší. Počty příchozích se pohybují v průměru okolo dvou lidí ročně, a někdy dokonce klesají až k nule. Každý rok odcházeli z Ústí do jiné lokality v průměru dva bratři, respektive otcové.²⁰²

5.2.3 Jablonné v Podještědí

Přestože město Jablonné v Podještědí bylo na počet obyvatel menší než Ústí, zdejší konvent byl oproti ústeckému personálně bohatší. V počtech přicházejících duchovních však sledujeme značné výkyvy. Největší rozdíl můžeme pozorovat mezi rokem 1758, kdy do města ležícího téměř na hranici s Horní Lužicí přišlo osm dominikánů, a rokem 1759, kdy nepřibyl vůbec nikdo. Na vině bude nejspíš opět probíhající válka, těžko však určit přesné příčiny. Svou roli mohlo sehrát vojenské obléhání města císařskou armádou v létě 1757, která se odsud snažila vyhnat pruské jednotky nebo o rok později také rozšíření jakési infekční nemoci, které na podzim 1758 podlehl i zdejší dominikánský farní správce.²⁰³ Je možné, že tyto události způsobily vyšší úmrtnost zdejších řeholníků, kteří tak museli být v průběhu roku 1758 nahrazováni lidmi odjinud. Počty odchodících z Jablonného jsou naproti tomu celkem vyrovnané a pohybují se od jedné do tří osob ročně.²⁰⁴

²⁰⁰ Tamtéž, s. 17; bylo blíže rozvedeno v kapitole *Konvent a válka*.

²⁰¹ KM v Ústí, Wahrhafte Verzeichnis, s. 94.

²⁰² NA, ŘD, inv. č. 14, Gesta, s. 1–199.

²⁰³ NA, ŘD, Farní kostel a DÚ Jablonné, Administrace fary dominikány, inv. č. 225, karton č. 138, hospodářská zpráva z jablonského panství pořázená na Novém Falkenburku 11. listopadu 1758; PINKAVA, V., *Geschichte*, s. 58–59.

²⁰⁴ NA, ŘD, inv. č. 14, Gesta, s. 1–199.

5.2.4 Mechanismy migrace řeholníků

Ze získaných údajů lze vyčíst také informace o tom, odkud do konventů na severu Čech řeholníci nejčastěji přicházeli a do kterých lokalit naopak odcházeli. Dalo by se předpokládat, že velkou roli bude hrát geografická blízkost, ale toto pravidlo ne vždy nutně platí. Vzájemné výměny mezi třemi sledovanými relativně blízkými konventy samozřejmě probíhaly, ale počty takto přesunutých řeholníků nijak výrazně nepřevyšují výměny s jinými konventy, a můžeme je tak označit jen za lehce nadprůměrné. Poměrně čteně zastoupené jsou výměny i s relativně vzdálenými lokalitami, jako například Jihlavou nebo Znojmem. Nejvzdálenější lokality provincie jako Opava, Šumperk či Těšín jsou na druhou stranu zastoupeny poměrně slabě.

Migrace řeholníků se očividně řídila jinými mechanismy a geografická poloha nebyla faktorem, který by hrál prvořadou roli. Předně je nutné brát v úvahu rozdílnou důležitost a velikost jednotlivých konventů. Nejdůležitější postavení v provincii připadlo pražskému staroměstskému konventu u sv. Jiljí, samotnému centru provincie, při němž fungovalo i generální studium, tedy nejvyšší řádová škola. Dále pak u významnějších konventů existovaly školy o stupeň nižší, takzvaná *studia formalia*. Ty bychom našli v Praze na Malé Straně u sv. Máří Magdaleny, v Brně a od roku 1764 i v Olomouci.²⁰⁵ O stupeň níže pak stála ještě takzvaná *studia moralia*, největší z nich fungovala ve zkoumané době v Jihlavě, Znojmě a Českých Budějovicích.²⁰⁶ Kromě toho existovaly i lokality, kde dominikáni zajišťovali správu farností. Někdy to byly farnosti blízko konventů (Milešov u Litoměřic) nebo přímo farnosti, v jejichž území konvent ležel (Jablounek v Podještědí). Jindy šlo o farnosti, které nebyly v bezprostřední blízkosti žádného z konventů (Unhošť ve vikariátu Nové Strašecí).²⁰⁷

Při vysvětlování logiky přesunů je tak potřeba vždy sledovat individuálního řeholníka a jeho kvalifikaci, respektive funkce v řádu. Podle nich se pak mohly odvíjet jeho cesty provincií, například učitel filosofie či teologie (*lector philosophiae* či *lector theologiae*) tak byl logicky posílán do konventů, při kterých fungovalo některé z řádových učilišť a podobně.²⁰⁸ Dalším významným faktorem pak nepochybně byly i jazykové schopnosti řeholníků. Tři konventy na severu Čech působily ve většinově německojazyčných městech a vzhledem k tomu, že posláním dominikánů nebyl kontemplativní život v ústraní, ale kontakt s lidmi, hrála u nich jazyková vybavenost velkou roli, především u kazatelů či farních správců. Tímto hlediskem

²⁰⁵ Do roku 1756 fungovalo *studium formale* též v Opavě. ZOUHAR, J., *Česká dominikánská provincie*, s. 97; ČERNUŠÁK, Tomáš, *Dominikánské řádové školství na Moravě v 17. a 18. století ve světle pramenů z Moravského zemského archivu v Brně*, in: *Vlastivědný věstník moravský* 58, 2006, s. 42–48.

²⁰⁶ ZOUHAR, J., *Česká dominikánská provincie*, s. 97 uvádí, že *studia moralia* byla i v dalších lokalitách, které však můj pramen nezmiňuje, a proto je zde výslovně neuvádím.

²⁰⁷ NA, ŘD, inv. č. 15, Liber notabilium, s. 24.

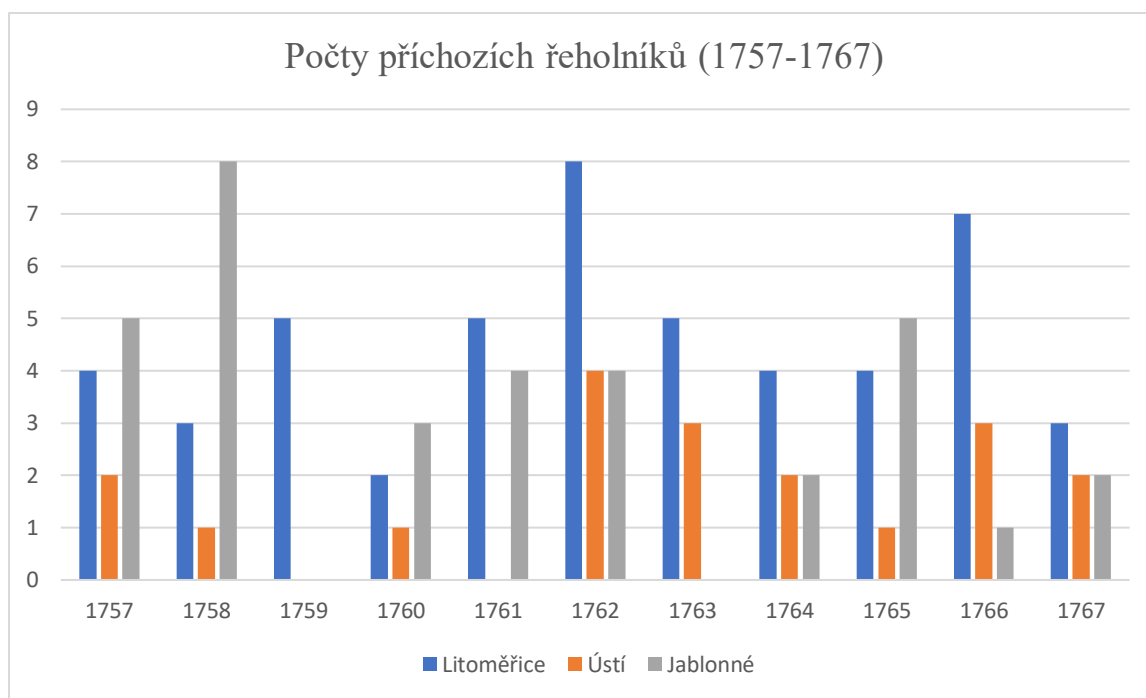
²⁰⁸ například: NA, ŘD, inv. č. 14, Gesta, s. 45.

by se dala vysvětlit poměrně živá migrace mezi třemi sledovanými konventy a Chebem, Jihlavou a Znojmem, též městy většinou německy mluvícími. Na druhou stranu například s Klatovy, Nymburkem a Pískem, městy jazykově převážně českými, nebyly výměny tolik časté, a to i přesto, že daná města nebyla geograficky dále než zmiňovaná Jihlava či Znojmo.²⁰⁹

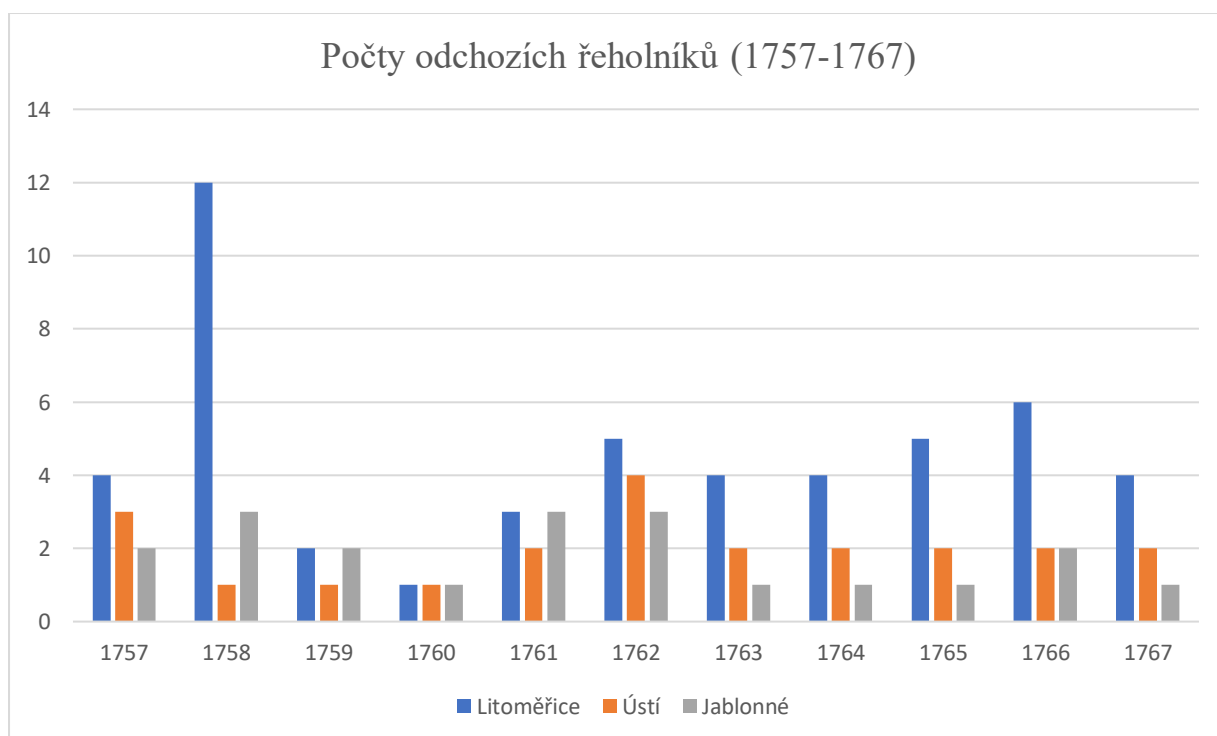
Kniha *Gesta in provinciae Bohemiae* nám umožnila získat základní statistické údaje o migraci dominikánů napříč provincií. K mezím tohoto pramene se však dostaneme ve chvíli, kdy se začneme tázat po příčinách popisovaných přesunů. Jednalo se o rutinní přesun poté, co řeholník v daném konventu strávil přiměřeně dlouhou dobu na to, aby zde byl schopen smysluplně působit, ale zároveň s prostředím příliš nesrostl? Nebo musel být přesunut jinam, protože bylo potřeba, aby tam nahradil někoho na pozici, ke které měl potřebnou kvalifikaci? Musel být z konventu propuštěn, protože ho daný řeholní dům nedokázal uživit, jak jsme to ostatně viděli na příkladech ze sedmileté války? Nebo byl snad jeho pobyt ve stávajícím konventu něčím problematický, ať už se jednalo o mezilidské vztahy nebo řeholní kázeň? Nebo si naopak můžeme klást otázky, proč někteří (což ale nebylo příliš časté) zůstávali na jednom místě déle, než bylo zvykem. Všechny tyto otázky lze zodpovědět jen u jednotlivců, o jejichž činnosti se dochovaly i další doklady. Nejčastěji to jsou buď lidé, kterým se podařilo v řádu prosadit a udělat významnou kariéru, nebo naopak lidé, kteří se s řádovými pravidly dostali do konfliktu a byli vnímáni jako problematičtí.²¹⁰

²⁰⁹ NA, ŘD, inv. č. 14, *Gesta*, s. 1–199.

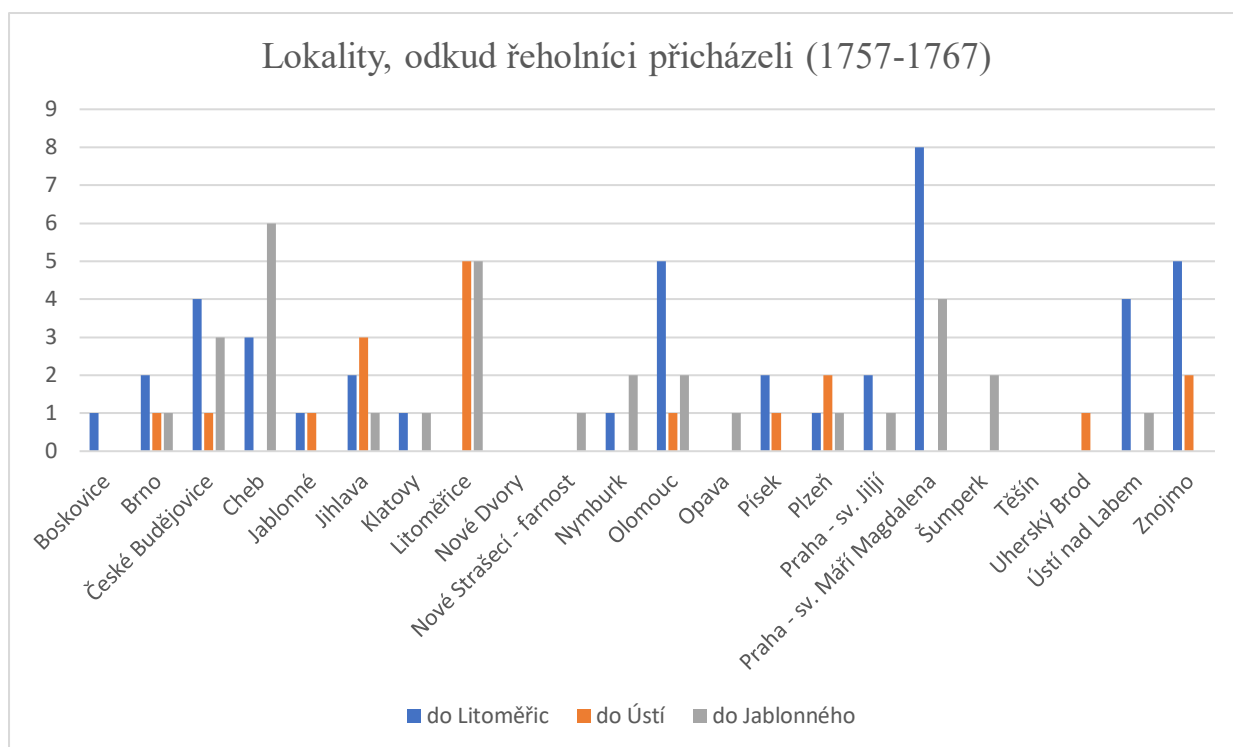
²¹⁰ V případě jednotlivců, kteří se provinili proti řeholním pravidlům, je potřeba počítat s tím, že jejich kauzy podléhaly snahám udržet citlivé informace uvnitř řádu jakožto tajemství, což bude mít patrně vliv i na dochování dokumentací k takovým případům. V knize *Gesta* je v letech 1757–1767 detailněji zaznamenán jen jeden problematický případ, který se týkal dvou řeholnic z konventu v Plzni. Za zcela extrémní lze považovat kauzu okolo duchovního Liepharda Ebenhera, které bude věnována pozornost v kapitole *Za hranicemi katolické věrouky* v souvislosti s rituálem na Mariánské skále v Ústí nad Labem.

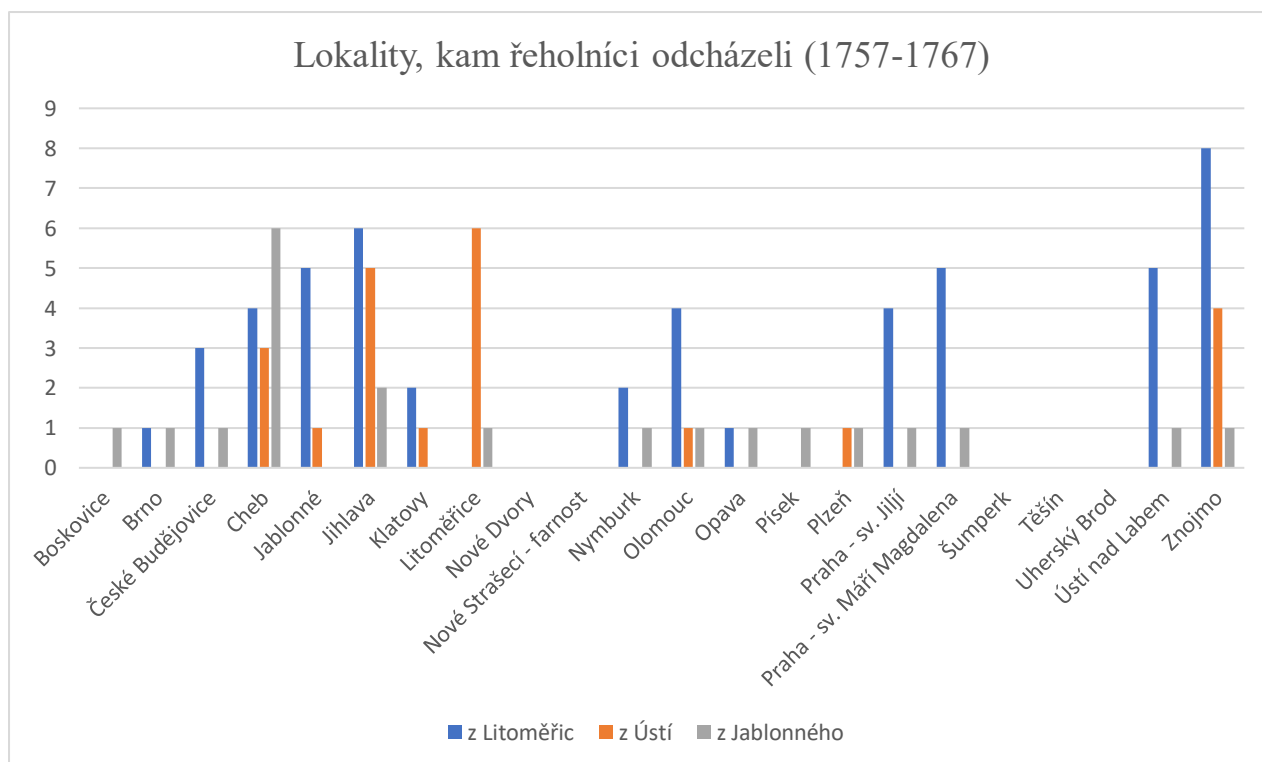
Graf č. 1: Počty řeholníků, kteří přišli do konventů v Litoměřicích, Ústí nad Labem a Jablonném v Podještědí v letech 1757–1767.

Graf č. 2: Počty řeholníků, kteří odešli z konventů v Litoměřicích, Ústí nad Labem a Jablonném v Podještědí v letech 1757–1767.

Graf č. 3: Lokality, odkud řeholníci přicházeli. Vodorovná osa označuje lokalitu, odkud řeholníci přišli, a svislá osa udává počet řeholníků z dané lokality.

Graf č. 4: Lokality, kam řeholníci odcházeli. Vodorovná osa označuje lokalitu, kam řeholníci odešli, a svislá osa udává počet odchodících řeholníků.

6. Exkurz: Za hranicemi katolické věrouky – případ čarování na Mariánské skále

V následující kapitole bude představena jedna konkrétní kauza, která je spjatá s dominikánským konventem v Ústí nad Labem. Jedná se o čarování na Mariánské skále na podzim roku 1771. Případ je poměrně unikátní nejen tím, co se na Mariánské skále odehrávalo a kdo všechno byl přítomen, ale i výborným dochováním pramenů.²¹¹ V archivu města Ústí nad Labem jsou uloženy nejen kompletní výslechové protokoly všech zúčastněných a následná korespondence úředních orgánů, které se případem zabývaly, ale i magické knihy a další předměty, které byly k rituálu použity.²¹² V této kapitole se soustředím především na výslechové protokoly vzešlé z činnosti zdejší městské rady a následnou korespondenci, na jejichž základě se pokusím zrekonstruovat průběh celé kauzy a motivace a postoje jednotlivých aktérů. Trochu stranou nechávám obsáhlou sbírku knih a drobnějších sešitů s magickými formulemi, které by si jistě zasloužily samostatný rozbor, jenž by byl ale nad rámec této práce. Zkoumanou kauzu bych ráda přiblížila v souvislosti s působením dominikána Liepharda Ebenhera ve zdejším konventu, který byl důležitým účastníkem dění na Mariánské skále, byť ne přímo jeho iniciátorem. Jedná se o jediný známý případ toho, kdy se někdo ze zdejších dominikánů podílel na rituálu, který se nějakým způsobem vymykal zásadám katolické víry.²¹³

6.1 Ebenher: jeho původ a příchod do Ústí

Dominikán Liephardus Ebenher²¹⁴ přišel do konventu v Ústí nad Labem v září roku 1770. Zdejším převorem byl v té době Stanislaus Weber, rodák z nedalekých Litoměřic, který je jinak více než s Ústím spjat právě s konventem v Litoměřicích, kde zastával funkci převora delší dobu.²¹⁵ Ústecký konvent tehdy nepatřil ani k nejvýznamnějším ani k početně největším řeholním domům v české dominikánské provincii, ba spíše naopak. Jednalo se o méně výrazný konvent, který stál snad trochu ve stínu nedalekých Litoměřic, které byly důležité hlavně kvůli

²¹¹ Případem se doposud zabývala pouze historička Kristina Kaiserová, která na něj upozornila ve stručném popularizačním článku, kde nastiňuje základní fakta, bohužel však bez odkazů na příslušné prameny. KAISEROVÁ, Kristina, *Čarování na Mariánské skále*, in: Severočeský dialog 4, 1990, s. 15. Z tohoto článku pak vychází i příslušná pasáž v knize KAISEROVÁ, K. – KAISER, V., *Dějiny*, s. 53–54.

²¹² Archiv města Ústí nad Labem, AM Ústí, Proces se zaklánači ďábla 1771–1772, inv. č. 3680, č. kartonu 105.

²¹³ Zmíněný případ nebyl klasickým čarodějnickým procesem, přesto pro kontext doplníme z nejnovější literatury: KREUZ, Petr, *Kouzelnické a čarodějnické procesy v českých zemích a ve střední Evropě*, Dolní Břežany 2022.

²¹⁴ Vyskytují se také tyto varianty jména: *Ebenhee*, *Ebenhec*, *Ebenhöe*.

²¹⁵ Seznam převorů v Ústí uvádí KREIBICH, H., *Die Dominikaner*, s. 20.

zdejšímu noviciátu (jednomu ze dvou v celé provincii) a kvůli nižšímu řádovému studiu.²¹⁶ Avšak vzhledem k tomu, že dominikáni byli jediným řeholním řádem, který v Ústí působil, udržovali si v rámci města jako takového důležitou roli. Sídli u kostela sv. Vojtěcha v těsné blízkosti děkanského kostela Nanebevzetí Panny Marie, což se neobešlo bez vzájemných sporů s děkanem, které se více či méně naléhavěji objevovaly v průběhu bezmála dvou set let.²¹⁷ Při zdejším konventu fungovalo (jako při celé řadě dalších dominikánských konventů) růžencové bratrstvo, které se snažilo šířit řádovou spiritualitu i mezi laiky.²¹⁸

Když sem na počátku 70. let 18. století pětadvacetiletý Liephardus Ebenher přichází, setkává se v konventu pravděpodobně s deseti až patnácti dalšími řeholníky. Většina z nich jsou kněží a jen menší část z nich bratři laici, kteří zastávají praktické funkce, například kuchař či dveřník.²¹⁹ V rámci řeholní kariéry pátera Ebenhera se jedná o jeho první působiště po ukončení řádových studií. V prostředí na severu Čech se ocitá poměrně daleko od svého rodiště a ostatních lokalit, kde působil dříve. Ebenher se narodil v říjnu roku 1744 do rodiny měšťana Johanna Ebenhera usazené v královském městě Chrudimi. Při křtu dostal jména Anton Joseph.²²⁰ Sám později uvádí, že byl vychován a vyrostl v Praze. O tom, kdy se do Prahy přesunul a proč, však nic bližšího nevíme.²²¹ Do řádu vstoupil v necelých dvaceti letech tak, jak to většinou bývalo zvykem.²²² Poté co absolvoval noviciát a získal nové řeholní jméno, začal roku 1764 studovat filozofii na řádové škole v Jihlavě. Toto studium bylo koncipováno jako dvouleté a po něm navazovalo čtyřleté studium teologie, za nímž se Ebenher přesunul roku 1766 do Brna, kde fungovala jedna z řádových škol nazývaná jako *studium formale*.²²³

Po prvním absolvovaném roce studia teologie byl Liephardus vysvěcen na kněze a v září roku 1767 odjel dočasně do Prahy, kde sloužil svou primici. Nejspíš tak v Praze byla usazená

²¹⁶ ZOUHAR, J., *Česká dominikánská provincie*, s. 38–42.

²¹⁷ První spory jsou zachyceny už ve 30. letech 17. století, tedy krátce po vzniku konventu. A průběžně se v pramenech objevují až do počátku 19. století; Státní oblastní archiv Litoměřice, Dominikáni Ústí nad Labem, Spor kláštera s děkanem ve věcech farní jurisdikce, inv. č. 38, č. kartonu 6; tamtéž; Spor kláštera s děkanem, inv. č. 106, č. kartonu 15.

²¹⁸ AM Ústí nad Labem, AM Ústí, Inventář majetku růžencového bratrstva, inv. č. 4648, č. kartonu 206.

²¹⁹ Katalog řeholníků přímo k roku 1770 se mi nepodařilo najít. Můžeme se ale analogicky opřít o tištěný katalog k roku 1782, který udává pro Ústí celkem devět kněží a čtyři laiky; *Catalogus Provinciae Bohemiae Sacri Ordinis Praedicatorum Cum Expressione Graduum, Officiorum, Patriae, Annorum Nativitatis Et Professionis Fratrum Et Sororum Pro Anno MDCCLXXXII, Pragae*, Franciscus Gerzabeck, 1782.

²²⁰ Státní oblastní archiv Zámrsk, Farní úřad Chrudim, Matrika narozených, oddaných a zemřelých 1735–1750, s. 98, dostupné z: [MATRIKY.ONLINE | Genealogické nástroje | ZÁMRSK # 951 matrika NOZ 1735-1750](#).

²²¹ AM Ústí nad Labem, AM Ústí, Proces se zaklánači d'ábla 1771–1772, inv. č. 3680, č. kartonu 105, vyšetřovací spis Liepharda Ebenhera.

²²² Z databáze řeholníků (Bio-bibliografická databáze řeholníků v českých zemích v raném novověku) vyplývá, že nejčastěji skládali dominikáni řeholní sliby ve věku okolo dvaceti let.

²²³ Národní archiv, Řádový archiv dominikánů, Gesta in provincia Bohemiae 1757–1778, inv. č. 14, s. 193; K systému řádového školství blíže ZOUHAR, J., *Česká dominikánská provincie*, s. 109–121; ČERNUŠÁK, T., *Dominikánské řádové školství*, s. 42–48.

jeho rodina, jejíž členové chtěli být patrně u této události přítomní. Jediný Ebenherův příbuzný, kterého známe jménem, je Leonardus Ebenher, který byl také členem dominikánského řádu. Není zřejmé, v jakém konkrétním příbuzenském vztahu spolu tyto dva řeholníci byli. Leonardus byl o dvanáct let starší a narodil se v Praze, nikoli v Chrudimi. Jisté však je, že byl přítomen na Liephardově primici, protože k cestě do Prahy dostal od svých řádových nadřízených speciální povolení a mohl tak na určitou dobu opustit konvent v Písku, kde zrovna působil.²²⁴ Nově vysvěcený kněz se brzy poté vrátil do Brna, kde strávil následující tři roky a dokončil tak celá řádová studia teologie. Jako jeho nové působiště bylo vybráno právě Ústí.²²⁵

Ebenher přišel do Ústí v nelehké době. Město, kterým se před několika lety prohnala sedmiletá válka, bylo teď stíženo neúrodou a následným hladomorem. Podobně jako i další oblasti Čech, bylo Ústí roku 1770 zasaženo nadměrnými srážkami, a dokonce i povodněmi, které zde poničily několik domů.²²⁶ Zima roku 1771 pak byla extrémně mrazivá a dlouhá. Dlouholetý ústecký převor Rudolphus Kleinnickl, který je zároveň autorem rozsáhlé kroniky věnované městu Ústí, ve svém díle píše o vydatném sněžení ještě v průběhu března. Důsledky nepříznivého počasí se záhy projeví v podobě špatné úrody, nedostatku potravin a jejich zdražování.²²⁷ Zmíněný Kleinnickl byl během tohoto nelehkého období v Ústí také přítomen, v červenci roku 1771 vystřídal totiž Stanislava Webera ve funkci převora.²²⁸ Zdejší bídu a hlad tak viděl na vlastní oči a reflektuje ji ve své kronice mimo jiné i prostřednictvím veršů. Obrací se na svého posluchače, respektive čtenáře a přesvědčuje ho, aby nezoufal nad svou vlastní bídou, ale aby se raději snažil potěšit Boha tím, že pomůže potřebným. Zmiňuje příklad sedláka, který prý z vlastních úspor kupoval obilí pro hladovějící.²²⁹ Reakce na nedostatek a strategie, jak se s ním vyrovnat, byly ale různé. Zatímco zmiňovaný sedlák, který podle převora Kleinnickla skutečně existoval, snad možná skutečně někomu nezištně pomohl, jeden z ústeckých radních spolu s menší skupinou dalších mužů z města a nedalekého okolí se rozhodli pro jiné řešení.

²²⁴ NA, ŘD, inv. č. 14, *Gesta*, s. 197; Leonardus Ebenhec, in: Bio-bibliografická databáze řeholníků v českých zemích v raném novověku, dostupné z: [Autority - Katalogizační lístek - Historický ústav AV ČR projekt Řeholníci - katalog Clavius \(cas.cz\)](#).

²²⁵ NA, ŘD, inv. č. 14, *Gesta*, s. 230.

²²⁶ K hladomoru v letech 1771 až 1772: TINKOVÁ, D., *Osvícenství*, s. 165–180.

²²⁷ K podmínkám v Ústí: KM v Ústí, *Wahrhafte Verzeichnus*, s. 127–138.

²²⁸ KREIBICH, H., *Die Dominikaner*, s. 20.

²²⁹ Knihovna muzea v Ústí, *Wahrhafte Verzeichnus*, s. 133; báseň začíná verši: „*Verzweifle nicht O Mensch, wenn dich die Noth abqwält/ denck, daß dich zuverbessern, Gott also wohl gefählt*“.

6.2 Mše na Mariánské skále

Události, ke kterým došlo v průběhu několika po sobě jdoucích nocí v říjnu 1771, bývají v archivních pramenech označovány jako *Teufelsbeschwörung*, tedy zaklínání či vyzývání ďábla. Na Mariánské skále nad Ústím nad Labem se tehdy sešlo několik mužů z nedalekého okolí, kteří ve snaze získat velké množství peněz pořádali jakýsi rituál, který snad na první pohled mohl připomínat katolickou mši. Tato mše byla ale v mnoha ohledech pozměněná, v pramenech se objevuje přívlastek *abergläubisch*, tedy pověrečná. Duchovním, který mši sloužil, byl právě dominikán Liephardus Ebenher. Historička Kristina Kaiserová, která se zatím jako jediná tímto případem zabývala, píše, že tento duchovní byl dokonce iniciátorem celé akce.²³⁰ Při bližším pohledu do obsáhlých vyšetřovacích protokolů, které vznikaly v průběhu několika měsíců po prozrazení této pozměněné mše, se však zdá, že osobu viníka nelze tak jednoznačně určit. Celý rituál byl pečlivě připravený a na jeho organizaci se podílelo větší množství lidí.

Díky výpovědím jednotlivých aktérů, které byly zaznamenány ve vyšetřovacích protokolech, lze celý případ velice dobře rekonstruovat. Jednotliví účastníci této mše se zmiňují i o svých pohnutkách a vysvětlují, proč byli ochotni se rituálu účastnit. Tento typ pramene tak poskytuje jedinečnou možnost nahlédnout do jejich myšlení. Stále je však třeba mít na paměti, že tyto záznamy vznikly ve velmi vypjaté situaci, totiž při úředním výslechu, a navíc z pozice těch, kteří měli dané konání stíhat.²³¹ Ačkoliv se jedná o dobu, kdy ještě nebyla definitivně zakázána tortura, je nepravděpodobné, že by byli vyslýchaní mučeni.²³² Výsledky však probíhaly v době, kdy za sebou vyslýchaní měli už několikaměsíční pobyt ve vazbě (*Arrest*), a lze předpokládat, že se snažili své odpovědi formulovat či upravovat tak, aby své počínání vylíčili v co nejlepším světle a ovlivnili tak svůj budoucí rozsudek.

6.2.1 Hlavní aktéři: ústecký radní a bývalí úředníci

Ze zaznamenaných výpovědí je zřejmé, že nebylo náhodou, že k rituálu došlo právě na podzim roku 1771. Výše připomenuté okolnosti, tedy neúroda a nedostatek potravin, očividně sehrály důležitou roli. Na počátku událostí stáli tři důležité aktéři. V první řadě to byli dva bývalí panští úředníci: sedmačtyřicetiletý Caspar Netter a čtyřiapadesátiletý Johann Pratsch, oba se toho času živili jako příležitostní písaři a pravděpodobně na tom finančně nebyli příliš dobře.

²³⁰ KAISEROVÁ, K., *Čarování*, s. 15.

²³¹ Archiv města Ústí, AM Ústí, Proces, č. kartonu 105, inv. č. 3680.

²³² Ke zrušení tortury roku 1776: ZÍKA, Tomáš, *Vývoj trestního práva v 18. století v našich zemích*, Diplomová práce, Vedoucí diplomové práce: Karel Malý, Praha 2011, s. 25, který čerpá z práce: VLČEK, Eduard, *Dějiny trestního práva v Českých zemích a v Československu*, Brno 2004, s. 55.

Vedle nich sehrál zásadní roli i Joseph Rabuský, který se dlouhodobě živil jako barvíř (*Färber*), v době těchto událostí mu bylo dvaapadesát let a zasedal v ústecké městské radě. Bývalí úředníci Netter a Pratsch si podle všeho vzájemně stěžovali na tíživou finanční situaci. Při té příležitosti se první z nich zmínil, že když byl doma u radního Rabuského, viděl u něho jakousi knihu, která slibovala od chudoby pomoci. Napříště se Netter začal u Rabuského o tuto knihu blíže zajímat. Sám Rabuský později vypověděl, že knihu dostal před několika lety od jakéhosi barvířského tovaryše, který k němu přišel prý odkudsi ze Španělska. Na poznámky vyslychajících, že měl knihu již dávno odevzdat, protože se přičila zásadám katolické víry, příliš nereagoval.²³³

Ve zmiňované knize objevili Rabuský a Netter návod pro sloužení takzvané gregoriánské mše (*gregorianische Meß*). Mělo se jednat o sérii tří po sobě jdoucích mší, které se měly odehrát za specifických podmínek: tři následující dny, vždy krátce po půlnoci. Tyto odsloužené mše měly zúčastněným přinést značný finanční obnos, hovoří se o třech milionech dukátů. Kniha se však zmiňovala o tom, že aby byli úspěšní, potřebují, aby mši sloužil vysvěcený duchovní. Zdá se, že bez přílišného váhání padla volba na otce Liepharda Ebenhera. Je zřejmé, že se s tímto dominikánem museli už dříve blíže znát a jeden z vyslychaných dokonce hovoří o tom, že se často potkávali v jakémsi sklípku (*Keller*). Nejspíš se bude jednat o prostory, které patřily klášteru a provozoval se zde výčep piva. Existenci tohoto klášterního šenku lze už od konce 17. století doložit i z jiných pramenů, jen není zřejmé, kde přesně mohl být umístěn.²³⁴ Nejspíš ale nebývalo výjimkou, že se výčepy provozovaly přímo v kláštorech. Guberniální nařízení z dubna roku 1772, které se snaží regulovat chování řeholníků a které formou dopisu obdržel i tehdejší ústecký převor Kleinnickl, se snaží právě tuto praxi omezit. Dozvídáme se z něj, že výčepy by se neměly provozovat přímo v prostorách klášterů, a pokud to jinak nejde, neměli by tam být alespoň přítomni řeholníci, a to ani kněží ani bratři laici.²³⁵ Toto pravidlo se v Ústí (minimálně v době před vydáním zmíněného nařízení) očividně příliš nedodržovalo, a tak si lze představit, že se Rabuský, Netter a další mohli s otcem Liephardem seznámit právě v tomto prostředí. Ebenher si tak za dobu svého přibližně ročního působení ve městě stihl vybudovat poměrně rozsáhlé kontakty.

²³³ Archiv města Ústí, AM Ústí, Proces, inv. č. 3680, č. kartonu 105, výslechové protokoly Josepha Rabuského, Caspara Nettera a Johanna Pratsche. Výpověď Caspara Nettera: (...) *dann sagte ich, dass ich beym H(ern) Rabusky ein Buchl gesehen, zur Überkommung von nöthigten Geldern, so bin ich hierum zum H(ern) Rabusky gangen, da haben wir davon discutiert, und der H(ern) Rabusky sagte, dass dies die Citationes seyen zur gr(egorianischen) M(ees) (...).*

²³⁴ SOA Litoměřice, Dominikáni Ústí, Pivo a víno, inv. č. 84, č. kartonu 12.

²³⁵ SOA Litoměřice, Dominikáni Ústí, Pastorační činnost všeobecně, inv. č. 105, č. kartonu 15: *Die jenigen Clöster, welche ein hergebrachtes Recht zur öffentlichen ausschänckungen ihrer einegen Weine, oder Biers haben, die Schanck-Stuben, wenn es anderst möglich ist, niemahlen innerhalb den Closter Mauern halten (...)*

Knihu, ve které byl popsán průběh zamýšlené mše, přinesl Ebenherovi do kláštera Caspar Netter. Při výslechu se obhajoval, že mu ji prý nenesl k tomu, aby ho přiměl mši odsloužit, ale jen k posouzení. Otec Liephard si ji u sebe ponechal do druhého dne, aby ji mohl blíže prostudovat a následně prohlásil, že na ní neshledal nic závadného ani nebezpečného.²³⁶ Sám se pak nabídl, že mši odslouží a navrhl i vhodné místo – Mariánskou skálu, výrazné místo v krajině, kde stála kaple Navštívení Panny Marie vybudovaná roku 1680 jako dík za záchranu před morovou epidemií. Při kapli fungovala zhruba od roku 1740 i poustevna, kterou tohoto času obýval poustevník z řádu františkánů jménem Johann Schubert.²³⁷

Dále se iniciativy chopili opět Netter a Rabuský. Navštívili poustevníka Schuberta a přesvědčovali ho, aby se k nim připojil. Bez jeho podpory by ostatně mši nemohli odsloužit, protože plánovaný obřad v mariánské kapli by se odehrával v bezprostřední blízkosti jeho obydlí, a kdyby si jich všiml, mohl by celý plán prozradit. Pokud můžeme věřit výpovědím poustevníka Schuberta, tak se k zamýšlené mši stavěl spíše zdrženlivě. Netter a Rabuský na něj ale patrně naléhali a vzhledem k tomu, že Schubert žil do velké míry právě z podpory Rabuského a dalších členů městské rady, nebyla jeho vyjednávací pozice příliš výhodná. Nakonec ho radní a bývalý úředník přesvědčili, aby šel navštívit přímo patera Ebenhera, který jistě vyvrátí jeho pochybnosti o pravověrnosti plánované mše. Otec Liephard se ve svém počínání nenechal znejistit a ubezpečil poustevníka, že v takzvané gregoriánské mši nenašel nic závadného, snad se k poustevníkovi choval i vcelku povýšeně.²³⁸

Nakonec bývalí úředníci Netter a Pratsch oslovili ještě tři další osoby, které se měly mše zúčastnit. Šlo o ústeckého mlynáře Jakoba Melzera, krejčího Josepha Zimmlera a koláře Josepha Wagnera, z nichž každý pomohl sehnat nebo vyrobit některé z předmětů, které měly být k rituálu potřeba. Poslední záležitostí, kterou bylo nutné zařídit, bylo, aby páter Ebenher mohl na dobu konání tří nočních mší opustit klášter. Vzhledem k tomu, že řeholníci nesměli bez speciálního povolení zůstat přes noc mimo konvent, uchýlili se akteri k promyšlené lsti.²³⁹ Páter Ebenher požádal Josepha Nettera, aby pro něho sepsal dopis, který bude vypadat, jako by pocházel od řeholníkova údajného bratrance, jakéhosi úředníka v České Kamenici.

²³⁶ Archiv města Ústí, AM Ústí, Proces, inv. č. 3680, č. kartonu 105, výslechový protokol Caspara Nettera; (...) *so sagte er, dass er nichts unrechtes darinnen finde, und habe auch in der Bulla nachgeschlagen, so sagte ich, wenn es nur keine Gefahr trüge, ja sagte er keine Gefahr, und hat sich gleich selbst zu Verrichtung dieser Sach angetragen und dem Mariaberg vorgeschlagen.*

²³⁷ Archiv města Ústí, AM Ústí, Proces, inv. č. 3680, č. kartonu 105, výslechový protokol Caspara Nettera; ke kapli KAISEROVÁ, K – KAISER, V. *Dějiny*, s. 55–56.

²³⁸ Archiv města Ústí, AM Ústí, Proces, inv. č. 3680, č. kartonu 105, výslechový protokol Johanna Schuberta; *So hat er mich auch ein Narren gehiesen, und sagte, wenn es etwas wider meiner oder deiner Rechts wäre, so würde ich es auch nicht thuen (...).*

²³⁹ K možnostem opouštění konventu: ZOUHAR, J., *Česká dominikánská provincie*, s. 68–72.

Tento dopis se ve fondu, kde jsou uloženy ostatní materiály k případu, nedochoval, je však pravděpodobné, že záminkou k opuštění konventu měl být špatný zdravotní stav někoho z Ebenherových údajných příbuzných, což byl relativně častý důvod k povolení vycestovat z konventu. Tento dopis měl do konventu přinést někdo, koho nebudou ostatní řeholníci znát, aby se mohl vydávat za posla z České Kamenice. Tohoto úkolu se ujal Johann Pratsch, který byl dlouhodobě usazený v nedalekých Trmicích a přímo v Ústí nejspíš nebyl tolik známý.²⁴⁰

Pratsch později líčil, jak se jednu říjnovou středu²⁴¹ vypravil do kláštera, aby Ebenherovi psaní předal, řeholník se podle všeho vydal s dopisem rovnou za převorem, zatímco Pratsch na něj měl čekat v jeho cele.²⁴² Na tomto místě nás v první řadě zarazí samozřejmost, s jakou bývalý panský úředník popisuje porušování klauzury. Nezmiňuje se o tom, že by byl problém se do Liephardovy cely dostat a nevíme ani, jestli se tam ukryl potají, nebo jestli o něm ostatní řeholníci, kteří ho považovali za posla z Kamenice, věděli. Jméno převora není v těchto výpovědích uvedeno, ale z jiných zdrojů s jistotou víme, že jím tehdy byl Rudolphus Kleinnickl. Představený udělil Leiphardovi povolení poměrně rychle a bez větších problémů, to by nasvědčovalo tomu, že Ebenherovo dosavadní působení v konventu nebylo považováno za nijak problematické. Brzy na to páter i bývalý úředník společně opustili konvent a řeholník se hned vydal nahoru nad město do poustevny na Mariánské skále, kde na něj již čekal poustevník Schubert.²⁴³ Zde měl Ebenher strávit nejméně tři následující dny. Výdaje za jeho stravování si rozdělili Rabuský a Netter, přičemž první z nich také poskytl jakési příkrývky a další lůžkoviny potřebné k přenocování, které už byly v poustevně připraveny.²⁴⁴

6.2.2 Tři a jedna mše

Ještě předtím, než byly plánované mše slouženy, domluvili se všichni, kdo se jich měli účastnit, jakým způsobem si rozdělí získané peníze. V knize, kde byl průběh mše popsán, stálo, že obdržené tři miliony dukátů se musí rozdělit na třetiny. Jeden díl má být rozdán potřebným lidem, chudým klášterům a duchovním. Druhý díl má připadnout císaři, respektive císařovně a

²⁴⁰ Archiv města Ústí, AM Ústí, Proces, inv. č. 3680 č. kartonu 105, výslechové protokoly Johanna Pratsche a Caspara Nettera.

²⁴¹ Přesné datum, kdy mělo k událostem dojít, není v protokolech zaznamenáno jednoznačně. Všichni se ale shodnou na tom, že se vše odehrálo od středy do soboty, kdy bylo setkání prozrazeno a hned vzápětí byl dominikán převezen do konventu u sv. Jiljí v Praze. Sám vypovídá, že se tak stalo 20. října. K událostem tedy muselo dojít do středy 16. října do soboty 19. října; BLÁHOVÁ, Marie, *Historická chronologie*, Praha 2001, s. 525.

²⁴² Archiv města Ústí, AM Ústí, Proces, inv. č. 3680, č. kartonu 105, výslechový protokol Johanna Pratsche; *Ich hab in Pater Liphard Zellen gewartet, wie der Pater Liphard wieder kam und sagte, daß er Erlaubnuß hatte.*

²⁴³ Archiv města Ústí, AM Ústí, Proces, inv. č. 3680, č. kartonu 105, výslechový protokol Johanna Pratsche.

²⁴⁴ Tamtéž, výslechový protokol Johanna Schuberta; *Die Better seynd von Rabusky gewesen, es werden seynd zwey Kopf Polzter, ein Ober und Unterbett und ein Leintuch gewesen.*

teprve třetí díl si mohou účastníci ponechat. Tento třetí díl si mezi sebou plánovalo rozdělit osm zmiňovaných lidí, kteří se podíleli na přípravách.²⁴⁵ Všichni z nich kromě radního Rabuského pak byli také přítomni při sloužení mši. První ze série zamýšlených mší se odehrála hned v noci ze středy na čtvrtek, tedy první noc, kdy otec Liephard pobýval mimo klášter. Tato první mše ale ještě nebyla přímo takzvaná gregoriánská mše jako taková, ale vyslychaní o ní hovoří jako o *auflösungs Meß*, tedy jakési „vyvazovací mši“, která měla něco zrušit či uvolnit. Název se pak promítl i do symboliky toho, jak mše probíhala. Zpočátku tato mše probíhala jako běžná katolická mše, nicméně těsně po proměňování udělal duchovní na stole, kterou měl na sobě, sedm uzlů, které poté zase rozvázal. Při rozvazování předčítal latinská slova z knihy, kterou měl u sebe, významu slov však přítomní nerozuměli.²⁴⁶

Příští noc krátce po půlnoci probíhala první gregoriánská mše. Těsně před jejím začátkem všichni přítomní přistoupili ke zpovědi a přijímání (*wir haben gebeicht und communiciret*). Potom položili na zem okolo oltáře kruh vyrobený z papíru, napůl černý a napůl bílý, vymalovaný posvěcenou křídou. Po obvodu tohoto kruhu byly rozloženy drobné papírové lístečky s různými jmény a symboly, které většině přítomných nic neříkaly. Řeholník Ebenher, který mši sloužil, měl přes oděv oblečený z poloviny černý a z poloviny bílý škapulíř, který upoutal pozornost přítomných. Duchovnímu ministroval Johann Pratsch, který mu na část mše nasadil na hlavu jakousi korunu, opět napůl bílou a napůl černou.²⁴⁷

Další tři přítomní měli také své úkoly. Krejčí Zimmler měl na starosti kadidelnici, do níž byla použita březová a borová pryskyřice. Mlynář Melzer a kolář Wagner měli dávat pozor na dřevěnou truhlici, kterou vyrobil Wagner a v níž se měly objevit získané peníze. Truhlice byla položena napůl uvnitř kruhu a napůl vně a stála na dvou dřevěných pohyblivých válcích, z nichž ten vnitřní byl o něco nižší (*Auf zwey Waltzen ist er gestanden, damit es desto ehender hat sollen in Creyß hinein lauffen (...)*). Počítalo se s tím, že až se v truhlici peníze objeví, bude nutné ji rychle přesunout do kruhu, aby získaný obnos nepřipadl zpět blíže nespecifikovanému duchovi, který ho měl přinést (*der Geist sollte kommen, und das Geld bringen*). Za tímto účelem byly v rozích truhly přidělané provazy, pomocí nichž ji Melzer a Wagner měli rychle vtáhnout dovnitř do kruhu.²⁴⁸

²⁴⁵ Tamtéž, výslechový protokol Johanna Pratsche; *Für die armen Leuthe, armen Closter und armen Geistlichen ein Theil, ein Theil für ihro May(e)s(tät) den Kayser, und ein Theil für uns mitgesammt.*

²⁴⁶ Tamtéž; *In die Stola hat er sieben Knoten hierein gemachet, und ein Knoth nach den anderen wieder aufgelöset (...).*

²⁴⁷ Tamtéž.

²⁴⁸ Tamtéž, výslechové protokoly Josepha Wagnera a Johnna Pratsche.

Nakonec byli přítomní ještě Netter a poustevník Schubert, ti však nebyli uvnitř v kapli, ale stáli venku a měli sledovat, kdy se na obloze objeví tři ohnivé koule (*drei feurige Kugeln*), které ohlásí blížící se peníze. Měli dát včas vědět Melzerovi a Wagnerovi, aby věděli, kdy přesunout truhlu doprostřed kruhu. Po celou dobu mše se střídaly prvky katolické mše, na kterou byli všichni přítomní zvyklí, spolu se čtením z Rabuského knihy, kterou měl duchovní u sebe. Přítomní ničemu z toho příliš nerozuměli (nebo to alespoň při výsleších tvrdili, aby umenšili svoji vinu) a většinou pak vypovídali, že si pamatují jen jméno ducha, který byl vzýván (*ein unterirrdischer Geist*), jakýsi Alman Gazpar.²⁴⁹

Přesně den poté, tedy krátce po půlnoci z pátku na sobotu, probíhala další mše, která se od té předchozí nijak nelišila. Ke zdárnému dokončení zamýšleného plánu byly ale potřeba mše tři. Ta třetí už se však nekonala, protože v sobotu ráno bylo setkání prozrazeno. Nikdo ze zúčastněných nevěděl, kdo je mohl prozradit, ale jisté je, že v sobotu dopoledne okolo desáté hodiny dorazili do poustevny dominikánský převor Rudolphus Kleinnickl spolu s místním okrskovým vikářem (*vicarius foraneus*) a zabavili Ebenherovi veškeré knihy a magické předměty, které měl u sebe. Řeholník byl urychleně přesunut do konventu u sv. Jiljí v Praze a ostatní aktéři včetně Rabuského byli postupně vzati do vazby a v průběhu zimních měsíců vyslýcháni.²⁵⁰

6.3 Ebenher: odchod z města a útěk z řádu

Pokud je nám známo, tak Ebenher se již do Ústí nevrátil, minimálně ne jako příslušník dominikánského řádu. Zároveň ani nebyl vyslýchán tak jako ostatní. Byl mu odeslán pouze seznam čtyřadvaceti otázek, na které písemně odpověděl koncem prosince téhož roku, tedy v době, kdy už více než dva měsíce pobýval v pražském konventu. Jeho odpovědi jsou oproti výpovědím ostatních velmi stručné a vyznívají také úplně jinak. Řeholník popírá, že by měl na vyšetřovaném dění jakoukoliv vinu a obhajuje se, že si Rabuský a Netter stěžovali na svou špatnou finanční situaci a ke sloužení mší ho přinutili.²⁵¹ Koncem zimy pak byly vyneseny rozsudky, které byly nakonec relativně mírné. Nepadl žádný trest smrti a většina přítomných byla odsouzena k tříměsíčním obecně prospěšným pracím v okovech (*zu einer drey monatlichen in Eysen und Bunden zu verrichtenden Gemein Arbeit*). Mlynář Melzer měl k tomu navíc ještě uhradit část soudních nákladů. Rabuský byl zbaven svého místa v městské radě,

²⁴⁹ Tamtéž, výslechové protokoly Johanna Schuberta a Johanna Pratsche

²⁵⁰ Tamtéž, výslechový protokol Liepharda Ebenhera.

²⁵¹ Tamtéž.

rovněž mu byly účtovány soudní náklady, a navíc mu ještě byla připsána pokuta ve výši čtyřiceti zlatých, z nucených prací však vyvázl.²⁵²

V polovině června obdržel Rabuský od Ebenhera stručný dopis. Jedná se o odpověď na delší list, který psal Rabuský a ve kterém se Ebenhera nejspíš ptal, jestli je pravda, že Ebenher vypovídal, že ho k veškerému počínání spojenému se sérií pozměněných mší donutili on spolu s Netterem. Řeholník jen krátce konstatuje, že takovouto odpověď zkrátka uvést musel. Po několika málo dalších řádcích se loučí slovy: *Adie, lebet wohl*.²⁵³ Toto je zatím poslední písemnost spjatá s Liephardem Ebenherem, kterou lze dohledat. Při pohledu do evidenčních knih dominikánského řádu nazvaných jako *Liber notabilium* a *Gesta in provincia Bohemiae*, které si vedlo pražské ústředí české provincie, totiž zjišťujeme, že někdy v průběhu roku 1772 tento duchovní z kláštera uprchl. V seznamu řeholníků, kteří příslušeli ke konventu u sv. Jiljí, je u jeho jména drobná poznámka: *aufugit*.²⁵⁴ Nic bližšího už zmíněno není.

Pokud však podrobně prolistujeme obě tyto knihy, všimneme si, že kdykoliv je zde Ebenher v jakékoliv souvislosti zmíněn, například v seznamu studentů, či absolventů řádových škol, které studoval, je jeho jméno podtrženo vždy stejnou lehce vlnitou tmavě modrou čarou. Nutno dodat, že je to jediné jméno v obou (značně obsáhlých) knihách, které je nějakým způsobem dodatečně zvýrazněno.²⁵⁵ Ebenherova osobnost někoho očividně zaujala. Byl to snad někdo z ústředí provincie, kdo se jeho případem zabýval poté, co Ebenher z kláštera uprchl? Nebo si případu všiml i někdo v pozdější době? Lze však předpokládat, že samotní členové řádu rozhodně neměli zájem na tom, aby se povědomí o kauze příliš rozšířilo. Dokonce ani převor a kronikář Kleinnickl, který jinak ve své kronice zachycuje i pozoruhodné detaily, se o případu ani slovem nezmiňuje. Liephardus Ebenher zůstal opomenut i místními německy píšícími autory z počátku 20. století, kteří jinak ve svých vlastivědách (*Heimatkunde*) zpracovávali regionální dějiny velmi podrobně.²⁵⁶ Jak již bylo řečeno, na osobnost tohoto řeholníka a případ s ním spojený poprvé upozornila až na počátku 90. let 20. století historička Kristina Kaiserová. Stále však zůstává nezodpovězena řada otázek, především ta ohledně dalšího působení bývalého dominikána po roce 1772. Na základě pramenů k případu na

²⁵² Archiv města Ústí, AM Ústí, Proces, inv. č. 3680, č. kartonu 105, shrnutí případu ze 25. února 1772 od ústeckého městského syndika Ferdinanda Ertela.

²⁵³ Archiv města Ústí, AM Ústí, Proces, inv. č. 3680, č. kartonu 105, dopis Liepharda Ebenhera Josephu Rabuskému ze 12. června 1772; *Es ist wahr daß ich ausgesagt habe, wie daß Sie mich zu selber Ablesung deren Messen persuadiret, dann dieses muste zu einen Stichblath vorgebracht werden.*

²⁵⁴ NA, ŘD, Liber notabilium 1767–1782, inv. č. 15, s. 37; za zmínku stojí i to, že je to jediný řeholník ze všech evidovaných, u něhož stojí poznámka *aufugit*. V jiných případech se používaly spíše pojmy *exivit* nebo *dimisus est*.

²⁵⁵ NA, ŘD, Gesta, inv. č. 14, s. 193, 197, 214, 246.

²⁵⁶ Například UMLAUFT, Franz Joseph, *Heimatkunde des Bezirkes Aussig*, Aussig 1931.

Mariánské skále, ani z pramenů, které se vztahují k řádu dominikánů, už pravděpodobně nebude možné jeho následnou životní dráhu nijak přiblížit, a tak se v tomto okamžiku musíme spokojit s konstatováním, že někdy na počátku léta roku 1772 se zmínky o dominikánu Ebenherovi vytrácejí.

7. Rušení klášterů

7.1 Josefinské rušení klášterů v Čechách

Spolu s nástupem Josefa II. na trůn roku 1780 došlo k celé řadě intenzivních změn, které zasáhly jak do oblasti hospodářské, správní, tak i do oblasti církevní, potažmo náboženské. Tyto změny byly vedeny především snahou podřídit církev státu a zefektivnit její fungování. První zásadní reformou, jež se týkala náboženství, bylo vydání tolerančního patentu roku 1781. Tato reforma nebyla v řadě společenských vrstev – podobně jako mnohá další opatření, která měla ještě následovat – přijata s přílišným nadšením.²⁵⁷ Jedním z velmi výrazných projevů náboženské a církevní politiky císaře Josefa II. bylo omezování řeholního života, ke kterému však částečně docházelo už za vlády jeho matky Marie Terezie.²⁵⁸

Jako příklady zásahů státu do chodu klášterů ještě v tereziánské době uvedme například omezení počtu přijímaných noviců (tzv. *numerus clausus*) z roku 1767, dále zrušení klášterního vězení roku 1771 nebo snahu o zrušení třetích řádů v roce 1777. Zároveň v průběhu vlády Marie Terezie došlo také ke zrušení jezuitského řádu (1773). Po nástupu jejího syna na trůn pak bylo fungování řádů omezováno ještě razantněji. Hned roku 1780 byl zaveden takzvaný *numerus fixus*, který nařizoval, že řády mohou přijmout jen tolik nových členů, kolik se rovná počtu řeholníků zemřelých. Následujícího roku císař klášterům zakázal udržovat kontakty se zahraničním řádovým ústředím. Většiny řádů se dotklo také nařízení z roku 1783, které rušilo náboženská bratrstva a spolu s nimi byly definitivně rozpuštěny i všechny třetí řády.²⁵⁹ Bezpochyby největším státním zásahem pak bylo samotné rušení klášterů, ke kterému došlo ve dvou vlnách.

První vlna rušení klášterů byla zahájena 12. ledna 1782, kdy císař vydal patent, kterým nařizoval zrušit všechny „společensky neužitečné“ kláštery. Nařízení bylo namířeno především na mužské poustevnické řády, zejména na kartuziány a kamaldulské. Zároveň měly být zrušeny skoro všechny ženské řeholní řády. Výjimkou byly například voršilky či alžbětinky, které byly vnímány jako užitečné, protože se věnovaly výuce, respektive péči o nemocné. V březnu téhož roku navštívil císaře Josefa ve Vídni papež Pius VI., který chtěl monarchu přesvědčit, aby od plánovaného rušení upustil. Panovník se však ovlivnit nenechal a první vlna rušení trvala až do

²⁵⁷ Příklad recepce reform: SKOPEC, Jindřich (ed.), *Paměti Františka J. Vaváka souseda a rychtáře milčického z let 1770–1816: Kniha první (rok 1770–1783): Část II. (1781–1783)*, Praha 1908, s. 12–13. Téhož roku bylo také zrušeno nevolnictví.

²⁵⁸ BASTL, O., *Rušení*, s. 155–182; ZOUHAR, J., *Česká dominikánská provincie*, s. 56–67. K josefinismu ve vztahu k papežství: ČERNUŠÁK, Tomáš (ed.), *Papežství a české země v tisíciletých dějinách*, Praha 2017, s. 275–308.

²⁵⁹ ZOUHAR, J., *Česká dominikánská provincie*, s. 58–59; BASTL, O., *Rušení*, s. 156–157.

října 1784.²⁶⁰ Na počátku následujícího roku začala druhá vlna rušení, která byla podle všeho do značné míry motivována ekonomickými důvody, tedy snahou přivést do takzvaného náboženského fondu (*Religionsfond*) prostředky potřebné především pro reorganizaci a zahuštění farní sítě, které panovník plánoval.²⁶¹

Nejvíce klášterů bylo zrušeno roku 1785, pouze v Čechách se jednalo o celkem 23 řeholních domů, z nichž každý byl zrušen vždy samostatným dvorským dekretem.²⁶² V Čechách měla organizaci rušení na starosti nejprve komise pro rušení klášterů (*Klosteraufhebungskommission*), která byla již od září 1782 nahrazena nově vzniklou duchovní komisí, která spadala pod české gubernium.²⁶³ Na základě rozhodnutí duchovní komise se měl do konkrétního kláštera vždy dostavit pověřený komisař, který měl za úkol oznámit řeholníkům budoucí osud jejich kláštera a sepsat s nimi protokoly, kterými dávají najevo, že jsou s tím srozuměni. Dále měl komisař za úkol zinventarizovat veškerý majetek, a to jak cennosti, tak i osobní věci řeholníků, které si mohli ponechat i po opuštění kláštera. V Praze se pověřeným komisařem pro rušení stal Karel hrabě Clary, v ostatních krajích v Čechách to byli vždy krajští hejtmané. Někteří komisaři pak dostali k ruce i účetního úředníka.²⁶⁴

Řeholníkům měl být vyplácen dočasný příspěvek na stravu a ošacení ve výši 40 krejcarů na den, u představených se pak jednalo a částku o něco vyšší. Osoby, které ještě nesložily řeholní sliby, měly klášter do čtyř týdnů opustit s tím, že jim byl udělen jednorázový příspěvek 150 zlatých.²⁶⁵ Co se týče dalšího uplatnění, měli bývalí řeholníci na výběr z několika možností. Státem nejpreferovanější varianta byl přestup do farní správy, takto se však mohli uplatnit jen řeholníci-kněží, nikoli laici. Kromě toho se mohli přesunout do některého z nezrušených konventů svého řádu. Jak bude přiblíženo na následujících stranách, tak například u dominikánů byla tato možnost často problematická, protože několik málo zachovaných konventů nebylo schopno pojmout zdaleka všechny osoby ze zrušených řeholních domů. Dále mohli řeholníci odejít do civilu nebo přestoupit k některému ze státem protěžovaných řádů, především piaristům nebo milosrdným bratřím.²⁶⁶

Po smrti Josefa II. se proces rušení klášterů téměř zastavil, i když několik málo klášterů bylo zrušeno ještě na začátku 19. století.²⁶⁷ Udává se, že celkem bylo pouze na území Čech

²⁶⁰ BASTL, O., *Rušení*, s. 157.

²⁶¹ WINTER, E., *Josefinismus*, s. 119.

²⁶² BERÁNEK, K. – BERÁNKOVÁ, V., *Rušení*, s. 214; ZOUHAR, J., *Česká dominikánská provincie*, s. 61.

²⁶³ ZOUHAR, J., *Česká dominikánská provincie*, s. 60.

²⁶⁴ SANDER, R., *České zemské gubernium*, s. 103–104.

²⁶⁵ ZOUHAR, J., *Česká dominikánská provincie*, s. 60; SANDER, R., *České zemské gubernium*, s. 104.

²⁶⁶ ZOUHAR, J., *Česká dominikánská provincie*, s. 60.

²⁶⁷ BERÁNEK, K. – BERÁNKOVÁ, V., *Rušení*, s. 215.

zrušeno 60 mužských a 13 ženských klášterů, z nichž bylo propuštěno 1011 mužů a 418 žen.²⁶⁸ Z financí, které v důsledku rušení připadly do náboženského fondu, byly zřizovány nové fary, přičemž existovala snaha řídit se pravidlem, že lidé by to k farnímu kostelu neměli mít déle než jednu hodinu pěší chůze. Kromě toho bylo roku 1785 založeno nové biskupství v Českých Budějovicích. Jako negativa rozsáhlé akce rušení klášterů bývají nejčastěji uváděny kulturní ztráty, ať už se jedná o nešetrné zacházení s klášterními knihovnami, dražba klášterního vybavení v aukcích přímo na místě (a mnohdy pod cenou) nebo následné využití budov k účelům, které neměly s posláním jejich původních obyvatel mnoho společného. Jako jeden příklad za všechny uvedme tabákovnu zřízenou v bývalém cisterciáckém klášteře v Sedlci u Kutné Hory.²⁶⁹ Důsledky, které mělo rušení přímo pro jednotlivé řeholníky, ponechme nyní stranou a zaměříme se blíže na to, jakým způsobem se redukce řeholního života dotkla české dominikánské provincie.

7.2 Rušení dominikánských konventů

7.2.1 Česká dominikánská provincie a redukce řeholního života

Česká dominikánská provincie byla vlivem josefínských reforem zredukována velmi zásadním způsobem, z původních dvaadvaceti mužských konventů (včetně relativně nového řeholního domu při gymnáziu v Chomutově) na celém území Čech, Moravy a rakouské části Slezska jich bylo zachováno pouhých sedm. Rušení se vyhnuly konventy v Litoměřicích, v Ústí nad Labem, v Praze u sv. Jiljí, v Chebu a dále moravské konventy v Olomouci, Znojmě a Uherském Brodě.²⁷⁰ Některé se zachovaných konventů měly být početně redukovány (například v Litoměřicích smělo zůstat čtrnáct z původních dvaadvaceti řeholníků), zatímco jiné byly zachovány v plném počtu (v Chebu smělo zůstat všech osmnáct dominikánů).²⁷¹

Celou první polovinu 19. století pak česká dominikánská provincie v podstatě živořila a trpěla nedostatkem nových členů. Z výzkumů Jakuba Zouhara však vyplývá, že na vině nebyla jen josefínská redukce klášterů, ale i jiné okolnosti. Šlo podle něj především o nedostatek noviců a zámožných podporovatelů, který se projevoval už od 2. poloviny 18. století. Tyto skutečnosti pak roku 1844 vyústily ve faktický zánik české provincie, která byla tehdejším řádovým magistrem Vincentiem Jandelem spojena s provincií rakouskou, čímž vznikla

²⁶⁸ BASTL, O., *Rušení*, s. 158.

²⁶⁹ BERÁNEK, K. – BERÁNKOVÁ, V., *Rušení*, s. 216–218.

²⁷⁰ ZOUHAR, J., *Česká dominikánská provincie*, s. 66.

²⁷¹ PÁN, Jan a kol. (ed.), *František Martin PELCL: Paměti*, Praha 1956, s. 64.

takzvaná říšská provincie.²⁷² Podrobný průběh rušení v jednotlivých konventech byl zatím blíže zmapován především pro České Budějovice a pro Opavu.²⁷³

Na základě příkladu z Českých Budějovic je zřejmé, že rušení konventů neprobíhalo nijak paušálně podle řeholí, ale že se vždy posuzovaly individuální okolnosti. Zrušení budějovického konventu nebylo zprvu jednoznačné, ale již koncem roku 1783 uvažovalo české gubernium spolu s biskupem Janem Prokopem Schaaffgotschem, že by budova konventu mohla být využita jako sídlo plánovaného českobudějovického biskupství. Hned na začátku roku následujícího pak Schaaffgotsche do Budějovic přijel a budovu si osobně prohlédl. Právě tato návštěva pak nejspíš měla za následek změnu rozhodnutí, kdy byla pro nové biskupství raději vybrána zdejší piaristická kolej a do staré středověké (a patrně ne příliš pohodlné) budovy po dominikánech se měli přesunout piaristé.²⁷⁴

Pak již rušení budějovického konventu probíhalo podle známého schématu: poslední představený Cajetanus Hönig spolupracoval (více či méně dobrovolně) se státními úředníky na zrušení komunity, byly sepsány inventáře majetku, velká část vybavení konventu byla rozprodána v dražbách, které převor vedl přímo na místě. O nemovitý majetek, tedy pozemky a budovy, které ke konventu náležely, projevíli zájem především budějovičtí měšťané. Konventní knihovna byla spolu s knihovnami některých dalších zrušených jihočeských klášterů převezena po Vltavě do Prahy, kde ji převzal univerzitní knihovnick Karel Rafael Ungar. Univerzitní knihovna si však ponechala jen nepatrný zlomek přivezených knih a většina z nich byla – tak, jak to bývalo běžné – levně rozprodána a použita jako starý papír.²⁷⁵

Mnohé z konventů se v 80. letech musely přestěhovat do jiných budov v témže městě. To byl třeba případ dominikánů v Jihlavě, kteří se roku 1781 museli přesunout do budovy zrušené jezuitské koleje. Ani tento přesun je ale nezachránil před zrušením, které bylo provedeno roku 1784. Podobně se řeholníci v Olomouci museli vzdát svého původního konventu u sv. Michala a přestěhovat se do zrušeného františkánského kláštera u kostela Neposkvrněného početí Panny Marie.²⁷⁶ Obdobný přesun je doložený i v Litoměřicích a bude ještě v následujícím textu blíže rozveden. Následující podkapitoly si však nekladou za cíl

²⁷² ZOUHAR, J., *Česká dominikánská provincie*, s. 67.

²⁷³ Rušení konventu v Českých Budějovicích zpracoval: KOVÁŘ, Daniel, *Zrušení kláštera dominikánů v Českých Budějovicích za Josefa II.*, in: Jihočeský sborník historický 87, 2018, s. 199–226. Rušení v Opavě se ve své nevydané kvalifikační práci věnoval ŠTĚPÁN, Václav, *Dějiny dominikánského kláštera a kostela sv. Václava v Opavě*, Olomouc 1975. Tuto práci měl k dispozici ZOUHAR, J., *Česká dominikánská provincie*, s. 65–66, z něhož čerpám.

²⁷⁴ KOVÁŘ, D., *Zrušení*, s. 204–205.

²⁷⁵ Tamtéž, s. 207–220.

²⁷⁶ KUKLOVÁ, Kateřina – MIHOLA, Jiří, *K dopadu josefinismu na řeholní život na Moravě*, in: Dominikáni v Jihlavě v proměnách staletí, Jihlava 2012, s. 42–59, zde s. 50 a 54.

zodpovědět otázky ohledně dopadů rušení na celou provincii, ale pouze upozornit na vybrané aspekty tohoto procesu ve třech zkoumaných konventech na severu Čech.

7.2.2 Litoměřice

Dominikánský konvent v Litoměřicích nebyl za josefínských reforem zrušen a ani se o jeho zrušení v této době neuvažovalo, to však neznamená, že by život zdejších řeholníků probíhal i nadále beze změn. Poprvé konvent státní zásahy výrazněji pocítil roku 1783. Při zdejším řeholním domě u sv. Michala fungovalo již od roku 1649 růžencové bratrstvo, které bylo roku 1783 spolu se všemi ostatními bratrstvy v monarchii zrušeno.²⁷⁷ Téhož roku byly dvorským dekretem uzavřeny všechny řádové školy v monarchii, což se pochopitelně dotklo i dominikánů. Jedno z nižších řádových studií existovalo v této době i v Litoměřicích, to však muselo být nyní uzavřeno a dominikáni měli od tohoto okamžiku posílat své členy na studium na univerzitu do Prahy či do Olomouce.²⁷⁸

Roku 1785 v rámci druhé vlny rušení klášterů bylo rozhodnuto, že osazenstvo konventu má být redukováno z dvaadvaceti osob na čtrnáct.²⁷⁹ Udává se, že konvent nebyl zrušený díky tomu, že dominikáni přislíbili, že budou nadále vypomáhat ve farní správě. Těžko ale posoudit, zda to byl skutečně hlavní důvod, proč konvent zůstal zachován. Jak uvidíme dále, tak například dominikáni v Jablonném také argumentovali tím, že jsou pro farní správu nepostradatelní (a do jisté míry opravdu byli), a stejně byl jejich řeholní dům nakonec zrušen. Novinky z Litoměřic se brzy donesly i k dominikánu Rudolphu Kleinnicklovi, který byl ve druhé polovině 80. let už zase zpět ve svém rodném Ústí, a zmiňuje se o tom, jak se dozvěděl, že komunita v Litoměřicích má být početně snížena a přesunuta do zrušeného minoritského konventu u sv. Jakuba.²⁸⁰

Tento přesun vnímali řeholníci jako obzvlášť velké příkoří. Jejich původní budova měla být využita jako nové sídlo kněžského semináře (*Priesterhaus*) a oni se k roku 1788 museli přesunout do konventu po minoritech, který ale nebyl ve zdaleka tak dobrém stavu jako jejich původní sídlo. Do bývalého konventu minoritů nebyla na rozdíl od dominikánského konventu zavedena voda a jejich konventní kostel byl méně prostorný než ten, na který byli dominikáni

²⁷⁷ SOA Litoměřice, Dominikáni Litoměřice, inv. č. 20, č. kartonu 6, Záznamy o bratrstvu sv. Růžence 1649–1783. Následně bylo založeno jen jediné povolené bratrstvo Účinné lásky k bližnímu: MIKULEC, Jiří, *Barokní náboženská bratrstva v Čechách*, Praha 2000, s. 128–131.

²⁷⁸ ZOUHAR, J., *Česká dominikánská provincie*, s. 62.

²⁷⁹ PÁN, J. a kol. (ed.), *František Martin PELCL*, s. 64.

²⁸⁰ KM v Ústí, *Wahrhafte Verzeichnus*, s. 162; (...) *die Orden Männer S(ancti) Dominici ihr Kloster sambt Kirche für das Priester Haus reümen und das Minoriten Kloster ad S(anctum) Jacobum beziehen solten, dargegen musten die arme P(atres)P(atres) Minoriten aus ihren ingehabten Kloster auswandern und in andere Klöster die zu verbleiben hatten eintheylen sich lassen.*

zvyklí.²⁸¹ Pokud budeme věřit Kleinnicklovu popisu, neměl prý minoritský kostel daleko ke zřícení, a tak dominikáni od státu žádali tři až čtyři tisíce zlatých na opravu kostela a dalších třináct set na opravu budovy kláštera, nebo optikou otce Rudolpha spíše jakéhosi menšího „klášteříku“ (*Klösterle*).²⁸²

Vzhledem k tomu, že litoměřický konvent nebyl vybrán ke zrušení, nevznikly v 80. letech z podnětu duchovní komise ani soupisy jeho majetku, ani knihovny či archivu. Stejně tak nemáme k dispozici úřední soupis řeholníků, kteří zde v dané době pobývali, a nelze tak snadno jako u zrušených konventů určit, kde našli další uplatnění ti, kteří museli danou lokalitu opustit. Následující působiště je nám prozatím známo jen u významnějších příslušníků konventu. Například Vincentius Hegenbarth, který byl zdejší převorem v letech 1786 až 1789, se stal následně administrátorem v nedalekém Velkém Újezdu, který ke konventu dlouhodobě patřil.²⁸³ Dále je známo místo pobytu významného „syna“ tohoto konventu Ignatia Swieteczského, který v letech 1773–1778 zastával funkci českého provinciála a v souvislosti s tím podnikl roku 1777 cestu na generální kapitulu do Říma. Swieteczky se ke konci svého života vrátil do Litoměřic a byl jedním z řeholníků, kteří zde zůstali i po roce 1785 a spolu s ostatními se přesunul ke sv. Jakubovi, kde roku 1791 zemřel.²⁸⁴

Dominikánský konvent se v Litoměřicích nakonec udržel až do roku 1950 a do roku 1878 zde u sv. Jakuba zároveň fungoval i řádový noviciát.²⁸⁵ Zaměříme se nyní na další dva konventy, které měly být na rozdíl od Litoměřic zrušeny. Proto měly státní orgány potřebu zaznamenat o nich celou řadu údajů a informací, díky nimž si můžeme udělat (mnohdy až pozoruhodně detailní) představu o stavu těchto komunit zhruba v polovině 80. let 18. století.

7.2.3 Ústí nad Labem

Konvent v Ústí nad Labem byl dvorským dekretem z 24. září 1785 určen ke zrušení.²⁸⁶ Státní orgány postupovaly následujících několik měsíců tak, jako by měl být konvent opravdu zrušen, ale ve skutečnosti k tomu nakonec nedošlo. Příkaz ke zrušení se opakoval ještě roku 1811, ale opět bez účinku. Badatel Hans Kreibich činný v první polovině 20. století, který se

²⁸¹ Tamtéž; *Bey solcher Umbänderung der ersteren Verordnung erlitten unsere Ordensbrüder von S(an)kt Michael viele Verküzung. Zu mahlen selbe ein wohl ausgebautes und über das noch wasserloßes Gebeude zu verwechslen angenöttiget wurden.*

²⁸² Tamtéž, s. 163.

²⁸³ Tamtéž, s. 162.

²⁸⁴ ZOUHAR, Jakub – POLEHLA, Petr, *Ignatius Swieteczky: the Itinerarium Romanum of Ignatius Swieteczky OP: a critical edition and translation of a travel diary of 1777*, Roma 2021, s. 66.

²⁸⁵ SOA Litoměřice, ŘD Litoměřice, inventář, s. 2.

²⁸⁶ NA, ČG – PUBL, inv. č. 2259, č. kart 2671, protokol o zrušení konventu z 9. února 1786.

jako jediný snažil zachování konventu nějak vysvětlit, udává, že se tak stalo zásluhou ústecké městské rady, která se za dominikány přimlouvala.²⁸⁷

Poprvé dorazili pověření komisaři do Ústí na počátku ledna 1786, jednalo se o litoměřického krajského hejtmana Josefa hraběte Sweerts-Sporcka a jeho sekretáře Františka Swobodu, kteří řeholníkům oznámili rozhodnutí gubernia o zrušení konventu a nejvýznamnější členy komunity nechali podepsat přísahu. Svými podpisy se převor Theodor Müller a podpřevor a zároveň knihovník Gundisalvus Bayer zavazovali, že odevzdají veškerý movitý i nemovitý konventní majetek, včetně cenností, knih i rukopisů, přičemž nic nezamlčí a zároveň vůči tomuto počínání nemají žádné skryté, nebo nevyřčené výhrady (*reservatio mentalis*).²⁸⁸ Listinou podepsanou o několik dní později pak slibují, že nebudou přijímat žádné novice a že propustí všechny osoby, které by se v konventu nacházely a neměly by ještě složené řeholní sliby. Nikdo takový se ale v ústeckém konventu pravděpodobně nenacházel, a tak šlo spíše jen o formální záležitost.²⁸⁹

V téže době sepsali úředníci z Litoměřického kraje obsah zdejší knihovny a pořídili inventář veškerého majetku.²⁹⁰ Poté, co sepsali první verzi katalogu knihovny, však zjistili, že řeholníci mají řadu knih, které k této knihovně náleží, uloženou přímo u sebe v celách a také na jiných místech v konventu. Vyzývali je proto, aby knihy neprodleně vrátili, a oni tak mohli pořídít nový katalog.²⁹¹ Podrobný inventář vybavení je členěn po jednotlivých místnostech. Zjišťujeme tak, že zde na počátku roku 1786 žilo celkem devět řeholních kněží a tři bratři laici. Nejlépe vybavené místnosti měli převor Theodor Müller a Rudolphus Kleinnickl, který je označován jako „starší konventu“ (*senior conventus*). Největší podíl vybavení cel jednotlivých řeholníků tvořily především knihy (ať už jejich vlastní nebo patřící konventu) a různé obrazy. Někteří měli svůj vlastní drobný nábytek, ale větší kusy většinou patřily konventu. V některých celách se dále nacházelo různé nádoby, především cínové či porcelánové konvičky a šálky na kávu, čaj nebo čokoládu a někdy také přímo káva a cukr. Každý z řeholníků měl svůj vlastní kufr.²⁹²

V březnu téhož roku se uvažovalo nad tím, že se z konventu stane jakýsi kněžský dům (*Priesterhaus*). Původně tato iniciativa vzešla nejspíš od ústecké městské rady, která si přála, aby zde někteří z dominikánů mohli alespoň tímto způsobem zůstat. Zaslali proto na gubernium

²⁸⁷ KREIBICH, H., *Die Dominikaner*, s. 16.

²⁸⁸ NA, ČG – PUBL, inv. č. 2259, č. kart 2671, přísaha při příležitosti rušení konventu ze 3. ledna 1786.

²⁸⁹ NA, ČG – PUBL, inv. č. 2259, č. kart 2671, protokol o zrušení konventu z 9. února 1786.

²⁹⁰ NA, ČG – PUBL, inv. č. 2259, č. kart 2671, inventář vybavení z 9. února 1786.

²⁹¹ NA, ČG – PUBL, inv. č. 2259, č. kart 2671, protokol o zrušení konventu ze 3. ledna 1786.

²⁹² NA, ČG – PUBL, inv. č. 2259, č. kart 2671, inventář vybavení z 9. února 1786.

prosbu, jestli by ve městě nemohlo zůstat šest bývalých dominikánů, kteří by vypomáhali ve farnosti jako kooperátoři. Tento návrh pak 23. března řešili přímo na místě společně ústecký děkan Illing, purkmistr Hanke a krajský komisař svobodný pán Rajský. Kooperátoři měli být živeni z nadací, které by na ně přešly ze zrušeného konventu, a oni by za to v bývalém konventním kostele sloužili zádušní mše za zesnulé dobrodince. Bývalí řeholníci by nadále bydleli v budově konventu.²⁹³

Děkan přitom argumentuje tím, že by tito kooperátoři byli rozhodně potřeba, protože do města dochází na bohoslužby i lidé z okolních vsí a odhaduje, že dohromady by takto mělo být postaráno o 1900 až 2000 duší. Všechny tyto duše tak rozhodně děkanský kostel Nanebevzetí Panny Marie nepojme. Purkmistr Hanke pak přidává hospodářské důvody. Přicházející venkované jsou podle něj pro Ústí značným zdrojem obživy, o které by zrušením bohoslužeb v dominikánském kostele u sv. Vojtěcha město nerado přišlo. Především pak Hanke tvrdí, že budova konventu je ve velmi špatném stavu, a tím pádem je prý k jiným účelům než pro ubytování kněží nepoužitelná. Nakonec se všichni společně odeberou obhlédnout stav dominikánského konventu a konstatují, že budova je opravdu značně zchátralá, pokoje vesměs malé a k jiným účelům než pro duchovní nevyhovující.²⁹⁴

Až do konce roku 1786 a i během roku následujícího nebylo definitivně rozhodnuto o zrušení či zachování konventu. Tato nejistota tíživě dopadala na zdejší řeholníky a popisuje ji ve své kronice i Kleinnickl, který si v případě zrušení dělá starost nejen o své spolubratry, ale i o celé město. Podle něho je blaho města Ústí na konventu závislé, a to mimo jiné i finančně. Zároveň mu je znám případ konventu v Litoměřicích, což mu dodává naději, že ústecký konvent bude třeba také pouze zmenšen, a nikoli úplně zrušen. Jako útěcha sloužily řeholníkům prý i příklady z historie konventu. Kleinnickl vzpomíná na údajný (a později přesvědčivě vyvrácený) vznik zdejšího kláštera ještě v předhusitské době a na to, jak měl být konvent násilně vypleněn tábority a řeholníci pobiti. Dále připomíná, že i přesto se dominikánům podařilo se do města vrátit a přibližuje události těsně před vypuknutím třicetileté války a vyzdvihuje zásluhy primátora Schössera z Emlebenu. Nakonec doufá, že i po druhém zrušení by se dominikánům podařilo se do města někdy v budoucnu vrátit, aniž by však přímo srovnával svou současnost s husitským pleněním.²⁹⁵

²⁹³ AM Ústí, Dominikáni v Ústí nad Labem, inv. č. 4613, č. kartonu 205, úřední protokol při příležitosti snahy přeměny konventu na dům pro kněží z 23. března 1786.

²⁹⁴ Tamtéž.

²⁹⁵ KM v Ústí, Wahrhafte Verzeichnus, s. 177 a 208.

V září 1788 se po okolí rozšířila zpráva, že konvent má být definitivně zrušen. Jak však vzpomíná otec Rudolphus, zjistilo se později, že šlo o fámu, kterou rozšířil duchovní jménem Hummler, který sloužil jako kaplan v jedné (blíže nejmenované) vsi náležící k dominikánskému konventu v Litoměřicích. Litoměřický krajský hejtman totiž Hummlerovi přislíbil zvony z kostela dominikánů v Ústí, který měl podle jeho mínění být již brzy zrušen. Kaplan se podle všeho začal zvonů celkem aktivně dožadovat, a dokonce za tím účelem vyslal do Ústí jakéhosi venkovana, aby zvony obhlédl a odhadl jejich hmotnost. Řeholníci byli tímto počínáním značně znepokojeni, a tak se snažili od krajského úřadu zjistit, co je na údajném zrušení pravdy. Jejich obavy se nakonec nepotvrdily a v listopadu téhož roku navštívil konvent krajský komisař jménem Mayrre, který měl opět – jako již několik úředníků před ním – za úkol zhodnotit stav dominikánské budovy. Podle Kleinnicklova líčení se choval velmi vlídně a přátelsky a bez okolků seznal, že konvent není pro jiné než stávající využití vhodný.²⁹⁶

Přes mnohé snahy o zrušení tak konvent stále přežíval. Těžko ale posoudit, nakolik byla jeho budova objektivně opravdu ve špatném stavu a nevhodná pro jiné užití. Je dost možné, že šlo spíše o argument, který používali komisaři, kteří byli na místo vysláni, a z nějakého důvodu byli dominikánům příznivě nakloněni. V lednu 1790 totiž vznikla ještě jedna zpráva, která posuzovala stav budovy, a s těmi předchozími se ani v nejmenším neshodovala. Jejím autorem je krajský komisař Antonín z Bienenberka, který stavbu podrobně prozkoumal spolu se zednickým a tesařským mistrem. Společně dochází k závěru, že stavba je nejen ve velmi dobrém stavu, je stabilní, a dokonce ani v tuto chvíli nejsou potřeba žádné nutné opravy.²⁹⁷

Očividně měl tedy konvent nějakého vlivného přímluvce, kterému na jeho zachování záleželo. Jedním takovým spojencem byla ústecká městská rada, která se za konvent snažila přimlouvati u gubernia.²⁹⁸ Podobně se ale městská rada snažila zvrátit dění ve prospěch konventu i v Jablonném, nicméně bez úspěchu. Zdá se tedy přinejmenším zvláštní, že by byl konvent zachován pouze na přání purkmistra Hankeho a dalších měšťanů. Pravděpodobně tak bude potřeba hledat vysvětlení v jiných kontaktech, které konvent udržoval. V tomto ohledu jsou zajímavé vazby ústeckého konventu na cisterciácký klášter v relativně nedalekém Oseku, které v 80. letech (a nejspíš i dříve) prokazatelně existovaly. K roku 1787 je dokonce doloženo,

²⁹⁶ KM v Ústí, Wahrhafte Verzeichnus, s. 205–207.

²⁹⁷ NA, ČG – PUBL, inv. č. 2259, č. kart 2671, dopis krajského komisaře Antonína z Bienenberka krajskému úřadu ze 7. ledna 1790; Tamtéž, protokol o prozkoumání budovy ze 6. ledna 1790; *Diese Gebaüde nicht nur volkom(m)en guth und solid befunden worden, sondern auch wahrgenomen, daß die hie und da jemalen notwendig geweste Reparaturen volkom(m)en hergestellt sind, so zwar, daß man für gegenwärtig nirgend eine Reparatur notwendig zu sein (...).*

²⁹⁸ Například v případě: AM Ústí, Dominikáni v Ústí nad Labem, inv. č. 4613, č. kartonu 205, úřední protokol při příležitosti snahy přeměny konventu na dům pro kněží z 23. března 1786.

že ve zdejší konventu v polovině října nocoval vlivný osecký opat Mauritius Elbel. Rudolphus Kleinnickl, který zde byl v té době také přítomen, to vnímal jako velikou poctu, jíž se ústeckým dominikánům dostalo, a vyjadřuje se o Elbelovi s velikou vděčností jako o milostivém podporovateli ústeckého konventu.²⁹⁹ Vzhledem k tomu, že Elbel bývá připomínán jako příklad řeholníka, který měl „dobré spojení s rozhodujícími kruhy v Praze a Vídni“, díky čemuž se mu v rozhodující době podařilo uhájit existenci oseckého kláštera, nabízela by se domněnka, jestli nemohl nějak intervenovat i ve prospěch ústeckých dominikánů.³⁰⁰ Zdejšímu konventu se pak podařilo přestát i další snahy o zrušení okolo roku 1811 a zůstal zachován až do roku 1935. Nebyl nakonec zrušen státem, ale rozhodnutím vedení řádové provincie, které tehdy rozhodlo některé méně početné konventy zrušit.³⁰¹

7.2.4 Jablonné v Podještědí

Konvent v Jablonném v Podještědí byl jako jediný ze tří zkoumaných řeholních domů v důsledku josefínských reforem zrušen. O jeho osudu bylo rozhodnuto roku 1785 v rámci druhé vlny rušení klášterů. Tomuto dění se snažila zabránit městská rada v Jablonném, která v září písemně prosila hraběte Pachtu, patrona farního kostela a městskou vrchnost, aby se za konvent přimluvil u gubernia. V prosinci tak hrabě učinil a jako hlavní argumenty uvádí (na návrh městské rady) především to, že dominikáni jsou nepostradatelní pro farní správu a vedou zde triviální školu. Kromě toho uvádí i hospodářské důvody. Pokud by ale konvent musel být opraven, žádá, aby byli ve městě ponecháni alespoň čtyři dominikáni, kteří by působili jako kooperátoři ve farnosti.³⁰² Události se ale již daly do pohybu a prosby hraběte ani magistrátu je nedokázaly zvrátit.

Konvent začali navštěvovat pověřeni krajští komisaři, kteří v prosinci 1785 pořídili první verzi inventáře zdejšího vybavení. V březnu roku následujícího byl vydán dvorský dekret, který určoval, že stávající konventní kostel se stane novým kostelem farním.³⁰³ Uvažovalo se také, k jakým účelům by bylo možné nadále využít budovu konventu, a proto byl sepsán výkaz o jejich ubytovacích možnostech. V této době zde stále bydleli řeholníci, konkrétně tu k roku

²⁹⁹ KM v Ústí, Wahrhafte Verzeichnus, s. 174.

³⁰⁰ Blíže k opatu Elbelovi: WINTER, E., *Josefinismus*, s. 114.

³⁰¹ KREIBICH, H., *Die Dominikaner*, s. 16.

³⁰² NA, ČESKÉ GUBERNIUM – DUCHOVNÍ KOMISE, inv. č. 57, č. kartonu 77, dopis hraběte Františka Josefa Pachtu guberniu ze 7. prosince 1785. Tímto koriguji závěry méj bakalářské práce, kde jsem se domnívala, že žádosti magistrátu o přimluvu hraběte Pachtu zůstaly bez odezvy a hrabě je již dále guberniu nezprostředkoval: KOŘÍTKOVÁ, E., *Dominikánský konvent*, s. 57.

³⁰³ NPÚ ÚOP Liberec, sign. SHP 0198, ZAHRADNÍK, Pavel – VLČEK, Pavel, *Jablonné v Podještědí dominikánský konvent s kostelem sv. Vavřince a sv. Zdislavy: stovebně historický průzkum*, Liberec 2004, nepublikováno, s. 10.

1788 žilo dvanáct kněží a dva bratři laici. Spolu s nimi se v konventu pohybovali ještě dva zaměstnanci, a to kuchař a jeho pomocník.³⁰⁴ Celkově bylo ale vyřizování záležitostí spojených s rušením velmi pozvolné a řeholníci se snažili v konventu zůstat do poslední chvíle a zároveň asi stále doufali, že se nakonec události zvrátí pro ně příznivějším směrem.³⁰⁵

Definitivní tečku za všemi jejich nadějemi učinil velký požár města, ke kterému došlo v květnu 1788. Během tohoto neštěstí byla poničena nejen řada měšťanských domů, ale především také farní kostel Narození Panny Marie a částečně i kostel konventní. Celá událost pak rušení uspíšila.³⁰⁶ Dominikáni se kvůli poničení budovy konventu museli sestěhovat ze svých cel do refektáře, který se nacházel v přízemí, a jako jediný byl relativně obyvatelný, i když co se týče statiky ne úplně bezpečný. V měšťanských domech dominikáni těsně po požáru ubytování být nemohli, protože sami měšťané neměli dostatek obytných prostor. Situaci v Jablonném se snažil aktivně řešit i provinciál řádu Jacobus Schantl. Provinciál se nejprve pokoušel přesvědčit gubernium, aby mohl být konvent zachován i po požáru a argumentoval při tom hlavně nepostradatelností řeholníků pro správu farnosti. Zároveň si ale sám nejspíš uvědomoval, že je tento požadavek v dané situaci nereálný, a proto rovnou navrhoval, jakým způsobem by mohli být zdejší dominikáni rozděleni do jiných konventů v provincii. Jablonští se měli rozejít do konventů v Litoměřicích, v Praze u sv. Jiljí, v Chebu a v Nymburku. Schantl však podotýká, že zmiňované konventy jsou již nyní přeplněné a že by další duchovní byly sto pojmut jen se značnými obtížemi.³⁰⁷

Dominikáni ale neměli z Jablonného zmizet úplně. Především bylo rozhodnuto, že bývalý administrátor Conradus Damasco se má stát nyní farářem při novém farním kostele sv. Vavřince. Spolu s ním zde měli zůstat čtyři další dominikáni (tento počet ostatně navrhoval před necelými třemi lety hrabě Pachta spolu s magistrátem) jakožto kooperátoři, šlo o Bernarda Stolleho, Josepha Schleicherta, Honoria Krause a Laurentia Schröttera.³⁰⁸ Ostatním mělo být vyplaceno cestovné, aby se mohli vydat do zbylých konventů, které jim byly provinciálem určeny. Provinciál Schantl se později snažil počet dominikánů, kteří ve městě zůstanou, ještě zvýšit a žádal v září roku 1788 gubernium, aby byli do výpomoci s farní správou zapojeni i bývalý převor Hermanus Haman a otec Liborius Eiselt. Navíc si přál, aby směli zůstat i oba

³⁰⁴ SOkA Česká Lípa, AM Jablonné, inv. č. 56, č. kartonu 4, výkaz o ubytovacích možnostech konventu z roku 1787; NA, ČG – PUBL, inv. č. 2259, č. kartonu 2690, dopis převora Hermana Hamana guberniu z 1. srpna 1788.

³⁰⁵ Strategie řeholníků po zrušení a „hraní o čas“ nastiňuje: ZOUHAR, J., *Česká dominikánská provincie*, s. 61.

³⁰⁶ PINKAVA, V., *Geschichte*, s. 63.

³⁰⁷ NA, ČG – PUBL, 2259, č. kartonu 2690, dopis provinciála Jacoba Schantla guberniu ze 14. června 1788; *In denen, nach bereits beschehener Aufhebung sieben böhmischer Ordenshäuser annoch bestehenden fünf Klöstern, zur Unterbringung der gabler Individuen kein hinlänglicher Raum vorfindig ist.*

³⁰⁸ NA, ČG – PUBL, 2259, č. kartonu 2690, soupis členů konventu pořízený převorem Hermanem Hamanem 1. srpna 1788.

laičtí bratři, tedy krejčí Hyacinthus Zeller a truhlář Laurentius Gloß, kteří by podle něj mohli být užiteční při obnově vyhořelého kostela.³⁰⁹ Kdyby však gubernium přistoupilo na tento návrh, zůstalo by nakonec ve městě celkem devět z původních čtrnácti řeholníků.

Krajší komisaři si už v létě 1788 uvědomovali, že někteří z dominikánů v budově bývalého konventu zůstanou a vzhledem ke stavu, v jakém se stavba nacházela, urgovali gubernium, že je potřeba začít co nejdříve s opravami, poněvadž „zde v horách“ začíná zima brzy, a pokud se stavba alespoň nezastřeší, mohlo by vlivem vlhka dojít k jejímu vážnému poškození, což by jistě bylo nakonec ke škodě i náboženskému fondu.³¹⁰ V listopadu bylo rozhodnuto, že polovina budovy spolu s polovinou přilehlé zahrady případně nově přesunuté farnosti. Zároveň se v konventu v této době konala veřejná dražba jeho vybavení a statků, které k němu náležely. Řada věcí byla rozprodána pod cenou. Když se pak na jaře roku 1789 dražil bývalý dominikánský statek Laaden, kolovaly mezi měšťany pomluvy, že komise, která dražbu organizovala, byla podplacená. Obyvatelům města bylo podezřelé, že hrabě Pachta získal tento statek včetně rozsáhlých lesů, luk, zemědělské půdy a mnoha různých budov za překvapivě nízkou cenu okolo devíti tisíc zlatých. Z dochovaných materiálů však není zjevné, jestli šlo o pádné podezření, nebo jen o závist a pomluvy. Jisté však je, že hrabě nakonec získal i druhou polovinu budovy, která nepatřila farnosti.³¹¹

A jaké uplatnění našli po zrušení konventu zdejší řeholníci? Vzhledem k tomu, že valná většina z nich byli vysvěcení kněží, našli uplatnění na různých místech ve farní správě. Někteří z nich se přesunuli do farností mimo Jablonné, například otec Andreas Voigt, který ještě před zrušením konventu působil v Jablonném jako kooperátor se nyní stal lokalistou v jakési blíže nejmenované obci náležící k Boleslavskému kraji.³¹² Dosavadní podpřevor Wenceslaus Chmel se stal farářem v Kunraticích u Cvikova, které ležely v bezprostřední blízkosti Jablonného a až do své smrti roku 1816 prý hrdě nosil dominikánský řádový oděv.³¹³ Přímo v Jablonném pak zůstali jednak farář Conradus Damasco a dlouhodobě zde působil také Honorius Kraus, který se stal po zrušení konventu nejprve kaplanem a po Damascově smrti roku 1807 přezval správu farnosti. Všichni přitom byli zaopatřeni státem, od něhož za vykonávání svých funkcí pobírali patřičnou penzi.³¹⁴ Po určitou dobu ve městě zůstalo i několik

³⁰⁹ NA, ČG – PUBL, inv. č. 2259, č. kartonu 2690, dopis provinciála Jacoba Schantla guberniu z 18. září 1788.

³¹⁰ NA, ČG – PUBL, inv. č. 2259, č. kartonu 2690, dopis pověřeného komisaře guberniu ze 16. srpna 1788; (...) *der Winter in dieser Gebirgslage bald nahe kömmt.*

³¹¹ Konkrétně šlo o částku 9 261 zlatých; *Heimatsbuch der Gerichtsbezirke Deutsch-Gabel und Zwickau in Böhmen*, München 1975, s. 74–75.

³¹² NA, ČG – PUBL, inv. č. 2259, č. kartonu 2690, dopis pověřeného komisaře guberniu ze 16. srpna 1788.

³¹³ *Heimatsbuch*, s. 74.

³¹⁴ SOkA Česká Lípa, AM Jablonné, inv. č. 73, č. kartonu 4, výměr penze z náboženského fondu Honoriu Krausovi z roku 1797; PINKAVA, V., *Geschichte*, s. 64.

dalších řeholníků, především již zmiňovaní Stolle, Schleichert a Schrötter, kteří spolu s Krausem vypomáhali ve farnosti jakožto kaplani. Bohužel prozatím není zřejmé, jak dlouho v Jablonném působili a jestli zde s nimi nakonec zůstal ještě někdo další z bývalých dominikánů.³¹⁵ S jistotou můžeme také konstatovat, že posledním dominikánem v Jablonném se stal na dlouhou dobu Kraus, který zemřel ve funkci faráře roku 1813, a členové kazatelského řádu se do města znovu vrátili až ve 20. století.³¹⁶

³¹⁵ NA, ČG – PUBL, 2259, č. kartonu 2690, soupis členů konventu pořizený převorem Hermanem Hamanem 1. srpna 1788; Tamtéž, soupis členů konventu a příspěvku na cestové, který obdrželi, ze 7. října 1788.

³¹⁶ PINKAVA, V., *Geschichte*, s. 64.

8. Závěr

V průběhu vlády Marie Terezie a Josefa II. vystupovali dominikáni ve městech na severu Čech, kde působili, v mnoha různých společenských rolích a dostávali se do kontaktu s řadou rozličných osobností z různých společenských vrstev. V této práci bylo představeno několik aspektů jejich působení ve společnosti. Některé dominikánské řeholníky je možné vnímat jako historiografy, nebo jednodušeji řečeno „vypravěče“ dějin daného místa, kde působí. Na severu Čech jsou ve zkoumané době nejvýraznějšími takto se angažujícími osobnostmi Rudolphus Kleinnickl a Conradus Damasco. Každý z nich měl odlišné motivace k psaní, u Kleinnickla to byl blízký vztah k jeho rodnému městu, zatímco u Damasca šlo zčásti o povinnost a zčásti o snahu zaznamenat své úspěšné působení ve farnosti.

Role konventu a jeho obyvatel se proměňovala v případě válečných konfliktů. V určitých vypjatých situacích muselo být běžné fungování řeholního domu narušeno a budovy konventů se stávaly místy k ubytování vojáků, přičemž často docházelo i k porušování klauzury. Na druhou stranu ani v těchto časech neustupovala duchovní role dominikánů do pozadí, ba možná byla ještě důležitější než jindy. Příchozí armády s sebou často přinášely nakažlivé nemoci a řeholníci tak byli důležití při poskytování duchovního servisu nemocným a při jejich zaopatřování svátostmi. Specifickou kapitolou jsou pak vztahy dominikánů s konkrétními vojáky, které – jak bylo ukázáno – nemusely být v některých výjimečných případech nutně jen negativní.

Většina dominikánů neměla příležitost navázat s okolním prostředím města nějaké hlubší dlouhodobé vazby. Každých několik let museli totiž řeholníci měnit svá působiště v rámci takzvané peregrinace. V této práci byly blíže analyzovány odchody a příchody řeholníků ve městech Litoměřicích, Ústí a Jablonném v časovém úseku od roku 1757 do roku 1767. Je zřejmé, že nejvíce osob prošlo v dané době konventem v Litoměřicích, což koresponduje s tím, že tento konvent byl ze sledovaných tří největší a působila při něm i řádová škola. Při výběru lokality, do které měli být dominikáni posláni, nehrála nijak zásadní roli geografická blízkost s předchozím působištěm nebo rodným městem, ale spíše byl brán zřetel na jazykovou vybavenost jednotlivých osobností a na jejich vzdělání či kvalifikaci.

Ve výjimečných případech se do řádu mohly dostat i osoby, které s jeho posláním příliš nesouzněly. Jeden takový případ je známý z Ústí z doby, kdy už se výrazněji začaly šířit myšlenky osvícenství. Roku 1771 zasáhla Čechy neúroda a hladomor, které podnítily ústeckého radního, bývalé úředníky a mladého dominikána Liepharda Ebenhera ke snaze opatřit si potřebné peníze pomocí rituálu, který se dalece vymykal zásadám katolické víry. Při sledování příprav a průběhu tohoto rituálu jsme se setkali i se záležitostmi z každodennosti ústeckého

konventu, které by nám optikou jiných pramenů zůstaly skryty. Ať už jde například o provoz klášterního šenku nebo způsob, jakým bylo pro obyvatele města možné dostat se do konventní klauzury, či naopak jak relativně snadno mohl řeholník dočasně odcestovat z konventu.

Práce je zakončena obdobím 80. let, kdy se již naplno projeví snahy o osvícenstvím motivovanou redukci řeholního života. Kláštery, které se nevěnovaly výuce nebo péči o nemocné, považovali osvícenci za neúčinné, a docházelo proto k masivnímu rušení. Těmto snahám podlehl ze tří sledovaných konventů pouze ten jablonský, kterému nepomohly ani přímluvy městské vrchnosti hraběte Pachtu, ani zdejší městské rady. Na druhou stranu konvent v Ústí nad Labem zůstal zachován, nejspíš to bylo díky přímluvám jeho vlivných spojenců. Nešlo jen o ústeckou městskou radu, ale patrně i o opata z nedalekého kláštera v Oseku Mauritia Eblela. Při zachování tohoto konventu sehráli svou roli možná ještě někteří další aktéři, jejichž bližší identifikace by mohla být předmětem dalšího bádání. Konvent v Litoměřicích zůstal v redukované podobě zachován, musel být ale přesunut do bývalé minoritské budovy, což řeholníci vnímali jako značnou nespravedlnost.

Diplomová práce ponechává stranou některé další aspekty působení dominikánského řádu. Námětem pro další bádání by tak mohlo být hospodářské zázemí konventů či jejich sociální složení. Dalo by se například zkoumat, do jaké míry byly konventy s městy, v nichž působily, spjaty v ekonomické rovině. Co se týče sociálního složení konventů, lze předpokládat, že velkou roli hrála geografická blízkost konventu a rodiště potenciálního uchazeče o vstup do řádu. Tuto hypotézu by však bylo potřeba prověřit na konkrétních příkladech. Stejně tak by bylo možné věnovat samostatnou studii otázce, z jakého společenského prostředí dominikáni v 18. století nejčastěji pocházeli.

Další prostor pro navazující bádání pak představují knihovny konventů. Dominikáni jakožto řád zaměřující se na kazatelství kladli na vzdělání velký důraz, proto lze předpokládat, že svým knihovnám věnovali značnou péči. Přínosným pramenem pro studium jejich knihoven by mohly být knihovní katalogy, které byly státními orgány pořizovány při josefínském rušení řeholních institucí. Nakonec ponechává tato práce další prostor i pro bližší zkoumání dominikánské spirituality. Bylo by možné si klást otázky ohledně toho, jak se tato spiritualita projevovala právě v konventech na severu Čech. Dané téma souvisí také s mechanismy řádové kontroly, respektive s vizitacemi. Vzhledem k rozsahu a charakteru této kvalifikační práce však nebylo možné obsáhnout všechna tato dílčí témata a zodpovědět otázky, které jsou s nimi spjaty. Proto byl kladen důraz především na několik vybraných témat, která se zkoumanými konventy souvisí, a jsou dobře pramenně podložena.

Seznam pramenů a literatury

Prameny

Archiv města Ústí nad Labem: Archiv města Ústí nad Labem

Inventář majetku růžencového bratrstva, inv. č. 4648, č. kartonu 206.

Proces se zaklínači ďábla 1771–1772, inv. č. 3680, č. kartonu 105.

Přeměna zrušeného kláštera na domov vysloužilých kněží, inv. č. 4613, č. kartonu 205.

Knihovna Muzea města Ústí nad Labem

Wahrhafte Verzeichnus deren in unserer stats treien Stadt Aussig ob der Elbe firgegangen Vorfällen, Erstes Bandt (Kronika převora Kleinnickla).

Wahrhafte Verzeichnus deren in unserer stats treien Stadt Aussig ob der Elbe firgegangen Vorfällen, Zweites Bandt (Kronika převora Kleinnickla).

Národní archiv: České gubernium – Duchovní komise

Dominikáni v Jablonném v Podještědí, inv. č. 57, č. kartonu 77.

Dominikáni v Ústí nad Labem, inv. č. 50, č. kartonu 76.

Národní archiv: České gubernium – Publicum

Klášter Jablonné v Podještědí, inv. č. 2259, č. kartonu 2690, 2691, 4655.

Klášter Ústí nad Labem, inv. č. 2259, č. kartonu 2671.

Národní archiv: Řádový archiv dominikánů

Farní kostel a DÚ Jablonné, Administrace fary dominikány, inv. č. 225, č. kartonu 138.

Gesta in provincia Bohemiae 1757–1778, inv. č. 14.

Klášter Jablonné, inv. č. 224, č. kartonu 138.

Liber notabilium pro provincia Bohemiae, erectus anno 1767, inv. č. 15.

Státní oblastní archiv v Litoměřicích: Dominikáni Litoměřice

Deník kláštera sv. Michala 1758–1759, inv. č. 58, č. kartonu 18.

Deník kláštera sv. Michala 1760, inv. č. 59, č. kartonu 18.

Spor kláštera s městem kvůli klášterní krčmě, inv. č. 95, č. kartonu 22.

Státní oblastní archiv v Litoměřicích: Dominikáni Ústí nad Labem

Pastorační činnost všeobecně, inv. č. 105, č. kartonu 15.

Pivo a víno, inv. č. 84, č. kartonu 12.

Spor kláštera s děkanem, inv. č. 106, č. kartonu 15.

Spor kláštera s děkanem ve věcech farní jurisdikce, inv. č. 38, č. kartonu 6.

Záznamy o bratrstvu sv. Růžence 1649–1783, inv. č. 20, č. kartonu 6.

Státní oblastní archiv v Litoměřicích: Litoměřice – děkanství

Matrika narozených, oddaných a zemřelých 1720–1754, inv. č. 4649, z dostupné z: [Archivní vademecum SOA v Litoměřicích \(soalitomeric.cz\)](http://Archivní vademecum SOA v Litoměřicích (soalitomeric.cz)).

Státní oblastní archiv Zámrska – Farní úřad Chrudim

Matrika narozených, oddaných a zemřelých 1735–1750, dostupné z: Matriky.ONLINE | Genealogické nástroje | ZÁMRSK # 951 matrika NOZ 1735-1750.

Státní okresní archiv v České Lípě: Archiv města Jablonné v Podještědí

Projednání obsazení místa farního administrátora, inv. č. 48, kartonu č. 4.

Výkaz o ubytovacích možnostech konventu z roku 1787, inv. č. 56, č. kartonu 4.

Výměr penze z náboženského fondu Honoriu Krausovi z roku 1797, inv. č. 73, č. kartonu 4.

Literatura

BASTL, Ondřej, *Rušení klášterů v Čechách a na Moravě za Josefa II.*, in: *Historická geografie* 28, 1995, s. 155–182.

BELŠÍKOVÁ, Šárka – GAŽI, Martin – HANSOVÁ, Jarmila, *Opat Bylanský a obrazy zlatokorunské školy: osvěcenství zdola v okrsku světa*, České Budějovice 2013.

BENEŠOVÁ, Miroslava – SMETANA, Jan – TOMAS, Jindřich – KOTYZA, Oldřich (ed.), *Dějiny města Litoměřic*, Litoměřice 1997.

BERÁNEK, Karel – BERÁNKOVÁ, Věra, *Rušení klášterů v Čechách za Josefa II.*, in: HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – POLC, Jaroslav (ed.), *Pražské arcibiskupství 1344–1994: sborník statí o jeho působení a významu v české zemi*, Praha 1994, s. 209–224.

BLÁHOVÁ, Marie, *Historická chronologie*, Praha 2001.

BLAŽÍČEK, Oldřich – PREISS, Pavel, *Dominikánský kostel sv. Vavřince*, Olomouc 1948.

BOBKOVÁ, Lenka, *Pozdněhumanistická společnost v Ústí nad Labem na počátku 17. století*, in: *Česká města v 16.-18. století: sborník příspěvků z konference v Pardubicích 14. a 15. listopadu 1990*, PÁNEK, Jaroslav (ed.), Praha 1991, s. 253–262.

BOBKOVÁ, Lenka, *Renesanční mecenáš, škůdce města nebo oběť víry?*, in: *Husitství – reformace – renesance: sborník k 60. narozeninám Františka Šmahela*, Praha 1994, s. 885–898.

BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, Kateřina – KUCHAROVÁ, Hedvika – OPPELTOVÁ, Jana, *Historiografické a biografické prameny v prostředí českých, moravských a slezských řeholních domů raného novověku. K formám zpřístupňování rukopisů a metodám jejich formálního a obsahového popisu*, in: *FHB 30/1*, 2015, s. 197–219.

BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, Kateřina, *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia*, Praha 2006.

BRČÁK, Marek, *Kapucínský řád a jeho působení v Čechách a na Moravě (1673-1783)*, disertační práce, Praha 2019, vedoucí disertační práce Jiří Mikulec.

Catalogus Provinciae Bohemiae Sacri Ordinis Praedicatorum Cum Expressione Graduum, Officiorum, Patriae, Annorum Nativitatis Et Professionis Fratrum Et Sororum Pro Anno MDCCLXXXII, Pragae, Franciscus Gerzabeck, 1782, dostupné z: [Catalogus Provinciae Bohemiae Sacri Ordinis Praedicatorum Cum Expressione ... - Knihy Google](#).

ČAPSKÁ, Veronika, *Představy společenství a strategie sebe prezentace: Řád servitů v habsburské monarchii (1613–1780)*, Praha 2011.

ČERNÁ, Renata, *Kult svaté Zdislavy z Lemberka*, diplomová práce, Praha 2010, vedoucí diplomové práce Petr Kubín.

ČERNUŠÁK, Tomáš, *Dominikánské řádové školství na Moravě v 17. a 18. století ve světle pramenů z Moravského zemského archivu v Brně*, in: *Vlastivědný věstník moravský* 58, 2006, s. 42–48.

ČERNUŠÁK, Tomáš, *Emerich Langenwalter – příběh jihlavského dominikána z 18. století*, in: ČERNUŠÁK, Tomáš – SEDLÁK Tomáš (eds.), *Dominikáni v Jihlavě v proměnách staletí*, Jihlava 2012, s. 23–29.

ČERNUŠÁK, Tomáš – PROKOP, Augustin – NĚMEC, Damián, *Historie dominikánů v českých zemích*, Praha 2001.

ČERNUŠÁK, Tomáš (ed.), *Papežství a české země v tisíciletých dějinách*, Praha 2017.

ČERNÝ, Karel, *Disciplína a další aspekty řádové organizace v české dominikánské provincii (podle zápisů provinciálů z let 1653–1721)*, in: *Folia Historica Bohemica* 25, 2010, s. 67–112; KOVÁŘ, Daniel, *Zrušení kláštera dominikánů v Českých Budějovicích za Josefa II.*, in: *Jihočeský sborník historický* 87, 2018, s. 199–226.

DUŠEK, Ladislav, *Inventář k fondu Dominikáni Litoměřice (1330–1950)*, Litoměřice 2003.

ELBEL, Martin, *Město a klášter: františkánský konvent v raně novověké Olomouci*, Praha 2017.

HAMBURGER, Wolfgang, *Medicinische Topographie und Geschichte der Excell. gräfl. Clam-Gallas'schen Herrschaft Lämberg und der benachbarten Stadt Gabel*, Prag 1837.

Heimatbuch der Gerichtsbezirke Deutsch-Gabel und Zwickau in Böhmen, München 1975.

Historie – Otázky – Problémy 3: Turek, Švéd a Prajz: Vojenský živel versus město a venkov českého raného novověku, Praha 2011.

HLAVÁČEK, Petr, *Prope Sudetos Montes: hraniční oblasti Čech, Saska, Horní Lužice a Dolního Slezska jako jeden kulturní region (1520–1620)*, in: *Korunní země v dějinách českého státu II., Společné a rozdílné – Česká koruna v životě a vědomí jejích obyvatel ve 14.–16. století*, Praha 2005, s. 423–434.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan, *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*, Praha 2007.

HOLUBOVÁ, Markéta, *Kariérní dráhy členů jezuitského řádu působících v letech 1647–1773 v rezidenci na Svaté hoře u Příbrami*, in: *Historická demografie* 37, 2013, s. 101–120.

JAHN, Peter Heinrich, *Johann Lucas von Hildebrandt (1668-1745): Sakralarchitektur für Kaiserhaus und Adel*, Petersberg 2011.

JAHNEL, Karl – MARIAN, Alexander – UMLAUFT, Franz Josef, *Das Spital und die Kirche St. Materni außerhalb der Mauern in Aussig*, Aussig 1924.

KAISEROVÁ, Kristina, *Čarování na Mariánské skále*, in: *Severočeský dialog* 4, 1990, s. 15.

KAISEROVÁ, Kristina – KAISER, Vladimír, *Dějiny města Ústí nad Labem*, Ústí nad Labem 1995.

KALISTA, Zdeněk, *Blahoslavená Zdislava z Lemberka: Listy z dějin české gotiky*, Řím 1969 nebo *Sborník ke svatořečení paní Zdislavy z Lemberka vydaný při příležitosti symposia a výstavy ke svatořečení paní Zdislavy v roce 1995*, Praha 1995.

KILIÁN, Jan, *Město ve válce, válka ve městě: Mělník 1618–1648*, České Budějovice 2008.

KOŘÍTKOVÁ, Eliška, *Dominikánský konvent a farnost v Jablonném v Podještědí v 17. a 18. století*, Praha 2021, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, vedoucí práce: Jan Zdichynec.

KOUŘILOVÁ, Markéta – KOZÁK, Petr (ed.), *Memorabilia opavských dominikánů: edice pamětních spisů z 1. poloviny 18. století*, Opava 2013.

KOVÁŘ, Daniel, *Zrušení kláštera dominikánů v Českých Budějovicích za Josefa II.*, in: Jihočeský sborník historický 87, 2018, s. 199–226.

KREIBICH, Hans, *Die Dominikaner in Aussig: ein geschichtlicher Rückblick anlässlich ihres Abschiedes*, Aussig 1935.

KREIBICH, Hans, *Der Aussiger Dominikanerprior P. Rudolph Kleinnickl*, in: Beiträge zur Heimatkunde des Aussig-Karbitzer Bezirkes 16/4, 1936, s. 130–136.

KREIBICH, Hans, *Die Kleinnickls-Chronik*, in: Beiträge zur Heimatkunde des Aussig-Karbitzer Bezirkes 16/2, 1936, s. 48–56.

KREUZ, Petr, *Kouzelnické a čarodějnické procesy v českých zemích a ve střední Evropě*, Dolní Břežany 2022.

KUKLOVÁ, Kateřina – MIHOLA, Jiří, *K dopadu josefinismu na řeholní život na Moravě*, in: Dominikáni v Jihlavě v proměnách staletí, Jihlava 2012, s. 42–59.

KUTNAR, František – MAREK, Jaroslav, *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví: od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století*, Praha 2009.

LIPPERT, Julius, *Geschichte der Stadt Leitmeritz*, Prag 1871.

MACEK, Jaroslav, *950 let litoměřické kapituly*, Kostelní Vydří 2007.

MIKULEC, Jiří, *Barokní náboženská bratrstva v Čechách*, Praha 2000.

MIKULEC, Jiří, *Náboženský život a barokní zbožnost v českých zemích*, Praha 2013.

MIKULEC, Jiří, *Poznámky ke vnímání řeholního života mezi barokem a osvícenstvím*, in: Theatrum Historiae 3, 2008, s. 284–287.

MOIDL, Wilhelm, *Aus dem Siebenjährigen Kriege*, in: GIERACH, Erich – RUNGE, Franz, *Deutsch-Gabel in tausendjähriger Vergangenheit*, s. 58–61.

- PÁN, Jan a kol. (ed.), *František Martin PELCL: Paměti*, Praha 1956.
- PINKAVA, Viktor, *Geschichte der Stadt Gabel und des Schlosses Lämberg in Böhmen*, Deutsch Gabel 1897.
- PÍŠ, Ondřej, *Fenomén akademické peregrinace jako téma moderní střeoevropské historiografie*, in: *Acta Universitatis Carolinae* 62/1, 2022, s. 11–38.
- RYANTOVÁ, Marie, *Konvertita a exulant Jiří Holík: příspěvek k dějinám exilu a problematice konverze v období raného novověku*, Pelhřimov 2016.
- SANDER, Rudolf, *České zemské gubernium a církevní záležitosti v době josefínského*, in: *Sborník archivních prací* 45/1, 1995, s. 73–130.
- SCHLÖSSINGER, Wilhelm, *Geschichte der böhmischen Dominikanerordensprovinz*, Prag 1916.
- SKOPEC, Jindřich (ed.), *Paměti Františka J. Vaváka souseda a rychtáře milčického z let 1770–1816: Kniha první (rok 1770–1783): Část II. (1781–1783)*, Praha 1908.
- SMETANA, Jan, *Vyprávěcí prameny vzniklé v Litoměřickém kraji do roku 1835*, in *SAP* 23/1, 1973, s. 215–285.
- STELLNER, František, *Sedmiletá válka v Evropě*, Praha 2000.
- STORCHOVÁ, Lucie, *Válka*, in: STORCHOVÁ, Lucie, *Koncepty a dějiny: proměny pojmů v současné historické vědě*, Praha 2014, s. 308–337.
- SULICKI, Karl von, *Der Siebenjährige Krieg in Pommern und in den benachbarten Marken: Studie des Detaschements- und des Kleinen Krieges*, Berlin 1867.
- ŠTĚPÁN, Václav, *Dějiny dominikánského kláštera a kostela sv. Václava v Opavě*, Olomouc 1975.
- TINKOVÁ, Daniela, *Osvícenství v českých zemích: Formování moderního státu (1740-1792)*, Praha 2022.
- UMLAUFT, Franz Joseph, *Heimatkunde des Bezirkes Aussig*, Aussig 1931.
- VALENTOVÁ, Kateřina – KAŠPÁRKOVÁ, Jarmila (ed.), *Historiam scribere: řádová historiografie raného novověku, II., Biografický slovník*, Praha 2018.
- VLČEK, Eduard, *Dějiny trestního práva v Českých zemích a v Československu*, Brno 2004.
- VLČEK, Pavel – FOLTÝN, Dušan – SOMMER, Petr, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997.
- VLČEK, Pavel, *Kostel sv. Vavřince v Jablonném v Podještědí*, Praha 2014.

VODÁKOVÁ, Martina, *Dominikáni v Ústí nad Labem – 400 let historie*, in: Příspěvky k ústecké vlastivědě 15, 2017, s. 52–55.

VODÁKOVÁ, Martina, „*Kleinnicklova kronika*“ – staronový přírůstek ve fondu knihovny, in: Příspěvky k ústecké vlastivědě 15, 2017, s. 30–33.

WINTER, Eduard, *Josefinismus a jeho dějiny: příspěvky k duchovním dějinám Čech a Moravy 1740–1848*, Praha 1945.

ZAHRADNÍK, Pavel – VLČEK, Pavel, *Jablonné v Podještědí dominikánský konvent s kostelem sv. Vavřínce a sv. Zdislavy: stovebně historický průzkum*, Liberec 2004, nepublikováno, uloženo v: NPÚ ÚOP Liberec, sign. SHP 0198.

ZEMAN, Jaroslav, *Between tradition and modernity: City in the industrial age, North Bohemian architecture in the first half of the 20th century*, Praha 2017.

ZÍKA, Tomáš, *Vývoj trestního práva v 18. století v našich zemích*, Diplomová práce, Vedoucí diplomové práce: Karel Malý.

ZOUHAR, Jakub, *Česká dominikánská provincie v raném novověku (1435–1790)*, Praha 2010.

ZOUHAR, Jakub, *Dominikanerkonvent in Leitmeritz und seine Beziehung zum städtischen adligen Milieu*, in: HAVLÍK, Jiří M. – KAŠPÁRKOVÁ, Jarmila – KOLLERMANN, Karl (ed.), *Orden und Stadt, Orden und ihre Wohltäter*, Praha 2019, s. 246–270.

ZOUHAR, Jakub, *Dominikánský konvent v Jihlavě ve světle raně novověkých pramenů*, in: ČERNUŠÁK, Tomáš – SEDLÁK, Tomáš (eds.), *Dominikáni v Jihlavě v proměnách staletí*, Jihlava 2012, s. 30–41.

ZOUHAR, Jakub – POLEHLA, Petr, *Ignatius Swieteczky: the Itinerarium Romanum of Ignatius Swieteczky OP: a critical edition and translation of a travel diary of 1777*, Roma 2021.

ZOUHAR, Jakub, *Přehled dějepisectví dominikánského řádu v Čechách a na Moravě v 16.–18. století*, in: ČORNEJOVÁ, Ivana (ed.), *Úloha církevních řádů při pobělohorské rekatolizaci: Sborník příspěvků z pracovního semináře konaného ve Vranově u Brna ve dnech 4.–5. 6. 2003*, Praha 2003, s. 267–291.

ZOUHAR, Jakub, *The Foreign Studies (especially in Italy) of the Dominicans of the Bohemian Province in the 17th and 18th Centuries*, in: Roma – Praga, Praha – Řím : omaggio a Zdeňka Hledíková, Praha 2009, s. 441–453.

ZDICHYNEC, Jan – HRACHOVHEC, Petr, *Der Dreißigjährige Krieg im Spiegel der zeitgenössischen Zittauer und Laubaner Chroniken bis zum Übergang der Oberlausitz von Böhmen an Kursachsen (1618–1635/37)*, in: DANNENBERG, Lars-Arne – MÜLLER, Mario (Hrsg.), *Studien zur Stadtchronistik (1400–1850)*, Bremen und Hamburg, Oberlausitz und Niederlausitz, Brandenburg und Böhmen, Sachsen und Schlesien, Hildesheim – Zürich – New York 2018, s. 151–272.

Elektronické databáze:

Bio-bibliografická databáze řeholníků v českých zemích v raném novověku, dostupné z:
[Authority - Katalogizační lístek - Historický ústav AV ČR projekt Řeholníci - katalog Clavius \(cas.cz\)](#).

Seznam grafů

Graf č. 1: Počty řeholníků, kteří přišli do konventů v Litoměřicích, Ústí nad Labem a Jablonném v Podještědí v letech 1757–1767.

Graf č. 2: Počty řeholníků, kteří odešli z konventů v Litoměřicích, Ústí nad Labem a Jablonném v Podještědí v letech 1757–1767.

Graf č. 3: Lokality, odkud řeholníci přicházeli. Vodorovná osa označuje lokalitu, odkud řeholníci přišli, a svislá osa udává počet řeholníků z dané lokality.

Graf č. 4: Lokality, kam řeholníci odcházeli. Vodorovná osa označuje lokalitu, kam řeholníci odešli, a svislá osa udává počet odchozích řeholníků.

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Převoři v Litoměřicích od nástupu Marie Terezie na trůn do konce 18. století.

Tabulka č. 2: Převoři v Ústí nad Labem od nástupu Marie Terezie na trůn do konce 18. století.

Tabulka č. 3: Převoři v Jablonném v Podještědí od nástupu Marie Terezie na trůn do zrušení konventu (v případě nedostatku pramenů je uveden alespoň rok, k němuž je daný převor ve funkci doložen).

Seznam obrazových příloh

Obrázek č. 1: Průčelí kostela sv. Jakuba v Litoměřicích, kam se dominikáni museli v důsledku josefínských reforem přesunout (stav z února 2022).

Obrázek č. 2: Detail: Symbol dominikánů nade dveřmi kostela sv. Jakuba v Litoměřicích, kam se dominikáni museli v důsledku josefínských reforem přesunout (stav z února 2022).

Obrázek č. 3: Průčelí bývalého konventního kostela sv. Vojtěcha v Ústí nad Labem (stav z listopadu 2021).

Obrázek č. 4: Detail: Symbol dominikánů na průčelí bývalého konventního kostela sv. Vojtěcha v Ústí nad Labem (stav z listopadu 2021).

Obrázek č. 5: Rajský dvůr dominikánského konventu v Jablonném v Podještědí (stav z července 2023).

Obrázek č. 6: Rajský dvůr bývalého dominikánského konventu při zbouraném kostele sv. Michala v Litoměřicích. Současné sídlo SOA Litoměřice (stav z listopadu 2021).

Obrázek č. 7: Místo na Mariánské skále, kde do roku 1976 stála kaple Navštívení Panny Marie, při níž se roku 1771 konal rituál čarování (stav z května 2023).

Obrázek č. 8: ukázka výslechového protokolu Johanna Schuberta z procesu čarování na Mariánské skále (uložení: Archiv města Ústí, AM Ústí, Proces, č. kartonu 105, inv. č. 3680).

Obrázek č. 9: papírové lístečky a tzv. pentákly používané při rituálu na Mariánské skále (uložení: Archiv města Ústí, AM Ústí, Proces, č. kart 105, inv. č. 3680).

Obrázek č. 10: První svazek kroniky Rudolpha Kleinnickla. (Uloženo v knihovně Muzea města Ústí nad Labem.)

Obrázek č. 11: První strana prvního svazku kroniky Rudolpha Kleinnickla. (Uloženo v knihovně Muzea města Ústí nad Labem.)

Obrázek č. 12: Vybavení pokoje Rudolpha Kleinnickla zachycené v inventáři pořízeném roku 1786 (uložení: NA, ČG – PUBL, inv. č. 2259, č. kart 2671, inventář vybavení z 9. února 1786.).

Obrázek č. 13: Plánek konventu v Jablonném pořízený roku při příležitosti rušení konventu (uložení: NA, ČG – PUBL, inv. č. 2259, č. kart 2690)

Zdroj všech fotografií: archiv autorky.

Tabulky

Litoměřice: jméno převora	Roky
Godefridus Rollepatz	1739-1744
Georgius Schmidt	1744-1745
Cyrillus Riga	1745-1746
Dominicus Rechenberger	1746-1749
Andreas Mendl	1749-1751
Godefridus Rollepatz	1751-1758
Dominicus Stoltz	1758-1761
Dominicus Steis	1761-1762
Stanislaus Weber	1762-1768
Dominicus Stoltz	1768-1771
Fredericus Ridl	1771-1774
Rudolphus Kleinnickl	1774-1777
Dominicus Leidl	1777-1779
Ignatius Swieteczky	1779-1782
Ambrosius Gedliczka	1782-1785
Romualdus Kraluper	1785-1786
Vincentius Hegenbart	1786-1789
Theodor Müller	1789-?
Zdroj: SOA Litoměřice, Dominikáni Litoměřice, inv. č. 168, č. kartonu 33, Rukopis dějin kláštera 1419-1751	

Tabulka č. 1: Převoři v Litoměřicích od nástupu Marie Terezie na trůn do konce 18. století.

Ústí nad Labem: jméno převora	Roky
Placidus Felix	1739-1740
Jacob Petsch	1740-1744
Ernest Probst	1744-1747
Antonin Siche	1747-1750
Norbert Göpfert	1750-1752
Joseph Ringlieb	1752-1755
Stephan Frantzl	1755-1756
Rudolph Kleinnickl	1756-1761
Alvarus Streibl	1761-1764
Dominicus Stoltz	1764-1768
Stanislaus Waeber	1768-1771
Rudolph Kleinnickl	1771-1774
Alvarus Streibl	1774-1777
Bruno Achaz	1777-1780
Augustin Münch	1780-1782
Theodor Müller	1782-1788
Vinzenz Renling	1788-1791
Rudolph Kleinnickl	1791-1792
Theodor Müller	1793-1795
Gundislaus Bayer	1795-1800
Zdroj: KREIBICH, Hans, <i>Die Dominikaner in Aussig</i> , s. 19-20.	

Tabulka č. 2: Převoři v Ústí nad Labem od nástupu Marie Terezie na trůn do konce 18. století.

Jablonné v Podještědí: jméno převora	Roky	Zdroj
Bernardus Abel	1743	C
Hyacinthus Benižka	1750-1751	C
Hyacinthus Mercksbauer	1751,1752	D
Dominicus Stehlík	1756	C
Longinus Albrecht	1756-1758	A, C
Joannes Ditrich	1758-1759	A, C
Stephanus Hartl	1759	A
Fredericus Riedl	1763	C
Fridericus Müller	1765	A
Conradus Damasco	1768	B
Adalbertus Förster	1775	C
Vincentius Gürth	1799-1782	D
Hermanus Haman	1782-1788	C
Zdroje: NA, ŘD, inv. č. 14, Gesta, s. 32-169 (A); NA, ŘD, Klášter Jablonné, Dějiny kláštera, inv. č. 224, č. kartonu 138, list s poznámkami k roku 1768 (B); KOŘÍTKOVÁ, E., <i>Dominikánský konvent</i> , s. 58-59 (C); Bio-bibliografická databáze řeholníků v českých zemích v raném novověku (D)		

Tabulka č. 3: Převorů v Jablonném v Podještědí od nástupu Marie Terezie na trůn do zrušení konventu (v případě nedostatku pramenů je uveden alespoň rok, k němuž je daný převor ve funkci doložen).

Obrazové přílohy

Obrázek č. 1: Průčelí kostela sv. Jakuba v Litoměřicích, kam se dominikáni museli v důsledku josefinských reforem přesunout (stav z února 2022).

Obrázek č. 2: Detail: Symbol dominikánů nade dveřmi kostela sv. Jakuba v Litoměřicích, kam se dominikáni museli v důsledku josefinských reforem přesunout (stav z února 2022).

Obrázek č. 3: Průčelí bývalého konventního kostela sv. Vojtěcha v Ústí nad Labem (stav z listopadu 2021).

Obrázek č. 4: Detail: Symbol dominikánů na průčelí bývalého konventního kostela sv. Vojtěcha v Ústí nad Labem (stav z listopadu 2021).

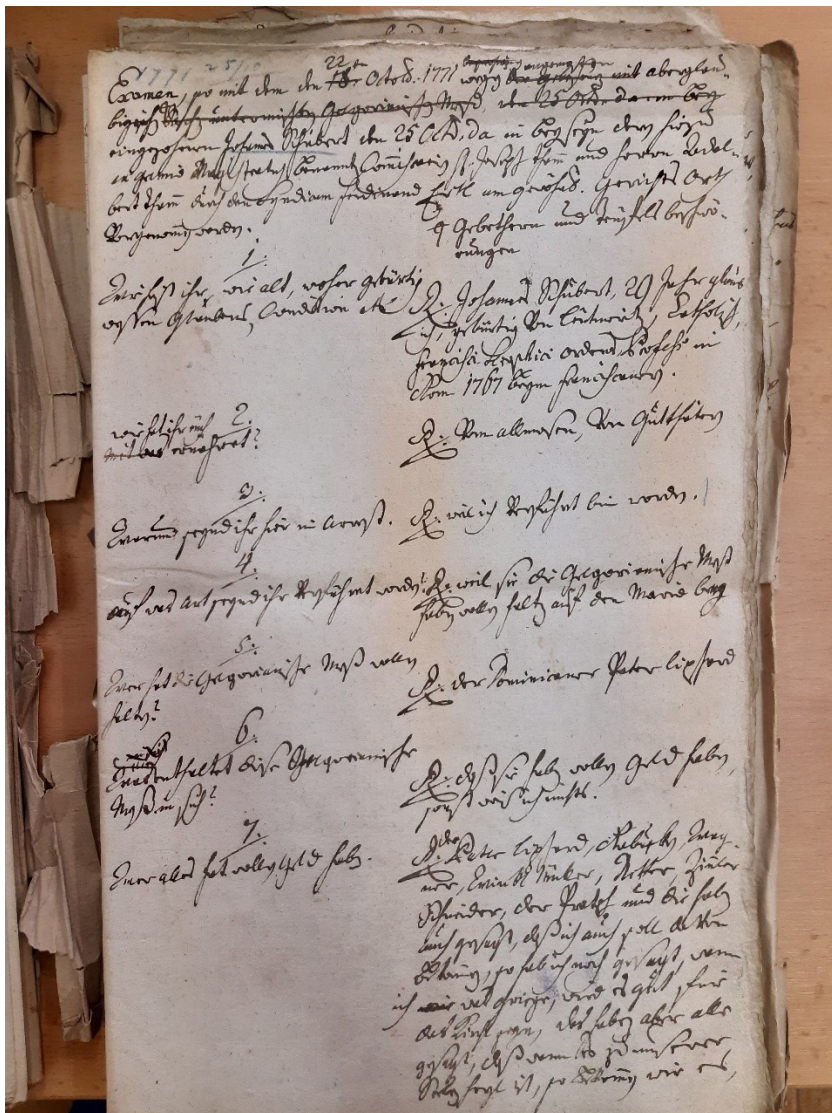
Obrázek č. 5: Rajský dvůr dominikánského konventu v Jablonném v Podještědí (stav z července 2023).

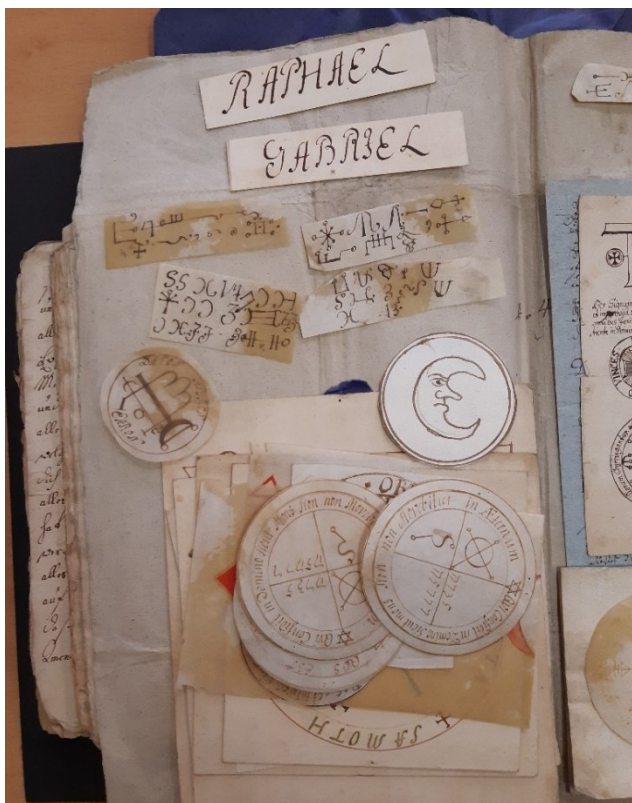
Obrázek č. 6: Rajský dvůr bývalého dominikánského konventu při zbouraném kostele sv. Michala v Litoměřicích. Současné sídlo SOA Litoměřice (stav z listopadu 2021).

Obrázek č. 7: Místo na Mariánské skále, kde do roku 1976 stála kaple Navštívení Panny Marie, při níž se roku 1771 konal rituál čarování (stav z května 2023).

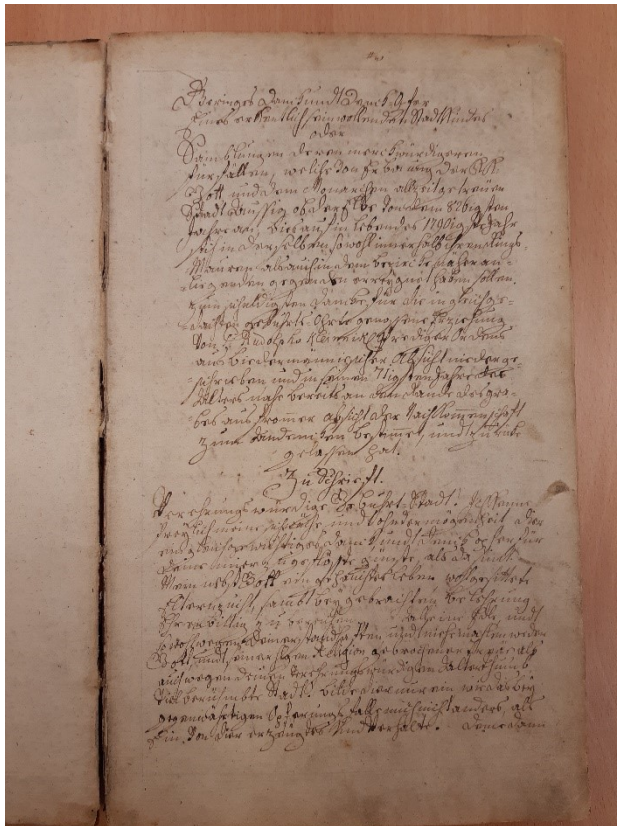
Obrázek č. 8: ukázka výslechového protokolu Johanna Schuberta z procesu čarování na Mariánské skále (uložení: Archiv města Ústí, AM Ústí, Proces, č. kartonu 105, inv. č. 3680).

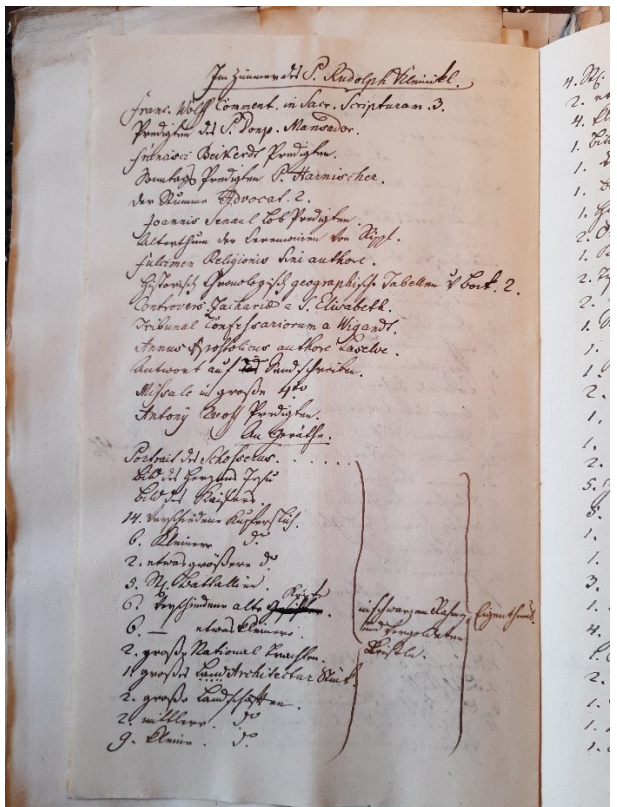
Obrázek č. 9: papírové lístečky a tzv. pentáky používané při rituálu na Mariánské skále (uložení: Archiv města Ústí, AM Ústí, Proces, č. kart 105, inv. č. 3680).

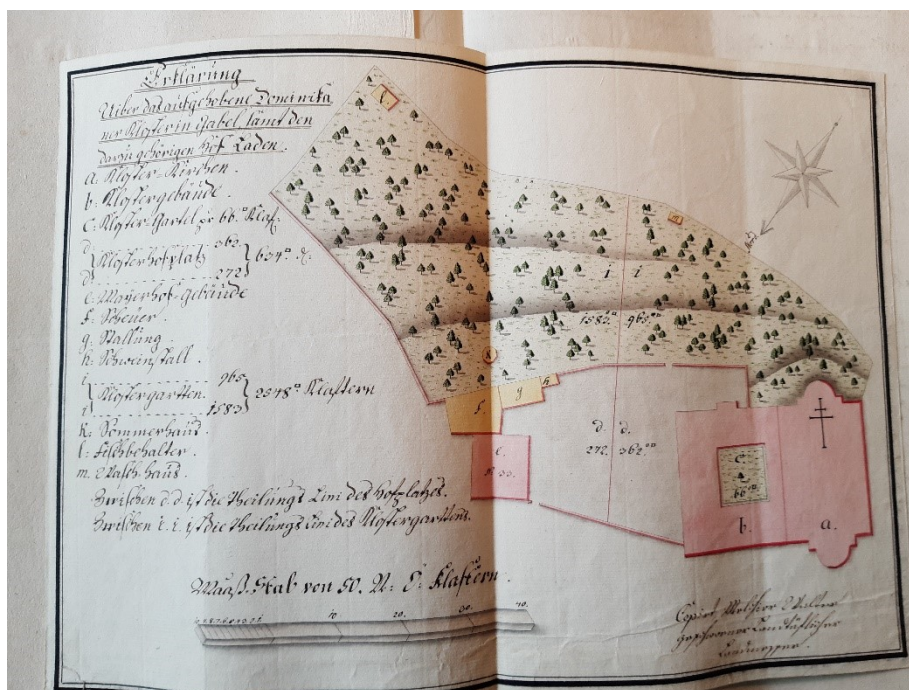
Obrázek č. 10: První svazek kroniky Rudolpha Kleinnickla. (Uloženo v knihovně Muzea města Ústí nad Labem.)

Obrázek č. 11: První strana prvního svazku kroniky Rudolpha Kleinnickla. (Uloženo v knihovně Muzea města Ústí nad Labem.)

Obrázek č. 12: Vybavení pokoje Rudolpha Kleinnickla zachycené v inventáři pořizovaném roku 1786 (uložení: NA, ČG – PUBL, inv. č. 2259, č. kart. 2671, inventář vybavení z 9. února 1786.).

Obrázek č. 13: Plánek konventu v Jablonném pořizený roku při příležitosti rušení konventu (uložení: NA, ČG – PUBL, inv. č. 2259, č. kart. 2690)